

Bolí duchovná bolest?

Juraj Sedláček

Pohľad sv. Augustína na škandály v Cirkvi

Miloš Lichner

Tvorivá stratégia novej evanjelizácie

Timothy Dolan

Obsah

editoriál

Príležitosť k obnove 3
Redakcia

príhovor

Habemus Papam 4
Anton ZiolkovskýTvorivá stratégia novej evanjelizácie 6
Timothy Dolan

štúdie

Katolícka cirkev a ekologická otázka 9
Michal VivodaK problematike náboženského periodického samizdatu na Slovensku v období normalizácie 14
Terézia RončákováNelátkové závislosti a platnosť manželstva 20
Martin KakalejPohľad svätého Augustína na škandály vo vnútri Cirkvi 25
Miloš LichnerProrok Oded alias milosrdný Samaritán. Podobenstvo v Lk 10,25-37 v intertextuálnej perspektíve s 2 Krn 28,8-15 30
Dagmar KráľováŽena a práca 37
Kolejác

články

Bolí duchovná bolesť? Opomenutý rozmer v problematike tíšenia rozsiahlej bolesti v terminálnej, a ďalších kritických fázach života 42
Juraj SedláčekKatolicita katolíckej univerzity 45
Ján Duda

udalosti

Vatikánsky zápisník 48
Marián SekerákRecenzie 49
Marián Sekerák

Content

An Opportunity for Renewal 3
RedactionHabemus Papam 4
Anton ZiolkovskýCreative Strategy for New Evangelization 6
Timothy DolanThe Catholic Church and the Question of Ecology 9
Michal VivodaUnderstanding the Phenomenon of Religious Periodical Samizdat in the Period of Normalization in Slovakia 14
Terézia RončákováNon-Substance Addictions and Marriage Validity 20
Martin KakalejSaint Augustine on Church Scandals 25
Miloš LichnerOded Prophet or the Good Samaritan. The Parable in Luke 10:25-37 in Intertextual Perspective with 2 Chronicles 28:8-15 30
Dagmar KráľováWoman and work 37
KolejácDoes Spiritual Pain Hurt? The Forgotten Dimension of the Relief of Extensive Pain in Terminal or Other Critical Stage of Human Life 42
Juraj SedláčekThe Catholicity of the Catholic University 45
Ján DudaVatican's blog 48
Marián SekerákReviews 49
Marián Sekerák

Príležitosť k obnove

■ O dvadsiatom storočí sa hovorí právom ako o dobe svätých pápežov. Všetci boli veľkými osobnosťami a obdarovaní múdrosťou, vďaka ktorej Cirkev dokázala aj v konfrontácii so svetom oslovovať mnohé srdcia. Ten mnohotisícový zástup pred katedrálou Jána Pavla II. bol nielen znakom túžby po senzácii, ale najmä výrazom atmosféry lásky a prijatia, ktorú tento blahoslavený pápež vedel okolo seba vytvoriť. Svet sa síce neuberá vždy dobrým smerom, Cirkev však je rešpektovaná ako inštitúcia s morálnou autoritou. Svätý Otec Benedikt XVI. sa musel vysporiadať s morálnymi zlyhaniami niektorých kňazov a biskupov. Najmä v západných krajinách sme boli svedkami pedofilných škandálov s podozrením, že k riešeniu týchto mimoriadne ťažkých deliktov sa nepristupovalo so všetkou vážnosťou. Z desiatok kňazov sa stali obvinení, diecézy vyplácali miliónové odškodné, viacero biskupov opustilo svoje úrady. Je paradoxom, že vlna škandálov vrcholila v čase Roku kňazov. Pre Benedikta XVI. i celú Cirkev bolo toto obnaženie vlastných slabostí nesmierne zraňujúce.

Ak jestvuje nejaká oblasť, ktorá je v dnešnej dobe indikátorom, podľa ktorého nadobúdame morálnu istotu, že máme pred sebou čestného človeka alebo solídnu inštitúciu, tak je to narábanie s materiálnymi dobrami. Kto klame a podvádza, ak ide o peniaze, tomu nie je ľahké dôverovať. Katolíckej cirkvi patrí v európskych krajinách mnoho majetku. Cieľom jeho spravovania je vytvoriť zdroje na plnenie evanjelizačnej misie a prejavenie solidarity s núdznými. Vďaka veľkodušnosti mnohých darcov v krajinách západnej Európy si Cirkev v strednej a východnej Európe mohla po páde železnej opony vybudovať svoje štruktúry. Miera solidarity najmä talianskych a nemeckých katolíkov je príklad hodný nasledovania. Hospodárska kríza na starom kontinente ukazuje, že nastáva čas, aby sa obdarovaní stávali darcami. Dartotíž nezavisilenodhospodárskeho

výsledku, ale najmä prejavom dobrej vôle podeliť sa s tými, ktorí sú v núdzi. Katolícka cirkev v strednej a východnej Európe sa učí narábať v zmenených podmienkach s materiálnymi dobrami. Nie vždy sa jej to darí. Informácie o problémoch so správou cirkevného majetku v niektorých krajinách vyvolávajú mnoho otáznikov a uberajú Cirkvi na jej dôveryhodnosti.

Odvolaenie trnavského arcibiskupa, Mons. Róberta Bezáka začiatkom júla 2012 vyvolalo v Katolíckej cirkvi na Slovensku veľké vnútorné napätie. Pri love na dôvody jeho odvolania bolo možné všimnúť si dve veci. V našej kultúrnej situácii právo na súkromie takmer prestalo existovať. Tisíce ľudí sledujú reality show, kde žiadne tabu nejestvuje. V našej mentalite má každý človek možnosť sa k čomukoľvek vyjadriť a právo všetko vedieť. Tento rozpor dvoch svetov – hierarchického a demokratického - je zreteľný stále viac. Tou druhou vecou boli neustále požiadavky voči Konferencii biskupov Slovenska na nové informácie k tomuto prípadu. KBS však v tomto prípade nemá nijaké kompetencie. Cirkev na Slovensku sa po nežnej revolúcii v takejto situácii ešte neocitla. Určite treba hľadať nové spôsoby komunikácie sverejnou, najmä smerom dovnútra. Neprijemným poznaním bolo zistenie, že časť katolíckych laikov otvorene prejavila nedôveru v rozhodnutie Svätého Otca i v osoby, ktoré ho pripravovali. Decembrové mediálne výstupy bývalého arcibiskupa sú smutným svedectvom, že situáciu ľudsky nezvládol. Výsledkom bolo na konci adventu viac nepokoja a obvinenia voči slovenským biskupom, najmä voči Mons. S. Zvolenskému.

Skutočne sa zdá, že Katolícka cirkev na starom kontinente čelí viacerým vnútorným problémom, ktoré spotrebujú mnoho síl. Pritom sa nachádzame v období, kedy musíme so všetkou vážnosťou čeliť kultúre smrti, ktorá sa stále viac stáva súčasťou právnych systémov a ľudskej mentality. Vnútorné problémy nesmieme podceňiť. Traumatizujú

mnohých úprimných katolíkov, až sa niekedy cítia byť súčasťou inštitúcie, o ktorej si myslia, že nielenže zlyhala, ale svoje problémy ani nerieši. Užšie spojenie s Kristom, úsilie o jednotu Cirkvi a lepšia komunikácia sú dobrým východiskom ku zmene. V opačnom prípade riskujeme, že sústredený mediálny tlak, v ktorom sa opakovanie hovorí o problémoch v Cirkvi bez primeranej reakcie kompetentných autorít, môže aj v úprimných veriacich časom spôsobiť obrovské sklamanie a vyvolať nedôveru voči inštitúcii. Napriek ťažkostiam máme vieru, že naša Cirkev, ktorá je božsko – ľudskou inštitúciou, je najmä v Božích rukách. Akokoľvek konšpiračne to znie, vo svetle historických skúseností sú udalosti posledných mesiacov len ďalším pokusom rozvrátiť na Slovensku tradičné katolícke prostredie a nahradiť ho všelijakými pseudonáboženskými ideológiami.

Katolícka cirkev v Európe je životaschopný organizmus. Svedčia o tom mnohé iniciatívy, túžba ľudí po spoločenstve a sviatostiach, návrat tradičnej kresťanskej spirituality. Zlyhanie nás zahanbuje. Je veľmipokorujúce priznať si, že aj uprostred nás sa stávajú veci, o ktorých biblicky povedané nepočuť ani medzi pohanmi. Za obrovským záujmom verejnosti nie je len snaha mediálnych domov o vyššiu sledovanosť alebo čítanosť. Záujem verejnosti je znakom, že nie sme svetu úplne ľahostajní. Nakoľko Cirkev sa vždy usilovala byť morálnou autoritou, je zrozumiteľné, že bude posudzovaná prísnejšie. To, čo sa stalo, zmeniť nemôžeme. Súčasnú zložitú situáciu však možno chápať aj ako Božie pozvanie k hlbokšej obnove, ktorej výsledkom budú konkrétne zmeny. Je to pozvanie k jednote Cirkvi, k vernosti Svätému Otcovi a našim biskupom. Toto je jediná cesta otvárajúca naša srdcia Duchu Svätému, aby sme porozumeli, čo je nová evanjelizácia. A potom mali odvahu vydať sa na cestu, kde sa náboženstvo stáva kultúrou. Orodovanie našich vierozvestov, sv. Cyrila a Metoda, je v tomto jubilejnom roku príslubom novej jari.

Habemus Papam

■ Keď začiatkom novembra minulého roka vyhlásili slovenskí biskupi z príležitosti jubilejného cyrilometodského roka Národnú púť do Ríma, nikto netušil, že pôvodný zámer vytvoriť „slovenskú“ generálnu audienciu v aule Pavla VI. za účasti pápeža Benedikta XVI. sa zmení na mimoriadnu udalosť a z bežnej audiencie sa stane posledná a rozlúčková. Rýchle konkláve, z ktorého vzišiel Svätý Otec František, prvý rímsky biskup mimo Európy v moderných dejinách a prvý jezuita, bolo znamením jednoty kardinálskeho zboru, čo je určite veľmi dobrý signál.

Národná púť Slovákov do Ríma sa konala v dňoch 26. – 28. februára. Zúčastnili sa jej takmer všetci slovenskí biskupi a približne tri tisícky veriacich. Slováci takto prežili tri nezabudnuteľné dni vo večnom meste, ktoré je späť aj s našimi slovanskými vierozvestami. V Ríme pápež Hadrián uznal staroslovienčinu za ďalší liturgický jazyk. Putovanie sv. Cyrila a Metoda k rímskemu biskupovi, napriek tomu, že pochádzali zo Solúna a vyslal ich byzantský cisár Michal, je nepochybne významným znakom, že aj v očiach solúnskych bratov mal rímsky biskup v Cirkvi mimoriadne postavenie. Hneď prvý deň (utorok) dopoludnia sme slávili svätú omšu v Bazilike sv. Klimenta, v ktorej podzemí je pochovaný sv. Cyril. Pod vedením hlavného celebranta, Mons. Bernarda Bobera, košického arcibiskupa a metropolitu, sme na záver vstúpili za spevu litánii k všetkým svätým k

jeho hrobu. V stredu dopoludnia sme sa zúčastnili generálnej audiencie so Svätým Otcem na Námestí sv. Petra vo Vatikáne. Tisíce veriacich, množstvo zástav, i zo Slovenska, muži v bavorských krojoch a nádherné slnečné počasie, to všetko vytváralo neopakovateľnú atmosféru. Hoci u Benedikta XVI. sme zvyknutí na jednoduchý, ale odborný a presný jazyk, tentokrát bol jeho príhovor veľmi osobný. Od roku 2005 zažil toho naozaj veľa. V jeho slovách však bola nádej. Hlboké presvedčenie, že Boh stál a stojí pri Cirkvi i pri rímskom biskupovi aj v ťažkých časoch. Slová podakovania a nádeje. Búrľivé ovácie.

Žijeme skutočne v prelomovom období. Keď som prvýkrát počul správu o Benediktovom odstúpení, zostal som prekvapený. Mnohí ľudia zostali zneistení. Predsa len, kdesi hlboko v nás zostalo presvedčenie, že z úradu Svätého Otca sa neodchádza. Špekuláciám o jeho zdravotnom stave alebo iných dôvodoch rezignácie sa neubránime. Je však zrejmé, že Benedikt XVI. si toto rozhodnutie dobre zvážil a všetko vopred pripravil. Toto rozhodnutie možno vnímať v kontexte jeho predchodcu Pavla VI., ktorý obmedzil vstup do konkláve kardinálom starším ako 80 rokov. Legislatíva po Druhom vatikánskom koncile vyžaduje od nositeľov cirkevných úradov podanie abdikácie po dosiahnutí 75. roku života. Jedným z motívov pre takéto konanie je aj potreba zabezpečiť diecézu alebo inému úradu lídra, ktorý bude schopný ho reálne viesť a

plniť si svoje povinnosti. Keďže pápež je najvyšší zákonodarca, zrieknutie sa úradu od neho nikto neočakával. Benedikt XVI. to však spravil. Toto hlboko ľudské gesto je veľkou známkou jeho múdrosti a pokory. Takto v týchto týždňoch padla jedna bariéra.

V stredu popoludní sme slávili v Bazilike sv. Petra pri zadnom oltári spoločnú svätú omšu. Tento okamih bol spolu s rannou audienciou vrcholom Národnej púte. Stovky veriacich a približne stosedemdesiat kňazov okrem biskupov. Keď k tomu prirátame nádhernu pripravenú liturgiu, o čo sa pričínili kňazi z Pápežského slovenského kolégia sv. Cyrila a Metoda v Ríme a Chrámový zbor sv. Cecílie z košického dómu sv. Alžbety, bol to veľký duchovný zážitok. Na svätej omši boli prítomní aj mnohí krajanovia, študenti, kňazi aj laici, z rímskych pápežských univerzít. Hlavný celebrant, kardinál Jozef Tomko, hovoril o potrebe stále lepšie poznávať a udržiavať cyrilometodské dedičstvo. Štvrtok dopoludnia patril svätej omši v Pápežskom slovenskom kolégiu sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Nielen kolégium, ale aj jeho kaplnka, v ktorej sa nachádza i relikvia sv. Cyrila, sú zasvätené našim vierozvestom. Oslavy budú v tomto kolégiu ešte o pár mesiacov pokračovať, oslavuje totiž päťdesiate výročie svojho založenia. Na túto svätú omšu z priestorových dôvodov nemohli prísť všetci slovenskí pútnici. Vďaka hlavnému celebrantovi, Mons. Stanislavovi Zvolenskému, bratislavskému arcibiskupovi a metropolitovi, sa

podarilo vytvoriť rodinnú atmosféru. Tam sme si uvedomili, akým veľkým darom je pre Cirkev na Slovensku táto Národná púť. Spoločná modlitba a slávenie Eucharistie nad hrobmi apoštolov sv. Petra a Pavla sú veľkou posilou a povzbudením vo viere. Bodkou za Národnou púťou bola slávnostná svätá omša za hojnej účasti veriacich v Bazilike Santa Maria Maggiore na pápežskom oltári, ktorú celebroidal Mons. Tomáš Galis, žilinský diecézny biskup. K veriacim sa prihovoral Mons. Cyril Vasil, arcibiskup a sekretár Kongregácie pre východné cirkvi.

Návrat domov bol poznačený mnohými zážitkami, ale aj vedomím, že sa pravdepodobne čoskoro vrátíme. Kardináli sa po týždni rokovania na generálnych kongregáciách dohodli na dátume konkláve. V utorok, 12. marca 2013 popoludní sa začalo prvé hlasovanie. Ako to už býva, počas celého týždňa sa v médiách šírili informácie o možných kandidátoch na nového pontifika, novinári sa učili ich mená. Základná dilema znela, či kardináli voliči uprednostnia v aktuálnej situácii Katolíckej cirkvi niekoho z Rímskej kúrie alebo príde niekto z pastorácie. Naši biskupi absolvovali v pondelok a utorok pravidelné plenárne zasadanie na Donovaloch. Po jeho skončení priamo na mieste začali duchovné cvičenia pod vedením pátra Marka Rupnika. Všetci sme síce dúfali v rýchlu voľbu, ale keďže všetky signály hovorili, že chýba favorit, zvedavosť rástla. Nezostávalo nič iné, len modliť sa.

Biely dym v stredu večer bol šokom v tom najlepšom slova zmysle. Kým pri predchádzajúcom konkláve bola farba dymu neistá, tentokrát napriek neskorej hodine nebola o farbe žiadna pochybnosť. Bola biela. Námestie sv. Petra sa rýchlo zaplnilo tisícami veriacich. Keď kardinál Tauran povedal latinsky krstné meno Georgio, celé námestie stíchlo. To čo prišlo, bolo skutočným prekvapením. Bergoglio a František. Argentínsky kardinál, arcibiskup z Buenos Aires, Jose Bergoglio, sa stal pápežom a dal si meno František. Toto oznámenie bolo takým prekvapením, že naniektorých televíznych staniach nastalo mlčanie. Redaktori rýchlo hľadali aspoň základné údaje, aby vedeli o novom Svätom Otcovi niečo povedať. Navždy zostane v pamäti jednoduchý zjav nového pápeža na balkóne baziliky. Chvíľu sa zdal príliš vážny. Začal modlitbou za emeritného pápeža Benedikta. Pred udelením prvého pápežského požehnanie poprosil zhromaždených veriacich o tichú modlitbu za seba. Pohľad naskloneného rímskeho biskupa, ktorý v tichosti prijíma modlitbu svojich veriacich, vyvolával zimomriavky. Až potom udelil požehnanie. Volba pápeža z Latinskej Ameriky nie je zase až takým prekvapením. Počet katolíkov mimo Európy všade rastie, takže bolo len otázkou času, kedy sa táto nová situácia odrazí aj na pápežskom stolci.

Svätý Otec František je iný ako Benedikt XVI. alebo blahoslavený Ján Pavol II. Je veľkým Božím darom, že Cirkev dostala do úradu rímskeho bis-

kupa ďalšieho pokorného služobníka. A na základe životopisu Svätého Otca Františka môžeme s istou dávkou pokory povedať, že aj žijúceho svätca našich čias. On je pre nás prvým svedkom lásky milosrdného Boha voči človeku. On prvý vydáva svedectvo o ukrižovanom a vzkriesenom Ježišovi Kristovi. Mnohí do neho vkladajú veľké nádeje. Až časom uvidíme, akým spôsobom rozmení na drobné Kristovo evanjelium. Z jeho prvých príhovorov a jeho pôvodu možno dedukovať tri skutočnosti. Zdá sa, že bude rozvíjať tému novej evanjelizácie, ktorá bola hlavnou témou biskupskej synody v minulom roku. Bohatá skúsenosť z práce s chudobnými vnesie do jeho pontifikátu istú jednoduchosť a čo sa týka náuky, pravdepodobne sa dočkáme väčšieho dôrazu na sociálne témy i pomoc chudobným. Rovnako je možné, že riadenie univerzálnej cirkvi sa ešte viac bude internacionalizovať. Nech to bude akokoľvek, už teraz cítime, že so Svätým Otcom Františkom nás spája hlboké ľudské aj duchovné puto. Jeho bezprostrednosť a pevná viera sú pre nás povzbudením. Kiežby nám bolo dopriate, aby sme ho privítali aj na našom malom Slovensku.

Tvorivá stratégia novej evanjelizácie

■ Svätý Otec, ctihodný kardinál Sodano, bratia v Kristovi.

Nech je zvelebený Ježiš Kristus! Evanjelizácia je taká stará ako posledné Ježišove poslanstvo „Chodte teda, učte všetky národy“, no zároveň taká čerstvá ako Božie slovo z dnešnej rannej omše. Hovorím o posvätej povinnosti evanjelizácie. Je „taká stará a taká nová“. Spôsob, čas a miesto evanjelizácie sa môžu zmeniť, no záväzok, ako aj odkaz a príklad ostáva nemenný: „Ježiš Kristus je ten istý včera i dnes a naveky.“ Stretávame sa v hlavnom meste sveta, v ktorom evanjelizoval Peter a Pavol, v meste, odkiaľ nástupcovia sv. Petra vysielali evanjelizátorov hovoriť o Spasiteľovi, poslanstve a pozvaní, ktoré je v srdci evanjelizácie: cez Európu do „nového sveta“ v dobe námorných objavov, a do Afriky a Ázie v posledných storočiach. Stretávame sa pri bazilike, kde sa zápal pre evanjelizáciu ešte zväčšil počas Druhého vatikánskeho koncilu, a pri hrobke pápeža, vďaka ktorému sa udomácnilo slovné spojenie „nová evanjelizácia“. Stretávame sa a sme vďační, že je tu s nami kňaz, ktorý sa k výzve novej evanjelizácie stavia ako ku každodennému odkazu. Áno, stretávame sa tu ako misionári, ako evanjelizátori.

Vychádzame z učenia Druhého vatikánskeho koncilu, najmä z dokumentov *Lumen gentium*, *Gaudium et spes*, a *Ad gentes*, ktorý spresnil cirkevné chápanie povinnosti evanjelizovať a definoval celú Cirkev ako misionársku, čo znamená, že všetci kresťania sú vďaka krstu, sviatosti birmovania a Eucharistii evanjelizátormi. Koncil najmä v dokumente *Ad gentes* potvrdil, že máme misionárov „z povolania“, vyslaných k ľuďom do oblastí, kde sa ešte nepočulo o mene, vďaka ktorému sme spasení, no zároveň zdôraznil, že žiadny kresťan nie je oslobodený od povinnosti svedčiť o Ježišovi a sprostredkovať jeho pozvanie ostatným vo svojom každodennom živote. Misionárska činnosť sa preto stala ústrednou aktivitou každej farnosti, každého veriaceho. Posun v misionárskom kontexte nenastal len z geografic-

kého hľadiska, ale tiež z teologického, pretože misionárska činnosť sa začala vzťahovať nie len na neveriacich, ale aj na veriacich, a niektorí začali uvažovať, či takéto rozšírenie chápania evanjelizácie neúmyselne neoslabilo dôraz misii „ad gentes“ (misie k národom).

Blahoslavený Ján Pavol II. rozvinul toto nové chápanie pojmu „evanjelizácia“ a hovoril o „evanjelizačných kultúrach“, pretože spojitosť viery a kultúry nahradila vzťah medzi Cirkvou a štátom, ktorý prevládal pred Koncilom. Ján Pavol do tejto úlohy začlenil opätovnú evanjelizáciu kultúr, ktoré boli samy raz hnacím motorom evanjeliových hodnôt. Nová evanjelizácia sa stala výzvou realizovať Ježišovo pozvanie k obráteniu srdca nie len smerom von, ale aj dovnútra, k veriacim a kultúram, v ktorých sol evanjelia stratila chuť. Misie preto nemajú putovať len do Novej Guiney, ale aj do New Yorku.

Blahoslavený Ján Pavol II. v 33. článku encykliky *Redemptoris missio* túto myšlienku rozvinul, používajúc pojmy „primárna evanjelizácia“ - kázanie o Ježišovi ľuďom v oblastiach, v ktorých ešte nepočuli o jeho spasiteľnom poslanstve; „nová evanjelizácia“ - oživovanie viery v kultúrach, kde viera oslabla; a „pastoračná činnosť“ - starostlivosť o praktizujúcich kresťanov. Sme si samozrejme vedomí, že misie „ad gentes“ a nová evanjelizácia nestoja navzájom v protiklade. Ich vzťah nevnímame ako „buď - alebo“, ale skôr ako „aj - aj“. Nová evanjelizácia vytvára zariadených misionárov a ľudia v apoštoláte misii „ad gentes“ musia byť neustále nanovo evanjelizovaní. Už v Novom zákone musel Pavol pripomínať generácii, ktorej zveril poslanie hlásať vieru všetkým národom sám Učiteľ pri nanebovstúpení, aby roznecovali Boží dar, ktorý je v nich, čo môžeme pokladať za jeden z prvých príkladov novej evanjelizácie. A len nedávno v podnetnej synode v Afrike sme sa od bratov z oblastí, kde žiari ovocie misii „ad gentes“, dozvedeli, že už druhá alebo tretia generácia, ktorá prišla po evanjelizačnom zápale, by už

potrebovala novú evanjelizáciu.

Uznávaný americký misionár a televízny evanjelizátor arcibiskup Fulton J. Sheen povedal: „Prvé slovo Pána, ktoré adresoval učeníkom, znelo ‚podte!‘ a posledným bolo ‚chodte!‘ Nemôžeme ísť, ak sme k nemu najprv neprišli.“ Základnou výzvou misii „ad gentes“ ako aj novej evanjelizácie je v dnešnej dobe sekularizmus. Benedikt XVI. ho popisuje nasledovne: Sekularizácia, ktorá sa v rôznych kultúrach prejavuje tak, že vnucuje svet a ľudstvo bez Boha, vniká do každej stránky života a vytvára mentalitu, v ktorej je Boh prakticky neprítomný v ľudských životoch a povedomí, či už celkovo alebo čiastočne. Sekularizácia nie je len vonkajšou hrozbou pre veriach, no už nejaký čas je zreteľná aj v samotnom srdci Cirkvi. Hlboko narušuje kresťanskú vieru zvnútra, a následne aj životný štýl a každodenné správanie veriach. Žijú vo svete, ktorý ich poznačuje, niekedy až podmieňuje, kultúrnymi obrazmi vstępujúcimi protikladné modely praktického popierania Boha: Boh už nie je potrebný, je zbytočný o ňom rozmýšľať a vracat sa k nemu. Prevládajúce hedonistické a konzumné myslenie okrem toho vo veriach a kňazoch podporuje sklony k povrchnosti a sebecku, ktoré škodia cirkevnému životu (Benedikt XVI., Príhovor Pápežskej rade pre kultúru, 8. 3. 2008). Sekularizácia si vyžaduje tvorivú stratégiu evanjelizácie a teraz by som chcel načrtnúť sedem hlavných bodov takejto stratégie.

1. Keď ma brat kardinál štátny sekretár láskavo pozval hovoriť na tému „Ohlasovanie viery v dnešnej dobe, od misii ‚ad gentes‘ k novej evanjelizácii“, požiadal ma, aby som svoju prednášku orientoval v kontexte sekularizmu, pričom poznamenal, že moja rodná newyorská arcidiecéza je asi „hlavným mestom sekulárnej kultúry“. Myslím, že môj priateľ kardinál Edwin O'Brien, ktorý v New Yorku vyrastal, bude súhlasiť, že i napriek jasným dôkazom názorného sekularizmu je New York zároveň veľmi nábožensky založeným mestom.

Aj medzi ľuďmi, ktorí sa väčšinou považujú za materialisticky založených, ako napríklad ľudia z médií, zábavného priemyslu, podnikateľa, politici, umelci či spisovatelia, sa tam nájde nepopierateľná otvorenosť náboženstvu.

Kardináli, ktorí slúžia Ježišovi a jeho všeobecnej Cirkvi v rímskej kúrii si možno spomenú na vianočný príhovor pápeža Benedikta pred dvoch rokov, v ktorom chválil túto prirodzenú otvorenosť Božím veciam, dokonca aj u ľudí, ktorí dávajú najavo svoj sekularizmus. Ako veriaci musíme mať v srdci aj agnostikov a ateistov. Keď hovoríme o novej evanjelizácii, takýchto ľudí to väčšinou zarazí. Nechcú, aby sa im zvestovalo evanjelium, nechcú sa zrieknuť slobody myslenia a vôle. No záležitosť Boha zostáva aktuálnou aj pre nich. Prvým krokom evanjelizácie je udržať toto hľadanie nažive. Musíme sa starať o to, aby ľudia neodložili otázku Boha bokom, ale aby ju videli ako zásadný životný otáznik. Musíme sa uistiť, že sú otvorení voči tejto otázke a voči túžbe skrytej v ich vnútri. Myslím, že aj dnes by mala Cirkev otvoriť určitú „chrámovú predsieň“, v ktorej by ľudia mohli čakať, kým by Boha spoznali a získali prístup k jeho tajomstvu.

Toto je môj prvý hlavný bod: s filozofmi a básnikmi veríme, že aj človek, ktorý sa hrdo hlási k ateizmu a odmieta náboženstvo, v sebe má nesporný náznak záujmu o niečo vyššie a uvedomuje si, že ľudstvo a stvorenie by bolo len bezútešnou hádankou, ak by neexistoval určitý Stvoriteľ. U nás doma je teraz populárny film Púť so známym hercom Martinom Sheenom. Možno ste ho už videli. Hrá smútiaceho otca, ktorému zomrel syn počas púte do Santiaga de Compostela v Španielsku. Otec sa vo svojom žiali rozhodne dokončiť túto púť namiesto svojho mŕtveho syna. Je zosobnením ateistu: je spokojný sám so sebou, odmieta Boha a náboženstvo, nazýva sa „bývalým katolíkom“, je cynický v otázkach viery, no predsa v sebe nedokáže poprieť neskrotný záujem o nadprirodzeno, smäd po niečom, alebo skôr po niekom, ktorý počas púte ešte rastie. Áno. Ak si smiem požičať slová apoštolov adresované Ježišovi z evanjelia minulej nedele: „Všetci ťa hľadajú!“ Aj dnes...

2. Druhá vec, čo chceme podotknúť, je, že táto skutočnosť nás naplňuje neskrutnou dôverou a odvahou v posvätných úlohách misii a novej evanjelizácie. „Nebojte sa“ je vraj najčastejšie sa opakujúca výzva v Písme. Dobrou správou, ktorá povstala po Druhom vatikánskom koncile bolo, že v Cirkvi zomrelo vystatovanie sa. Zlou správou, že zomrela aj sebadôvera. Vo veci novej evanjelizácie sme presvedčení, sebaistí a odvážni, a to vďaka sile osoby, ktorá nás na misie vysiela, a ktorá je zhodou okolností druhou osobou Najsvätejšej Trojice, a ďalej vďaka pravdivosti posolstva a otvorenosti ľudí voči Božím veciam, dokonca aj medzi ateistami. Sebaistí, áno! Vystatujúci sa, nikdy!

Nechvstáme sa a nie sme arogantní, pretože Cirkev sama potrebuje, aby ju niekto evanjelizoval, čo v exhortácii Evangelii nuntiandi učil pápež Pavol VI. Stávame sa pokornými, lebo priznávame, že *Nemo dat quod non habet* (nemôžeš dať, čo nemáš), že Cirkev veľmi potrebuje vnútorné obrátenie, ktoré je v centre misijného povolania.

3. Treťou nevyhnutnou surovinou v recepte účinnej misionárskej činnosti je, že Boh neuhasi smäd ľudského srdca slovom, ale osobou, ktorá sa volá Ježiš. Nepriamo vyjadrené pozvanie v dekrete *Missio ad gentes* a nová evanjelizácia nie sú pozvaním k doktríne, ale k poznaniu, láske a službe. Nie k niečomu, ale k niekomu. Keď Svätý Otec zaujal úrad nástupcu sv. Petra, pozval nás k priateľstvu s Ježišom. Takto vlastne definoval svätosť. Presne tak, láska k Osobe. Základom našej viery je vzťah. Ako píše sv. Augustín: Viera kresťanov je odtlačená z doktríny do srdca každého z ľudí, ktorí veria v tú istú vec. No to, čomu veria, je niečo iné ako viera, ktorou v to veria (O Trojici, XIII, 2.5)

4. Tu môžeme prejsť k štvrtému bodu. Táto osoba, Ježiš, nám hovorí, že je Pravdou. Naše poslanie má preto zmysel, náplň, a dvadsiate výročie Katechizmu, blížiac sa päťdesiate výročie Druhého vatikánskeho koncilu a pripravovaný Rok viery nám zverujú úlohu bojovať protikatechetickému negramotnosti. Nová evanjelizácia je ľahavá, pretože sekularizácia často zadusila semeno viery, no toto udusenie bolo často ľahké, lebo veľa veriacich nemalo adekvátne vedo-

mosti alebo chápanie múdrosti, krásy a spojitosti Pravdy.

Kardinál George Pell podotkol: „Nejde ani tak o to, že naši ľudia stratili vieru, ale skôr o to, že ju takmer vôbec nemali ani na začiatku. A ak ju aj mali, bola taká slabá, že o ňu ľahko prišli.“ Aj preto sa kardinál Avery Dulles dožaduje novodobých apologetov, ktorí by sa venovali jednotvárnym polemikám, ale Pravde s menom Ježiš. Podobne aj blahoslavený John Newman pri mienaní kardinála varoval prednebezpečným liberalizmom v náboženstve: „... presvedčením, že v náboženstve neexistuje objektívna pravda, že v podstate nezáleží na tom, ku ktorej konfesii sa hlásime. Zjavené náboženstvo nie je pravdou, ale pocitom, citom.“ A keď nám Ježiš hovorí: „Ja som pravda,“ charakterizuje sa aj ako „cesta a život“. Ježišova cesta sa nachádza v jeho Cirkvi a vedie cez ňu. Je svätou matkou, ktorá nám odovzdáva jeho život. „Lebo čo by som o ňom vedel bez nej?“ pýta sa De Lubac a hovorí o dôvernom stotožnení sa Ježiša so svojou Cirkvou.

Naše poslanie, nová evanjelizácia, má preto zásadný katechetický a cirkevný rozmer. Núti nás to premýšľať o Cirkvi novým spôsobom, rozmyšľať o nej ako o misiách. Ako učil Ján Pavol II. v encyklike *Redemptoris missio*, Cirkev nemá misie, ako keby misie boli len jednou z mnohých vecí, ktoré Cirkev robí. Nie, Cirkev rovná sa misie a každý z nás, ktorý považuje Ježiša za Pána a Spasiteľa, by mal sám seba hodnotiť na základe našej misijnej efektivity. Za posledných päťdesiat rokov od zvolania Druhého vatikánskeho koncilu sme videli Cirkev prejsť poslednými štádiami protireformácie a znovuobjaviť samú seba ako misionársku organizáciu. Na niektorých miestach to znamenalo znovuobjavenie evanjelií. V oblastiach, ktoré už raz vieru prijali, sa uskutočnila ďalšia evanjelizácia, ktorá vyráža z plytkých vôd zachovania inštitúcií a, ako nám nariadil Ján Pavol II. v *Novo millennio ineute*, zatáhuje na hĺbinu, aby niečo chytila.

V mnohých krajinách, ktoré sú zastúpené v tomto kolégiu, okolitá kultúra v minulosti evanjelium šírila, no už tak nerobí. V takýchto podmienkach musí byť ohlasovanie evanjelia - úmyselné

pozvanievstúpiťdopriateľstvasPánom Ježišom - v ústredí katolíckeho života všetkých našich ľudí. No za každých okolností nás Druhý vatikánsky koncil a dvaja veľkí pápeži, ktorí mu dali autoritatívny výklad, nabádajú, aby sme podnecovali našich ľudí považovať sa za misionárov a evanjelizátorov.

5. Keď som bol bohoslovcem na North American College tu v Ríme, všetkých prvákov z rímskych teologických univerzít pozvali na omšu do Baziliky sv. Petra, celebrowanú prefektom Kongregácie pre klérus, kardinálom Johnom Wrightom. Predpokladali sme, že bude mať intelektuálne náročnú kázeň. Začal však prosbou: „Bohoslovci, urobte mne a Cirkvi jednu láskavosť. Keď prechádzate rímskymi ulicami, usmievajte sa!“ Piatym bodom je teda pravidlo: misionár a evanjelizátor musí byť človek radosť. „Radosť je spoľahlivý znak Božej prítomnosti,“ tvrdí Leon Bloy. Keď som sa stal newyorským arcibiskupom, jeden kňaz mi povedal: „Keď chodíte po Manhattane, radšej sa neusmievajte, lebo vás zatknú!“

Jeden muž zomierajúci na AIDS v Hospici Gift of Peace, spravovanom Misionármi lásky vo washingtonskej arcidiecéze kardinála Donalda Wuerla, požiadal o sviatosť krstu. Keď ho kňaz požiadal o vyznanie viery, umierajúci zašepkal: „Viem len, že som nešťastný a tieto sestry sú veľmi šťastné, aj keď im nadávam a plujem na ne. Včera som sa ich konečne opýtal, prečo sú také šťastné. Odpovedali: Ježiš. Chcem tohto Ježiša, aby som konečne mohol byť šťastný.“ Ozajstný skutok viery. Nová evanjelizácia sa uskutočňuje s úsmevom a nie so zamračenou tvárou. Misie „ad gentes“ v skratke znamenajú povedať „áno“ všetkému, čo je v ľudskej osobe mravné, dobré, pravdivé, krásne a ušľachtilé. Byť v Cirkvi znamená hovoriť „áno“!

6. Predposledný bod novej evanjelizácie sa týka lásky. Prednedávnom požiadali nášho brata Johna Thomasa Kattrukudiyila, biskupa itanagarskej diecézy v severovýchodnom cípe Indie, aby vysvetlil obrovský nárast počtu členov Cirkvi vo svojej diecéze, ktorá každý rok naberie vyše 10.000 dospelých. „Pretože Boha prezentujeme ako milujúceho otca a preto že ľudia vidia, ako ich

Cirkev miluje,“ odpovedal. „Nie je to nejaká hmlistá láska, ale láska stelesnená v úžasných školách pre všetky deti, v ambulanciách pre chorých, v domovoch pre starých, v strediskách pre siroty a v jedle pre hladných.“ V New Yorku sa obmäkčí srdce aj toho najtvrdšieho ateistu, keď navštívi jednu z našich katolíckych škôl v chudobných štvrtiach. Keď sa jeden z našich sponzorov, ktorý sa považuje za agnostika, opýtal sestry Michelle, prečo v takom vysokom veku a s boľavou artritídou stále slúži v jednej z týchto problémových, no úspešných škôl, odpovedala: „Pretože Boh ma miluje a ja milujem jeho a chcem, aby deti objavili takúto lásku.“

7. Radosť, láska, a posledným bodom je (vopred sa ospravedlňujem) krv. Zajtra si dvadsaťdva z nás vypočuje slová, ktoré väčšina z vás už raz počula: „Na slávu Božiu a na česť apoštolského stolca prijmi tento červený biret, znak dôstojnosti kardinála, a vedz, že musíš byť pripravený počínať si statočne, aj za cenu preliatia vlastnej krvi, v záujme rastu kresťanskej viery, mieru a pokoja Božieho ľudu, a slobody a šírenia svätej rímskej cirkvi.“ Svätý Otec, mohli by ste prosím pri odovzdávaní biretu vynechať pasáž „aj za cenu preliatia vlastnej krvi“? Samozrejme, že nie! Sme len „šarlátové audiovizuálne pomôcky“ pre všetkých bratov a sestry, ktorí sú takisto povolani byť pripravení trpieť a zomrieť pre Ježiša. Pápež Pavol VI. múdro poukázal na to, že dnešní ľudia sa naučia viac zo „svedectva než zo slov“, a najvyšším svedectvom je mučeníctvo. Je smutné, že v dnešnej dobe máme mučeníkov tak veľa. Ďakujeme vám, Svätý Otec, že ste nám tak často pripomínali tých, ktorí sú dnes po celom svete prenasledovaní pre vieru. Ďakujem vám, kardinál Koch, že ste zvolali Cirkev na každoročný „deň solidarity“ s tými, ktorí sú prenasledovaní pre evanjelium, a že ste pozvali našich ekumenických partnerov a predstaviteľov ďalších náboženstiev k „ekumenizmu mučeníc-

ta“. Plačeme za dnešných mučeníkov, milujeme ich, modlíme sa s nimi a za nich, rózne sa ich zastávame a zároveň sme na nich veľmi hrdí, chválime sa nimi a rozhlasujeme do sveta ich najvyššie svedectvo.

Zažívajú oheň misii, „ad gentes“ a novej evanjelizácie. Jeden mladík mi v New Yorku povedal, že sa vrátil ku katolíckej viere svojho detstva, aj keď ju na strednej škole zahodil. Jeho obrátenie sa odohralo po tom, ako si prečítal knihu The Monks of Tibhirine o cisterciánoch umučených v Alžírsku pred pätnástimi rokmi, a pozrel francúzsky film Des Hommes et des dieux (O bohoch a ľuďoch), ktorý bol o nich natočený. Tertulián by nebol prekvapený.

Ďakujem vám, Svätý Otec a drahí bratia, za trpezlivosť s mojou jednoduchou taliančinou. Keď ma kardinál Bertone požiadal, aby som príhovor predniesol v taliančine, obával som sa, pretože po taliansky hovorím ako dieťa. No potom som si spomenul na slová môjho farára z doby, keď som bol novokňazom, ktoré mi povedal, keď som odchádzal do školy učiť šesťročné deti náboženstvo: „Teraz sa uvidí, či si prenikol do teológie a či vieš rozprávať o viere ako dieťa.“ A možno práve tu bude dobré skončiť: o večnej pravde, kráse a jednoduchosti Ježiša a jeho Cirkvi sa musíme naučiť rozprávať ako deti. Sia lodato Gesu Cristo!

Preklad:
Rastislav Dluhý, Mária Fileková

(Tento príhovor odznel 17. 2. 2012 v Ríme).

<http://www.romereports.com/palio/cardinal-timothy-dolan-brings-excitement-on-new-evangelization-to-vatican-english-6089.html>

Timothy Michael Dolan (1950), od roku 2009 je arcibiskupom New Yorku, dňa 18. 2. 2012 ho Benedikt XVI. kreoval na kardinála. Pochádza zo St. Louis, kňazskú vysviacku prijal v roku 1976, biskupskú konsekráciu v roku 2001.

Katolícka cirkev a ekologická otázka

This article disserts on Church's statement to actual ecological crises. Church's doctrine to this topic comes out of three assumptions (acknowledgment of God as Creator, acknowledgment of creation's merits and acknowledgment of the right human valuation). The goal of the Church despatch is to raise the new life style – "the culture of life". There are main tasks coming out of this intention: raise authentically humane ecology through proper education towards ecological responsibility and towards ecologically appreciative conscience. Fruit essence of the new life style in this area should be "the ecology of peace". This new culture of life should be reached by the spiritual/ecclesiastic appliances (Holy Scripture, Eucharist and apery of saints) and by the spiritual modes which are cardinal virtues (prudence, justice, temperance and fortitude) and theological virtues (faith, hope and love).

Náčrt problému

Katolícka cirkev „sa vyhýba tomu, aby sa vyjadrovala k špeciálnym technickým riešeniam“,¹ ale zo všetkých síl sa usiluje hľadať účinné riešenia súčasnej ekologickej krízy, ktoré predpokladajú, že človek uzná Boha ako Stvoriteľa, že uzná správnu hodnotu stvorenstva i seba samého. Z týchto troch predpokladov (teologického, kozmologického a antropologického) vyplývajú základné morálne požiadavky a úlohy pre človeka a spoločnosť aj vo vzťahu k životnému prostrediu v súčasnom svete. Pre uskutočňovanie týchto požiadaviek a úloh vymedzuje Cirkev aj potrebné a správne ľudské (duchovné) prostriedky a spôsoby. Toto je príspevok Cirkvi do aktuálnej diskusie ohľadom komplexnej ekologickej otázky. Pre obmedzený priestor sa v tomto príspevku nevenujeme rozsiahlym prejavom ekologickej krízy, jej príčinám a dôsledkom, ktorým sa tiež podrobne zaoberajú súčasné cirkevné dokumenty.

Uznanie Boha Stvoriteľa

Prostredníctvom prirodzeného svetla rozumu môže každý človek (veriaci i neveriaci) prísť k poznaniu, že Pán Boh dáva ľuďom vo stvorených veciach trvalé svedectvo o sebesamom.² Vo svetle nadprirodzeného Zjavenia sa dozvedáme, že už aj v stvorení s nami komunikuje »navonok« nebeský Otec (Prvá božská osoba) prostredníctvom svojho Slova (gr. Loga; Druhej božskej osoby) a Duchu Svätého (Tretej božskej osoby). Toto svedectvo je trvalé, lebo nebeský Otec spolu s ostatnými božskými osobami stále tvorí a udržuje celé stvorenie.³ V Najsvätejšej Trojici má každá forma života nevyčerpatelný prameň. Z nej bez prestania vyvierajú stvorenie a k nej sa neomylnne vracia ako k štedrému Darcovi každého dokonalého daru.⁴ Stvorenstvo sa rodí z Loga, preto, »nesie v sebe nezmazateľnú stopu stvoriteľského Rozumu, ktorý usporadúva a riadi«.⁵ Pôsobenie Slova v stvorení sa prejavuje v tom, že všetci veriaci kto-

réhokoľvek náboženstva počujú Boží hlas a vnímajú jeho prejavy (stopy) v reči stvorenstva. Možno preto hovoriť o reálnom symbole nedeliteľnej knihy prírody (liber naturae), lebo je creatura Verbi (stvorená Slovom). Táto kniha satýkanielen životného prostredia, ale aj ľudského života ako takého, jeho sexuality, manželstva, rodiny, sociálnych vzťahov a integrálneho ľudského rozvoja.⁶

Opôsobení Tretej božskej osoby v diele stvorenia, možno povedať, že podľa biblického svedectva o počiatku sa označuje prítomnosť Božieho Ducha v stvorení ako začiatok spasiteľného darovania sa Boha tomu, čo stvoril. Boh sa zjavuje v tajomstve stvorenia ako všemohúcnosť, ktorá je absolútne Dobro. Práve v diele stvorenia sa ukazuje toto dobro, ako sa darúva nevyssloviteľným spôsobom: ako bonum diffusivum sui, ako stvoriteľská láska, zosobnená zvlášť v Tretej božskej osobe, v Duche medzi Otcom

¹Benedikt XVI.: Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenie. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010, b. 4.

²Porov. Gn 1, 1-31; Ž 8, 4-5; 19, 2; 119, 89-90; Múdr 7, 17.19-20; 13, 5; 33, 6.9; Rim 1, 19-20.

³Porov. Benedikt XVI.: Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenie. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010, b. 13.

⁴Porov. Jn 1, 2; Ján Pavol II.: Posolstvo k Veľkej noci pri požehnaní urbi et orbi 1987, b. 7; Benedikt XVI.: Caritas in veritate, b. 15, 51; Benedikt XVI.: Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenie. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010, b. 14.

⁵Benedikt XVI.: Verbum Domini, b. 8; porov. Jn 1, 1-18; Benedikt XVI.: Verbum Domini, b. 5.

⁶Porov. Gn 1, 1-31; Ž 8, 4-5; 19, 2; 119, 89-90; Múdr 7, 17.19-20; 13, 5; 33, 6.9; Jn 1, 3; Rim 1, 19-20; Kol 1, 16-17; Hebr 11, 3; Druhý vatikánsky koncil: Gaudium et spes, b. 36; Druhý vatikánsky koncil: Dei Verbum, b. 3; Ján Pavol II.: Fides et ratio, b. 4, 19, 22; Benedikt XVI.: Verbum Domini, b. 7-9, 13, 108; Benedikt XVI.: Caritas in veritate, b. 15, 48, 51; Benedikt XVI.: Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenie. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010, b. 12-14.

a Synom vo vnútri Najsvätejšej Trojice. Táto zosobnená stvoriteľská láska pôsobí aj navonok spolu s ostanými Dvoma božskými osobami.⁷

Uznanie stvorenstva

Autentická ekológia sa rodí z (teologickej) vnímavosti pre hodnotu stvorených vecí, preto na druhom mieste je potrebné uznať, „vnútornú povahu celého stvorenstva, jeho hodnotu a jeho zameranie na Božiu slávu“⁸ Vnútnú povahu stvorenstva vyjadruje jeho »primeraná autonómia«,⁹ ktorá znamená, že stvorené veci majú svoju vlastnú dobrotu a dokonalosť, vzájomnú závislosť (spojitosť),¹⁰ hierarchiu¹¹ a rytmus v rámci poriadku.¹² Stvorené diela majú byť usporiadané v zmysle tohto poriadku, ktorý doň vložil Boh Stvoriteľ. Rešpektovať stvorenstvo značí uznávať celistvosť, vnútornú a dynamickú vyváženosť prirodzeného poriadku v ňom a Božieho plánu s ním.¹³ Z morálneho hľadiska sa táto úcta prejavuje v uznaní tzv. všeobecného určenia pozemských dobier pre dobro človeka¹⁴ a spoločenstva. To znamená, že zem treba vnímať ako „náš spoločný domov“¹⁵ a že živá i neživá príroda sú určené pre minulé, terajšie i budúce ľudstvo pri rešpektovaní základných morálnych požiadaviek.¹⁶

Uznanie človeka

Boh stvoril svet pre človeka, ktorý je vrcholom jeho stvoriteľského diela.¹⁷

Úlohou človeka je preto spravovať tento svet ako zodpovedný spolupracovník na Stvoriteľovom diele.¹⁸ „Človek (...) je teda osobitným spôsobom zodpovedný za životné prostredie, to jest za stvorenú skutočnosť, ktorá z Božej vôle má slúžiť jeho osobnej dôstojnosti a jeho životu: zodpovedný je nielen vzhľadom na prítomnú dobu, ale aj s ohľadom na budúce pokolenia. V tom spočíva ekologická otázka so všetkými jej aspektmi – od ochrany prírodných »habitátov« rôznych druhov zvierat a foriem života po »ekológiu človeka« v užšom slova zmysle: cestu jej riešenia, rešpektujúcu to veľké dobro, akým je život, určujú etické zásady, jasne a rozhodne formulované na stránkach biblie.“¹⁹

Z tohto vyplýva, že Katolícka cirkev uznáva tzv. umiernený antropocentrizmus a tzv. účastnícku teonómiu, podľa ktorej má človek účasť svojou prirodzenosťou na Božom zákone „vdáka svetlu prirodzeného rozumu a Božieho zjavenia, ktoré mu ukazujú požiadavky i výzvy večnej múdrosti. Zákon teda treba považovať za prejav Božej múdrosti: keď sa mu sloboda podriaďuje, podriaďuje sa pravde stvorenia.“²⁰ Z výnimočného postavenia a poslania v stvorení sveta a z mnohých alarmujúcich ekologických výziev vyplývajú pre človeka ako jednotlivca a pre celú ľudskú spoločnosť významné úlohy, ktoré treba nielen vymedziť, ale predovšetkým uskutoč-

ňovať vzhľadom na správne určený cieľ.

Cieľ

V našej dobe si Cirkev ako „odborníčka na ľudskosť“²¹ vytýčila ako jeden zo svojich cieľov „pracovať na zúšľachtovaní celej spoločnosti a všetkéhostvorenstva“²² čo bezpodmienečne predpokladá kultivovanie ľudského charakteru. Ide tu o prorocký projekt novej kultúry, kultúry života ako nového životného štýlu, ktorý vyhlásil bl. Ján Pavol II. vo svojej encyklike ohodnotenej narušiteľnosťou ľudského života z r. 1995.²³ K jej napísaniu dal podnet jeho nástupca Benedikt XVI. ešte ako kardinál a prefekt Kongregácie pre náuku viery.²⁴ Ako pápež ju potvrdil a ďalej rozvíja jej náuku,²⁵ pretože ľudstvo „potrebuje hlbokú kultúrnu obnovu; potrebuje znovu objaviť tie hodnoty, ktoré predstavujú solídny základ, na ktorom možno vybudovať lepšiu budúcnosť pre všetkých“.²⁶ Pre uskutočňovanie tohto cieľa v ekologickej oblasti Magistérium vytýčilo nasledujúce dôležité úlohy výchovného procesu,²⁷ ktorých postupné uskutočňovanie napomáha k prekonávaniu prejavov súčasnej krízy životného prostredia.

Úlohy a ovocie

Prvoradou úlohou v skúmanej oblasti je budovať autenticky „humánnu“ ekológiu.²⁸ „Skúsenosť ukazuje, že každá bezohľadnosť voči životnému

⁷ Porov. Gn 1, 1-2,4; Ž 104, 30; Ján Pavol II.: *Dominum et vivificantem*, b. 12, 37; *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, b. 337-349; Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010*, b. 14.

⁸ Druhý vatikánsky koncil: *Lumen gentium*, b. 36; porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, b. 337.

⁹ Porov. Druhý vatikánsky koncil: *Gaudium et spes*, 36.

¹⁰ Porov. Ján Pavol II.: *Sollicitudo rei socialis*, b. 34; *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, b. 459.

¹¹ Porov. Gn 1-2; *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, b. 338-349.

¹² Porov. *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, b. 470.

¹³ Porov. Ján Pavol II.: *Centesimus annus*, b. 38 (rešpektovať prirodzenú a morálnu štruktúru sveta a človeka); Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990*, b. 8; Benedikt XVI.: *Verbum Domini*, b. 108; Benedikt XVI.: *Caritas in veritate*, b. 48; *Kompendium sociálnej náuky cirkvi*, b. 462 (prirodzený poriadok prírody).

¹⁴ Porov. Druhý vatikánsky koncil: *Gaudium et spes*, b. 69; Ján Pavol II.: *Christifideles laici*, b. 14; Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990*, b. 8; *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, b. 482, 484.

¹⁵ Benedikt XVI.: *Ľudská rodina – spoločenstvo pokoja. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2008*, b. 8; porov. Ján Pavol II.: *Centesimus annus*, b. 40; Ján Pavol II.: *Sollicitudo rei socialis*, b. 34.

¹⁶ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, b. 2415-2418; *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, b. 466-471 (*Prostredie ako spoločné dobro*).

¹⁷ Porov. Gn 1, 26-27; *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, b. 343; *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, b. 451.

¹⁸ Porov. Gn 1, 26-30; 9, 2-3; *Múdr* 9, 2-3; Ž 8, 7-9; Druhý vatikánsky koncil: *Gaudium et spes*, b. 34; Ján Pavol II.: *Redemptor hominis*, b. 8; Ján Pavol II.: *Centesimus annus*, b. 37; Ján Pavol II.: *Sollicitudo rei socialis*, b. 34; Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990*, b. 1, 8.

¹⁹ Ján Pavol II.: *Evangelium vitae*, b. 42; porov. Gn 2, 16-17; Druhý vatikánsky koncil: *Gaudium et spes*, b. 15, 33-35; Ján Pavol II.: *Redemptor hominis*, b. 15; Ján Pavol II.: *Sollicitudo rei socialis*, b. 34; Ján Pavol II.: *Centesimus annus*, b. 37; Ján Pavol II.: *Christifideles laici*, b. 43; Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990*, b. 3; Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010*, b. 6; *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, b. 456, 460.

²⁰ Ján Pavol II.: *Veritatis splendor*, b. 41.

²¹ Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010*, b. 4.

²² Druhý vatikánsky koncil: *Lumen gentium*, b. 41.

²³ Porov. Ján Pavol II.: *Evangelium vitae*, b. 6, 21, 28, 50, 77, 83, 86-87, 92, 95, 97, 100 (kultúra života), b. 98 (nový štýl života); b. 78-101 (IV. Mne ste to urobili. Za novú kultúru ľudského života); Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990*, b. 13 (seriózne prehodnotiť životný štýl); *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, b. 486-487 (Nové životné štýly).

²⁴ Porov. J. Ratzinger/Benedikt XVI.: *Chváloreč na svedomie*, s. 48 (s. 35-49: príhovor na konzistóriu v r. 1991).

²⁵ Porov. Benedikt XVI.: *Caritas in veritate*, b. 48, 51.

²⁶ Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010*, b. 5.

²⁷ Porov. Ján Pavol II.: *Evangelium vitae*, b. 97-101; Benedikt XVI.: *Caritas in veritate*, b. 61.

prostrediu následne poškodzuje ľudskospolužitie a opačne. Stále jasnejšie saukazujenerozlučné spojenie medzi pokojom vzťahujúcim sa na stvorenie a pokojom medzi ľuďmi. Jedno i druhé však predpokladá pokoj vo vzťahu k Bohu.²⁹ Budovanie autenticky humánnej ekológie sa má diať prostredníctvom ekologickej výchovy. Predovšetkým treba vychovávať človeka kekolologickej zodpovednosti, ktorá je globálna a univerzálna, axiologická i estetická, osobná i spoločenská (kolektívna) záležitosť.³⁰

Druhou úlohou je vychovávať kekológicky vnímavému svedomiu pomocou primeraných vyjadrení v konkrétnych programoch a iniciatívach.³¹ Ekologicky citlivé svedomie pramení „z obdivu nad bytím a krásou, ktoré vo viditeľných veciach dovoľuje poznať posolstvo neviditeľného Boha“³² Takéto svedomie vedie k nezaujatému, nezištnému a nesebeckému správaniu, v ktorom sa potvrdzuje hodnota stvorenia a uskutočňuje prirodzený zákon.³³

Autenticky humánna ekológia prináša v ľudskom srdci ako svoje duchovné ovocie, presnejšie ovocie Ducha Svätého, komplexný pokoj – s Bohom Stvoriteľom, so stvorenstvom, medzi národmi a spoločnosťami, s druhými ľuďmi i so sebou samým, preto možno právom hovoriť o ekológii pokoja a mieru, ktorá má duchovný základ.³⁴

Prostriedky

Táto autenticky humánna ekológia pokoja ako ovocie zodpovednej výchovy svedomiamá používať nasledujúce základné duchovné prostriedky kresťanského života pri dosahovaní a uskutočňovaní svojich cieľov, v ktorých sa uskutočňuje posväcovanie sveta a človeka.³⁵ Ide o Sväté písmo, Eucharistiu a ostatné sviatosti a nasledovanie príkladu svätých.

Prostredníctvom nábožného počúvania, čítania a uskutočňovania Božieho slova (Sv. písma) vstupuje kresťan do vnútorného dialógu so živým Bohom, ktorý ho počúva a odpovedá na jeho otázky. Prostredníctvom Božieho slova sa môže kresťan rozprávať s Bohom.³⁶ Celé Sv. písmo je „Bohom vnuknuté a užitočné na poučanie, na usvedčovanie, na nápravu a na výchovu v spravodlivosti, aby bol [kresťan] dokonale pripravený na každé dobré dielo“³⁷ teda aj na ochranu stvorenia.

Prostredníctvom Eucharistie, ostatných sviatostí a liturgie Cirkvi kresťan si osvojuje eucharistickú formu kresťanského života, ktorej súčasťou je aj poslanie posväcovať stvorenstvo.³⁸ Eucharistia (aj liturgia) má okrem iného univerzálny kozmický a eschatologický charakter.³⁹ Eucharistia ako sviatostné sprítomnenie veľkonočného tajomstva, ukrižovaného e vzkrieseného Krista, nás vychováva aj k tomu, aby sme považovali zem za Božie stvorenie, ktoré je súčasťou

vzdávania vďaka skrze ľudskú poklonu Trojjediného Boha v cirkevnom spoločenstve.⁴⁰

Napokon prostredníctvom napodobňovania príkladného svedectva a odkazu svätých sa učíme rešpektovať a zvelaďovať túto zem ako dar od Boha. Zvlášť ide o odkaz a príklad sv. Benedikta z Nursie⁴¹ (480-547), ktorý so svojimi nasledovníkmi kultivoval nielen zem ľudských srdc, ale aj pôdu, aby prinášala vyššiu úrodu, čím pomáhal aj ľuďom. Potom je tu príklad a svedectvo sv. Filipa Neriho⁴² (1515-1595), apoštola Ríma, ktorý s primeranou úctou pristupoval k prírode a k zvieratám. Predovšetkým je to odkaz sv. Františka Assiského (1182-1226), patróna ekológov, ktorý „ponúka kresťanom príklad autentického a úplnej úcty k celistvosti stvorenia. Priateľ chudobných, ktorého stvorenia milovali, pozýva všetkých – zvieratá, rastliny, prírodné sily, aj brata slnko a sestru lunu –, aby vzdávali Pánovi česť a chválu“⁴³

Spôsoby

Autenticky humánna ekológia pokoja ako ovocie zodpovednej výchovy svedomia predpokladá osvojovanie si kresťanských čností, skrze ktoré sa buduje a zvelaďuje dobrý charakter (pokrsteného) človeka. Podľa tradičného rozlíšenia ide o štyri kardinálne (mravné) čnosti (rozvážnosť, spravodlivosť, miernosť a mravnú silu) a o tri božské (teologálne) čnosti (vieru, nádej a lásku). Avšak kardinálne (mravné)

²⁸Porov. Ján Pavol II.: *Centesimus annus*, b. 38; *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, b. 464; Benedikt XVI.: *Caritas in veritate*, b. 51; Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo*. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010, b. 11-12.

²⁹ Benedikt XVI.: *Ľudská osoba – srdce pokoja*. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2007, b. 8.

³⁰Porov. Druhý vatikánsky koncil: *Gaudium et spes*, b. 34; Ján Pavol II.: *Christifideles laici*, b. 43; Ján Pavol II.: *Centesimus annus*, b. 36; Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením*. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990, b. 13-15; Benedikt XVI.: *Sacramentum caritatis*, b. 92; Benedikt XVI.: *Verbum Domini*, b. 107-108; Benedikt XVI.: *Caritas in veritate*, b. 48, 50-51; Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo*. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010, b. 2, 6, 11, 13; *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, b. 457, 476, 478.

³¹Porov. Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením*. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990, b. 1; Benedikt XVI.: *Caritas in veritate*, b. 49; Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo*. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010, b. 11.

³²Ján Pavol II.: *Centesimus annus*, b. 37.

³³Porov. Ratzinger, J./Benedikt XVI.: *Chvála svedomia*, s. 155-156; Benedikt XVI.: *Caritas in veritate*, b. 70; Benedikt XVI.: *Verbum Domini*, b. 9; Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo*. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010, b. 12-13; *Prírodný zákon vpísaný do stvorenia ako jeho vnútorná gramatika*.

³⁴Porov. Gal 5, 22; Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením*.

Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990, b. 7; Benedikt XVI.: Ľudská osoba – srdce pokoja. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2007, b. 8.

³⁵Porov. Druhý vatikánsky koncil: *Lumen gentium*, b. 36-42; Druhý vatikánsky koncil: *Sacrosanctum concilium*, b. 61; *posväcovanie človeka skrze správne používanie hmotných vecí*; Druhý vatikánsky koncil: *Gaudium et spes*, b. 34-35; Benedikt XVI.: *Sacramentum caritatis*, b. 92; *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, b. 2427.

³⁶Porov. Benedikt XVI.: *Verbum Domini*, b. 22-24.

³⁷2 Tim 3, 16-17.

³⁸Porov. Rim 12, 1; Flp 3, 3; Lk 19, 1-10; Ján Pavol II.: *Veritatis splendor*, b. 107; Benedikt XVI.: *Deus caritas est*, b. 14, 24; Benedikt XVI.: *Sacramentum caritatis*, b. 70, 82-83.

³⁹Porov. Žjv 21, 2; *Lumen gentium*, 48; Ján Pavol II.: *Ecclesia de Eucharistia*, b. 8; Benedikt XVI.: *Sacramentum caritatis*, b. 92.

⁴⁰Porov. Ef 1, 4-12; Benedikt XVI.: *Sacramentum caritatis*, b. 92.

⁴¹Porov. *Kompendium sociálnej náuky cirkvi*, b. 464.

⁴²Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, b. 2416.

⁴³Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením*. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990, b. 16; porov. Ján Pavol II.: *Inter sanctos*. *Bula o vyhlásení svätého Františka z Assisi za patróna ekológov* (1979); Benedikt XVI.: *Ľudská osoba – srdce pokoja*. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2007, b. 8; *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, b. 344; *oslava Pána za stvorenie od sv. Františka*, b. 2146; *Kompendium sociálnej náuky cirkvi*, b. 464.

né) čnosti majú univerzálny charakter, preto sa týkajú každého človeka bez ohľadu na vierovyznanie.

Kardinálne čnosti
Čnosť rozvážnosti disponuje človeka poznávať (objavovať a skúmať) s rozumnou obozretnosťou poriadok v stvorenstve, aby ho mohol správne využívať pri zachovaní jeho celistvosti.⁴⁴ Súčasťou rozvážnosti je (opatrná) predvídavosť: správne zváženie možných dôsledkov pre stvorenstvo konkrétneho konania nielen predanú prítomnosť, ale aj s ohľadom na to, čo môžu vyvolať zajtra v (životnom) prostredí pre budúce generácie.⁴⁵ Napríklad konkrétne využitie tradičných a inovačných poľnohospodárskych, chovateľských a výrobných techník sa po patričnom overení uzná za vhodné, ak rešpektuje celistvosť stvorenstva, životné prostredie a biodiverzitu (napr. rastlinná a živočíšna biotechnológia).⁴⁶

Čnosť spravodlivosti disponuje ľudskú vôľu, aby dala každému (človeku a živému organizmu) a všetkému (životnému prostrediu a stvorenstvu ako takému), čo mu patrí. Týmto sa rozvíja správna sociálna ekológia.⁴⁷ Prostredníctvom tejto čnosti možno zabezpečiť spravodlivý systém rozdeľovania výdavkov pre jednotlivé krajiny a spravodlivý systém spravovania zdrojov zeme, ktorý by bol lepšie koordinovaný na miestnej, regionálnej, národnej a medzinárodnej úrovni. V tomto systéme by sa uplatňovalo (ľudské) právo na bezpečné životné prostredie v rámci prijateľného roz-

voja. Táto spravodlivosť predpokladá boj proti chudobe a reformu štruktúr a nové modely vzťahov medzi štátmi a národmi. Ďalej vyžaduje novú (náležitú, autentickú, medzigeneračnú a celosvetovú) solidaritu a subsidiaritu zvlášť voči chudobným ľuďom, ktorým treba skôr pomáhať prekonávať vlastnú biedu, lebo aj im je zem zverená rovnako ako všetkým ostatným.⁴⁸

Ďalej čnosť spravodlivosti uschopňuje ľudskú vôľu, aby človek využíval túto planétu spôsobom, ktorý vyžaduje „pochválnu a racionálne plánovanie“.⁴⁹ Toto plánovanie predpokladá ochranu prírodných energetických (obnoviteľných a neobnoviteľných) zdrojov pred agresívnou industrializáciou v rámci udržateľného rozvoja, ktorým sa majú znižovať znečisťovanie (životného) prostredia a prírody.⁵⁰

Spravodlivé užívanie zeme vyžaduje aj kultivované urbanistické plánovanie v mestách, osídľovanie a rozvoj vidieka (napr. maloroľníctvo), ktoré rešpektujú hodnotu človeka a jeho práce, prirodzenú tvárnosť krajiny, jej faunu a flóru.⁵¹ Človek má správne využívať dobrú zeme a „podnecovať takú starostlivosť, ktorá bude nielen chrániť prirodzené životné prostredie, ale aj kvalitu života ľudí, pripravujúc tak budúcim generáciám prostredie, ktoré sa viac zhoduje s plánom Stvoriteľa“.⁵²

Čnosť spravodlivosti nás ďalej disponuje hľadať prijateľný model udržateľného rozvoja na úrovni osobnej, medziľudskej, regionálnej, národnej

a medzinárodnej pre ekologickú rovnováhu biodiverzity, pri zmiernovaní negatívnych dôsledkov meteorologických, klimatických, atmosférických a hydrologických zmien.⁵³

Čnosť spravodlivosti disponuje k bezpodmienečnému rešpektu každého ľudského života, tým že uznáva právo na život, právo na výživu (napr. právo na pitnú vodu) a na zdravý rozvoj, právo na primerane zdravé a bezpečné prostredie pre každého človeka.⁵⁴ „Brániť život a posilňovať ho, ctíť si ho a milovať – to je úloha, ktorú Boh zveruje každému človeku, keď ho ako svoj živý obraz povoláva k účasti na jeho vláde nad svetom“.⁵⁵

Čnosť miernosti disponuje ľudskú vôľu, aby správne usmerňovala svoje voľby v spojení s ľudskými túžbami v oblasti potešujúcich pozemských (telesných a hmotných) dobier. Miernosť sebe obsahuje šetrnosť, sebadisciplínu a ducha obety proti sebeckému, konzumistickému a hedonistickému používaniu stvorenstva a (životného) prostredia.⁵⁶

Čnosť mravnej sily disponuje ľudskú vôľu, aby odvážna a odhodlane odolávala ťažkostiam, prekážkam a pokúšeniam (odvahu), pri realizovaní dobra aj vo vzťahu k stvorenstvu a (životnému) prostrediu. Jej prostredníctvom sa môžu búrať štruktúry hriechu, aby ich nahradili autentickéjšie formami spoluzitia so stvorenstvom.⁵⁷

Božské čnosti
Viera je nadprirodzená (vliata) čnosť,

⁴⁴ Porov. Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990*, b. 8; Benedikt XVI.: *Ľudská rodina – spoločenstvo pokoja. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2008*, b. 7.

⁴⁵ Porov. Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990*, b. 6; Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010*, b. 9; *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, b. 469; princíp bezpečnostného opatrenia ako orientácia zameraná na riešenie neistých situácií.

⁴⁶ Porov. Benedikt XVI.: *Caritas in veritate*, b. 27.

⁴⁷ Porov. Ján Pavol II.: *Centesimus annus*, b. 38.

⁴⁸ Porov. Pavol VI.: *Populorum progressio*, b. 65; Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990*, b. 9-11; Benedikt XVI.: *Ľudská rodina – spoločenstvo pokoja. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2008*, b. 7; Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010*, b. 4-5, 7-8, 10; Benedikt XVI.: *Caritas in veritate*, b. 49, 50, 67; Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010*, b. 9; *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, b. 441.

⁴⁹ Ján Pavol II.: *Redemptor hominis*, b. 15.

⁵⁰ Porov. Ján Pavol II.: *Sollicitudo rei socialis*, b. 34; Ján Pavol II.: *Christifideles laici*, b. 43;

Benedikt XVI.: *Caritas in veritate*, b. 49; Benedikt XVI.: *Ľudská rodina – spoločenstvo pokoja. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2008*, b. 8.

⁵¹ Porov. Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990*, b. 14; Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010*, b. 10-11, 13.

⁵² Ján Pavol II.: *Ecclesia in Europa*, b. 89.

⁵³ Porov. Benedikt XVI.: *Ľudská rodina – spoločenstvo pokoja. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2008*, b. 7.

⁵⁴ Porov. Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010*, b. 4; *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, b. 468, 484-485; Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990*, b. 9.

⁵⁵ Ján Pavol II.: *Evangelium vitae*, b. 42, porov. Gn 1, 28.

⁵⁶ Porov. Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990*, b. 13; Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010*, b. 5, 9.

⁵⁷ Porov. Ján Pavol II.: *Centesimus annus*, b. 38; Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010*, b. 5.

ktorá disponuje ľudský rozum pokrsteneho človeka z Božieho vnuknutia a za zvláštnej pomoci Ducha Svätého, aby prijal ako pravdu to, čo Boh zjavil, nie mocou vnútornej pravdy poznanej svetlom rozumu, ale pre autoritu zjavujúceho Boha, ktorý je Pravda, a preto nemôže klamať, ani byť oklamáný. Vierou prijímame zo Zjavenia pravdu o Bohu Stvoriteľovi a následne pravdu o svete (kozme) ako o Božom stvorení.⁵⁸

Nádej je „teologálna čnosť, ktorou túžime po nebeskom kráľovstve a po večnom živote ako po svojom šťastí, pričom vkladáme svoju dôveru do Kristových prisľúbení a nespoliehame sa na svoje sily, ale na pomoc milosti Ducha Svätého“.⁵⁹ Dar Ducha Svätého – dar poznania – disponuje dušu, aby mohla prekonať v sebe falošné očarenie stvoreniami, a aby sa vo všetkom spoliehala na Boha. Kresťanská nádej takto „zaväzuje konať zodpovedne za ochranu stvorenia“.⁶⁰

Láska „je teologálna čnosť, ktorou milujeme Boha nadovšetko pre neho samého a svojho bližného z lásky k Bohu ako seba samých“.⁶¹ Nepriamo súčasťou lásky k Bohu je láska voči (životnému) prostrediu a voči prírode, nakoľko sú Božím stvorením a vytvárajú priestor, v ktorom má človek uskutočňovať v pravde pravú lásku k stvorenstvu, k bližnému v zameraní na autentickú lásku k Bohu a pre integrálny rozvoj človeka, spoločnosti, národov, štátov, sveta a prostredia.⁶²

Záver

Posolstvo Cirkvi sa stavia proti sebeckému, konzumistickému, materialistickému a hedonistickému užívaniu pozemských dobier. Cirkev je učiteľkou zdravej úcty voči stvorenstvu v láske a v pravde. Zároveň stavia pred každého kresťana – katolíka výzvu účinne uskutočňovať predložený ekologický projekt v eschatologickom

očakávaní novej zeme a nového neba.

Bibliografia

Benedikt XVI.: *Caritas in veritate*. Encyklika o integrálnom ľudskom rozvoji v láske a v pravde (29. 6. 2009), Trnava : SSV 2009. Benedikt XVI.: *Sacramentum caritatis*. Posynodálna apoštolská exhortácia o Eucharistii – prameni a vrchole života a poslania v Cirkvi (22. 2. 2007), Trnava : SSV 2007. Benedikt XVI.: *Verbum Domini*. Posynodálna apoštolská exhortácia o Božom slove v živote a poslaní Cirkvi (30. 9. 2010), Trnava : SSV 2011. Životné prostredie v dokumentoch Katolíckej cirkvi, Trnava : SSV 2010. Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu, I. Konštitúcie, Trnava : SSV 1993. Ján Pavol II.: *Centesimus annus*. Encyklika k stému výročiu encykliky *Rerum novarum* (1. 5. 1991), Trnava : SSV 1997. Ján Pavol II.: *Dominum et vivificantem*. Encyklika o Duchu Svätom v živote Cirkvi a sveta (18. 5. 1986). Trnava : SSV 1994. Ján Pavol II.: *Ecclesia de Eucharistia* (17. 4. 2003), Trnava : SSV 2003. Ján Pavol II.: *Ecclesia in Europa*. Posynodálna apoštolská exhortácia o Cirkvi v Európe (28. 6. 2003), Trnava : SSV 2004. Ján Pavol II.: *Evangelium vitae*. Encyklika o hodnote a nenarušiteľnosti ľudského života (25. 3. 2005), Trnava : SSV 1995. Ján Pavol II.: *Fides et ratio*. Encyklika o vzťahoch medzi vierou a rozumom (14. 9. 1998), Bratislava : Don Bosco 1998. Ján Pa-

vol II.: *Christifideles laici*. Apoštolská exhortácia o povolani a poslaní laikov v Cirkvi a vo svete (30. 12. 1988), Bratislava : Lúč 1990. Ján Pavol II.: *Redemptor hominis*. Encyklika na začiatku pontifikátu (4. 3. 1979), Trnava : SSV 1997. Ján Pavol II.: *Sollicitudo rei socialis*. Encyklika pri príležitosti 20. výročia encykliky *Populorum Progressio* (30. 12. 1987), Trnava : SSV 1997. Ján Pavol II.: *Veritatis splendor*. Encyklika o základných otázkach cirkevnej náuky o mravnosti (6. 8. 1993), Trnava : SSV 1994. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, Trnava : SSV 1998. *Kompendium sociálnej náuky cirkvi*, Trnava : SSV 2008. Pavol VI.: *Populorum progressio*. Encyklika o rozvoji národov (26. 3. 1967), Trnava : SSV 1997. Ratzinger, J./Benedikt XVI.: *Chvál oreč na svedomie*, Trnava : SSV 2010.

Michal Vivoda (1975) je odborným asistentom na Katedre morálnej teológie UK RKCMF v Bratislave. Venuje sa všeobecnej a špeciálnej morálnej teológii a bioetike. Základnú teológiu vyštudoval na Pápežskej univerzite sv. Kríža v Ríme, licenciát z morálnej teológie získal na Akadémii sv. Alfonza (na Vyššom inštitúte morálnej teológie) pri Pápežskej lateránskej univerzite v Ríme. Neskôr študoval bioetiku na Pápežskom ateneu Kráľovnej apoštolov v Ríme. Doktorát z teológie získal na Univerzite Komenského v Bratislave.

Kontakt: vivom@pobox.sk.

⁵⁸Porov. *Druhý vatikánsky koncil: Lumen gentium*, 36; *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, b. 1814.

⁵⁹*Katechizmus Katolíckej cirkvi*, b. 1817.

⁶⁰Benedikt XVI.: *Sacramentum caritatis*, 92; porov. 2 Pt 3, 13; Ef 1, 9-10; *Druhý vatikánsky koncil: Lumen gentium*, b. 48; *Druhý vatikánsky koncil: Gaudium et spes*, b. 39; Ján Pavol II.: *Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým stvorením. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja*

1. januára 1990, b. 4.

⁶¹*Katechizmus Katolíckej cirkvi*, b. 1822.

⁶²Porov. Benedikt XVI.: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo. Posolstvo k Svetovému dňu pokoja* 1. januára 2010, b. 9, 11.

K problematike náboženského periodického samizdatu na Slovensku v období normalizácie

Štyridsať rokov od vzniku prvého samizdatového časopisu

Symbolic 40 years ago in Slovakia started the first important periodical samizdat connected with the communist era. On that occasion the paper pays attention to the social-political context of publishing samizdats in this period: normalization atmosphere, progressive arising and strengthening of the resistance, especially in the structures of so called unofficial Church, and a need of informing and forming press in this process. The text is oriented on the quantitatively most important Catholic samizdat, but as a pioneer reflects also the activity of this kind in the Protestant milieu in Slovakia.

Novodobé dejiny slovenskej žurnalistiky si v roku 2013 pripomenú 40 rokov od vzniku prvého významného samizdatu z čias socializmu¹. Symbolická biblická štyridsiatka, zhodná, navyše, s počtom rokov komunistickej totality u nás, je príležitosťou na obzretie sa.

Charakteristika slovenského samizdatu tohto obdobia už bola spracovaná v niektorých doterajších prácach². Ponúkajú definíciu samizdatu, informácie o procese tvorby, o jednotlivých tituloch, nákladoch, rokoch vydávania, kategorizácie... V tomto príspevku sa zameriame na priblíženie cirkev-

no-politického kontextu vydávania samizdatov: okolnosti a príčiny ich vzniku, presah do súčasnosti, poslanstvo.

Normalizačná atmosféra
Vznik periodického samizdatu datujeme, ako už bolo naznačené, do obdobia normalizácie. Čiže do čias po násilnom zlikvidovaní uvoľňovacích spoločenských procesov v Československej socialistickej republike (ČSSR) intervenciou „bratských vojsk“ v auguste 1968. P. Olekšák nazýva toto obdobie „novou deformáciou spoločenského vedomia“³. Najmä prvá polovica 70. rokov bola podľa

M. Holečka „príznačná mŕtvolným zápachom normalizácie a morálneho rozkladu spoločnosti po augustovej okupácii roku 1968“⁴. Ideály Pražskej jari vyprchali – aj vinou samotného Alexandra Dubčeka, ktorý najprv podpísal vnútené moskovské protokoly⁵, potom tzv. obuškový zákon⁶ a napokon sa nezastal svojich kolegov počas ponižujúcich previerok v rokoch 1970 – 1971.

V takej atmosfére úplne zmizla spoločenská solidarita aj záujem o veci verejné, ľudia sa uzavreli do rodín. „Akýkoľvek rozmer činnosti, ktorý by bolo možné dnešnou terminológiou

¹Prvým významným slovenským samizdatom v období socializmu bol časopis spisovateľských knázov *Orientácia*. Už predtým síce vychádzali mládežnícke časopisy *Vzlet* (v r. 1947 – 1949) a *Emanuel* (v r. 1970 – 1971), avšak nedosiahli porovnateľný záber ako neskoršie samizdaty a J. Šimulčík *ich, na rozdiel od R. Lesňáka, vo svojom súpise samizdatov vôbec nespomína. Orientácia vznikla v skupine aktívnych knázov a niektorých laikov okolo Jána Magu a vychádzala 11 rokov, čo je najdlhšie zo všetkých samizdatov. (Opäť sa môže vynoriť námetka o 12 rokov vychádzajúcich Listov z Taizé, čo však bolo prekladové periodikum konkrétnej komunity, ktoré tiež medzi samizdaty zaraďuje iba R. Lesňák.)*

²Samostatné publikácie na túto tému vydali J. Šimulčík (*ŠIMULČÍK, Ján: Svetlo z podzemia. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1997, 276 s.*) a R. Lesňák (*LESŇÁK, Rudolf: Listy z podzemia. Bratislava: Vydavateľstvo USPO Peter Smolík, 1998, 487 s.*). Stručné prehľadové spracovanie ponúka napr. práca T. Kolkovej (*KOLKOVÁ, Terézia: Samizdat:*

definícia, dejiny, charakteristika. In: O hodnotě samizdatu. Samizdatová náboženská periodika před rokem 1989. Ed. Terézia Kolková. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 9 – 29.)

³OLEKŠÁK, Peter: *Orientácia – najdlhšie vydávaný samizdatový časopis na Slovensku. In: O hodnotě samizdatu. Samizdatová náboženská periodika před rokem 1989. Ed. Terézia Rončáková. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 59.*

⁴HOLEČEK, Michal: *Informace o církvi jako pokus o nezávislou katolickou publicistiku. In: O hodnotě samizdatu. 2008, s. 33.*

⁵Moskovské protokoly z augusta 1968 zaistovali „dočasný“ pobyt sovietskych vojsk na československom území.

⁶Obuškový zákon z roku 1969 umožnil domácim represívnym policajným zločkom rozohnať napr. augustové demonštrácie v roku 1969.

nazvať občianskym alebo politickým, bol v tej dobe úplne neznámy a svojím spôsobom i odmietaný akoněžiaduce ‚politikum‘. Traumu zo sklamaní z nenaplnených nádejí roku ´68 boľstivo pociťovali i katolíci a politiku vnímali ako čosi ‚nečisté‘.⁷ To čiastočne zmenila známa Charta 77, ktorá sa vyprofilovala ako iniciatíva poukazujúca na porušovanie ľudských práv v Československu. V roku 1978 vnikol Výbor na obranu nespravodlivo stíhaných, ktorý dokumentoval konkrétne prípady porušovania zákona v ČSSR. Ako jeho tlačová platforma fungovali Informácie o Charte 77. Táto iniciatíva však získala podstatne väčší ohlas v Česku než na Slovensku a aj predstavitelia cirkvi boli voči nej skeptickí, a to najmä pre výraznú angažovanosť reformných komunistov, ktorí sa v 50. rokoch podieľali na proticirkevných represióch.

Náboženská obroda

Politický a spoločenský útlm sprevádzal, paradoxne, výrazný nárast náboženských aktivít. Kým v 60. rokoch „príťahoval najväčšiu pozornosť slovenskej verejnosti tzv. kultúrny front – publicisti, umelci a niektorí pracovníci spoločenských vied“⁸ –, po roku 1968 sa sily preskupili a rozhodujúca občianska a duchovná aktivita prešla z kultúrneho frontu na veriach. J. Šimulčík hovorí dokonca o významnom dejinnom „preskupení spoločenských síl“⁹. Podľa R. Lesňáka sa zvýšila „odvaha i aktivita“¹⁰ veriach občanov, čo spôsoboval aj príchod mnohých amnestovaných politických väzňov alebo tých, ktorým sa trest už skončil, a to z radov kresťanských intelektuálov, ale aj duchovných bez štátneho súhlasu a takpovediac „nezamestnaných“.

Angažovať sa začali kňazi, ktorí vyštudovali a boli vysvätení tajne. J. Jarab zdôrazňuje silný vplyv biskupa Jána Vojtaššáka¹¹ a prof. Ladislava Hanusa¹². Práve na Hanusov podnet založil významný kňaz tej doby Ján Maga¹³ najdlhšie vychádzajúci samizdat Orientácia.¹⁴ V prvom čísle časopisu vyzýval kňazov, ale aj všetkých čitateľov, aby neboli iba pozorovateľmi, ale aj usmerňovateľmi života, „v novej spoločnosti, úplne nezávislej od Boha a od cirkvi“¹⁵. Povzbudzoval veriach, aby si uvedomili svoju zodpovednosť za celú spoločnosť, za jej obnovu.

Za hlavného hýbateľa novej verejnej aktivity J. Šimulčík považuje tajné malé cirkevné spoločenstvá, nazývané krúžky. V nich sa spájala angažovanosť mladej generácie s aktivitou niekdajších politických väzňov a tajných kňazov. Tieto krúžky mali centrum v Bratislave a fungovali na základe premysleného systému centrálnych a oblastných tajných stretnutí tzv. animátorov (vedúcich krúžkov), čím sa postupne budovala dômyselná sieť aktívnych, sformovaných ľudí.

Rastúcu aktivitu veriach na čele spoločenského pohybu sprevádzali rôzne prejavy odvahy, viditeľné najmä na masových púťach v Levoči, Šaštíne a inde, a napokon na vrcholnom prejave odporu proti totalitnému režimu 25. marca 1988, ktorý vošiel do slovenskej histórie pod názvom Bratislavský veľký piatok. R. Lesňák ho označil za „jedinečné finále dejinného odporu slovenského kresťanstva proti ateistickej moci“ a J. Šimulčík mu venoval osobitnú knihu Čas svitania¹⁶, kde už názov naznačuje, že mu pripisoval nemešší význam.

Potreba tlačeného slova Toto hnutie „zdola“ potrebovalo svoju literatúru, v čom možno vidieť hlavný impulz na vznik samizdatu – knižného aj periodického. Niekoľko kvalitných náboženských kníh sa stihlo vydať počas krátkeho uvoľnenia koncom 60. rokov, počas normalizácie však znova zavládlo veľké ticho. Kresťanské spoločenstvá si preto začali svojpomocne prekladať a prepisovať rôznuzahraničnú literatúru, nechýbali však ani domáce tituly vydávané pod skratkami a pseudonymami. Ako konštatuje M. Holeček, táto vydavateľská činnosť bola veľmi rozdrobená a nekoordinovaná, ale široká čo do počtu samizdatovo vydaných kníh. „Traduje sa, že keď Štátna bezpečnosť urobila na prelome 70. a 80. rokov bytovú prehliadku u dominikána Dominika Duku, známeho knihomoľa, bola šokovaná, koľko samizdatovo vydaných titulov sa mu podarilo nazhromaždiť. Od tej doby sa začala tomuto fenoménu viac venovať.“¹⁷

My však chceme hlavnú pozornosť venovať periodickému samizdatu, čo je fenomén typický skôr pre Slovensko. J. Šimulčík vysvetľuje jeho rozmach „stretnutím dvoch potrieb: efektívneho prenosu informácií v kresťanských spoločenstvách a poskytovania informačných a formačných materiálov ľuďom mimo Bratislavy“¹⁸. K vnútornému podnetu sa pridával ešte vonkajší, a to zahraničné vzory, najmä litovský a poľský. V Litve vychádzal samizdatový časopis Kronika litovskej katolíckej cirkvi, ktorý sa dostával i na Slovensko, a poľskí veriari rozvíjali podobné aktivity, pričom pri vzájomných stretnutiach povzbudzovali Slovákov do založenia vlastného časopisu.

⁷HOLEČEK, Michal: Informace o cirkvi jako pokus o nezávislou katolickou publicistiku. In: O hodnotě samizdatu. 2008, s. 36.

⁸ŠIMULČÍK, Ján: Svetlo z podzemia, s. 15.

⁹Tamtiež.

¹⁰LESŇÁK, Rudolf: Listy z podzemia, s. 12.

¹¹Biskup Spišskej diecézy Ján Vojtaššák bol väznený od roku 1950, zomrel v roku 1965, je považovaný za mučeníka komunizmu na Slovensku a nachádza sa v procese blahorečenia.

¹²Kňaz Ladislav Hanus bol väznený 13 rokov, považuje sa za významného slovenského mysliteľa, filozofa kultúry, prekladateľa, interpretátora literárnych diel a znalca sakrálneho umenia. Zomrel v roku 1994.

¹³Kňaz, básnik a výtvarník Ján Maga sa považuje za tvorca dialógu medzi teológmi,

literátmi, architektmi a ďalšími umelcami na Slovensku. Známe sú jeho preklady teologickej literatúry a najmä samizdatový časopis Orientácia, ktorý vydával 11 rokov. Zomrel roku 1996. Viac pozri: OLEKŠÁK, Peter – MARTÁK, Michal: Ján Maga, katolícky kňaz a publicista. Ružomberok : Filozofická fakulta v Ružomberku, 2008, 179 s.

¹⁴Porov.: JARAB, Jozef: Orientácia. Spomienky pamätníka. In: O hodnotě samizdatu. 2008, s. 95.

¹⁵OLEKŠÁK, Peter: Orientácia – najdlhšie vydávaný samizdatový časopis na Slovensku. In: O hodnotě samizdatu. 2008, s. 60.

¹⁶ŠIMULČÍK, Ján: Čas svitania. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003, 275 s.

¹⁷HOLEČEK, Michal: Informace o cirkvi jako pokus o nezávislou katolickou publicistiku. In: O hodnotě samizdatu. 2008, s. 39.

¹⁸ŠIMULČÍK, Ján: Svetlo z podzemia, s. 18.

Samizdatová aktivita bežných ľudí mala oveľa väčší význam, ako by sa mohlo zdať na prvý pohľad. Jeden z popredných tvorcov samizdatu Ladislav Stromček, dnes biskupský vikár v Žiline, zdôrazňuje, že nešlo len o zostavovanie a distribúciu textov, hoci aj to malo svoj zmysel. „Dôležité bolo aj niečo iné: samizdaty pomáhali vytvárať organizovanú sieť angažovaných ľudí po celom Slovensku. Ich distribúcia utvárala kontakty medzi tými, ktorí boli aktívni aj v iných oblastiach podzemných náboženských aktivít. Okrem toho, mať u seba samizdat a ponúkať ho iným znamenalo aj riziko, a teda i nutnú odvahu vzhľadom na možné represie Štátnej bezpečnosti. Ľudia v tejto odvahe rástli, ich strach sa umenšoval a aj tým sa rozširoval priestor vnútornej slobody. Bolo zjavné, že túžba po slobode v ľuďoch zosilnieva.“¹⁹

Počet samizdatových periodík kulminoval v rokoch 1988 a 1989, teda tesne pred revolúciou. Toto obdobie od roku 1988 označuje J. Šimulčík za etapu prechodu od podzemného vydávania samizdatu k verejnému. Ide o tretiu etapu jeho periodizácie vydávania periodického samizdatu na Slovensku. Uvádza tieto fázy: etablovanie samizdatu (1973-1982), rozmach samizdatu (1982-1988) a prechod od podzemného vydávania samizdatu k verejnému (1988-1989), pričom posledný medzník predstavujú Bratislavské listy, ktoré začali ako prvá a jediné samizdatové periodikum na Slovensku vychádzať s uvedením adresy vydavateľa.²⁰

Presah do súčasnosti

V porevolučných časoch sa o miesto na časopiseckom trhu uchádzali samizdaty Bratislavské listy, Zrno, Rodinné spoločenstvo a Serafínsky svet. Vydavateľom Bratislavských listov sa

podvznilu Kresťanskodemokratického hnutia v roku 1990 stala táto politická strana. V roku 1993 však ich vydávanie prebrala súkromná spoločnosť, ktorá v roku 1994 na znak politickej nezávislosti zmenila názov časopisu na Listy časové i nadčasové. Časopis Serafínsky svet bol periodikom františkánskeho rádu na Slovensku a až do roku 2000 ho vydávalo františkánske vydavateľstvo Serafín. Mal charakter spoločenského náboženského mesačníka s pastoračným nábojom. Časopis Rodinné spoločenstvo vychádzal 21 rokov a v roku 2006 ho jeho vydavateľ Hnutie kresťanských rodín nahradil modernejším, dynamickejším a graficky pritažlivejším dvojmesačníkom Famílija. Z novinového papiera a grafického spracovania sa tak prešlo na časopisecký, obrázkový, plnofarebný.

Pod pôvodným názvom vychádza dosiaľ už iba týždenník Zrno. Po roku 1989 sa redakcia viackrát výrazne obmenila. Jej pôvodným centrom bolo mesto Žilina, tlač zabezpečovala tlačiareň TeLeM v Liptovskom Mikuláši. V roku 1993 sa redakcia presťahovala do Bratislavy a o rok nato do Prešova, kde časopis dodnes vydáva Vydavateľstvo Michala Vaška. V roku 1996 sa Zrno zlúčilo s týždenníkom Hlas, zmenilo názov na Hlas – Zrno a periodicitu z mesačnej na týždennú. Neskôr sa poradie obrátilo na Zrno – Hlas a napokon sa časopis opäť vrátil k názvu Zrno.²¹ Je charakteristický snahou o vnútrocirkevnú diskusiu a ustavičným balansom na hrane medzi diskusiou a provokáciou. Spor s cirkevnou hierarchiou vyvrcholil v roku 2006 článkom spochybnujúcim kňazský celibát a nesvätenie žien.²² V tom roku bolo Zrno odobraté cirkevné schválenie a začala sa namáhava etapa jeho existencie, keď sa prestalo predávať v kostoloch, stratilo mnohých čitateľov a jeho náklad prudko poklesol

na polovicu²³, čiže na menej ako 3 000 kusov. V tejto situácii je dodnes, jeho značka sa však stále považuje za vzácnu a v diskusiách o rezervách cirkevnej mediálnej politiky sa titul Zrno skloňuje s nádejou na rozbehnutie kvalitného intelektuálno-kritického týždenníka, ktorý na Slovensku stále chýba.

Evanjelická cirkev

Doteraz sme stále hovorili o kresťanských samizdatových periodikách, presnejšie by však azda bolo hovoriť o katolíckych periodikách, pretože na rozdiel od neperiodického samizdatu, v periodickom sa nekatolícke cirkvi neprejavili. Ako zhodne uvádzajú J. Šimulčík aj R. Lesňák, v katolíckom periodickom samizdate sa síce objavovali aj ekumenické texty a témy, ale samostatný časopis protestantskej, pravoslávnej, ba ani gréckokatolíckej proveniencie nebol zaznamenaný.

Niž o evanjelických samizdatoch sa neuvádza v dostupných historických štúdiách z prostredia Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku (ECAV) – Dejiny ECAV na Slovensku v rokoch 1948 – 1990 od Jána Peška²⁴ a Slovenská evanjelická cirkev augsburského vyznania v dokumentoch ŠtB a socialistickej justície na pozadí politického procesu so skupinou KVAP (1948 – 1962) od Miroslava Klobučníka²⁵. Nepřítomnosť evanjelických periodických samizdatov potvrdzujú aj osobnosti evanjelického disentu. „O vydávaní samizdatov nič neviem, nemal som so žiadnymi spojenie. Ľutujem, ale je to tak,“²⁶ povedal v našom prieskume emeritný biskup ECAV Pavel Uhorskai, väznený v rokoch 1951 – 1953. On sám napísal podrobné spomienky, ktoré možno považovať za samizdat. Rukopis je veľmi rozsiahly a evanjelické vydavateľstvo Transcius sa

¹⁹STROMČEK, Ladislav: *Mládežnícky samizdat Zrno*. In: *O hodnote samizdatu*. 2008, s. 85.

²⁰Porov.: *Tamtiež*, s. 22.

²¹Porov.: ŠARPATAKYOVIČ, Mariana – GREŠKO, Adrián – ALBERT, Michal: *Časopis Zrno: od samizdatových začiatkov po súčasnosť*. In: *Otázky žurnalistiky*. Roč. LII, r. 2009, č. 1 – 2, s. 68 – 81.

²²ŽALOUDEK, P.: *Ako dlho ešte?*. In: *Zrno-Hlas*. Roč. 18, r. 2006, č. 13, s. 29.

²³Porov.: VAŠKO, Michal: *Zrno*. In: *Plnía katolícke médiá v slovenskej spoločnosti svoju úlohu? II. Zborník zo seminára Katedry žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej uni-*

verzity v Ružomberku. Ružomberok : Filozofická fakulta Katolíckej univerzity, 2009, s. 45.

²⁴PEŠEK, Jan: *Dejiny ECAV na Slovensku v rokoch 1948 – 1990*. In: *Evanjelici v dejinách slovenskej kultúry 3*. Liptovský Mikuláš : Transcius, 2002, s. 162 – 189.

²⁵KLOBUČNÍK, Miroslav: *Slovenská evanjelická cirkev augsburského vyznania v dokumentoch ŠtB a socialistickej justície na pozadí politického procesu so skupinou KVAP (1948 – 1962)*. In: *Z prednej strany mreží*. Martin : Matica slovenská, 2008, s. 90 – 177.

²⁶Interview s Pavlom Uhorskaiom, 21. 1. 2010.

ho dosiaľ nerozhodlo vydať knižne.²⁷ Na periodické samizdaty v prostredí evanjelickej cirkvi si nespomenula ani manželka prenasledovaného a väzneného biskupa Jána Antala Zuzana Antalová, ktorá o manželovom osude vydala knihu *Z prednej strany mreží*.²⁸ Zanjavčšieho znalca protirežimných aktivít vnútri cirkvi označili v našom prieskume viaceré authority vrátane emeritného biskupa Východného dištriktu ECAV Igora Mišinu a pracovníčky archívu Generálneho biskupského úradu ECAV Edity Škodovej farára Štefana Jakobyho, pôsobiaceho naposledy v Jasenovej pri Dolnom Kubíne (zomrel 22. marca 2012). „Evanjelickej cirkvi bola taká znormalizovaná, že periodické samizdaty sa nerobili,“ povedal v našom interview. Vinu na tom podľa neho mal najmä zdecimované vedenie cirkvi: „Tí, ktorí boli v päťdesiatych rokoch väznení, boli takí ustrašení, že ani nezbadali, že už nemusia byť ustrašení.“

V prostredí ECAV na Slovensku preto podľa neho nájdeme v období normalizácie iba opisy občianskych samizdatov a „drobné neperiodické klepaničky“. Ako informoval riaditeľ Detskej misie ECAV Jozef Kováč, „priekopnícku prácu v tejto oblasti vykonávala Viera Roháčková, dcéra významného prekladateľa Biblie prof. Jozefa Roháčka“. Neperiodické samizdaty zahŕňali okrem vlastných úvah najmä preklady kníh. „Išlo zväčša o 11 exemplárov preklepaných na písacom stroji – neveriteľné dielo viery v živého Boha a vytrvalosti Božej služobníčky. Samizdaty slúžili všetkým záujemcom bez rozdielu cirkevnej príslušnosti...“²⁹

V záujme o úplnosť treba v súvislosti s protirežimnými publicistickými aktivitami ECAV spomenúť tzv. skupinkovú činnosť³¹ evanjelických kňazov. Tá sa však týka obdobia 50. a 60. rokov, nie normalizácie, keď samizdaty na Slovensku začali vychádzať. Išlo o iniciatívu angažovaných kňazov, ktorí chceli hneď od roku 1948 spoločne hľadať formy obrany proti násilnej ateizácii. Nadviazali na už rozbehnuté pravidelné kňazské stretnutia z obdobia slovenského štátu, ktoré mali aj politický rozmer odporu proti totalitným praktikám.³² Kňazi sa na nich sústredili o. i. na prípravu propozícií kázní. Tie dostávali aj písomnú formu, nenadobudli však charakter samizdatov, lebo „slúžili len ako osobné pomôcky“³³.

Cirkevné authority a klérus však neboli hlavnými iniciátormi samizdatového pohybu ani v Katolíckej cirkvi. Samizdaty boli predovšetkým dielom angažovaných laikov. Podpora oficiálnych cirkevných štruktúr na Slovensku alebo vo Vatikáne bola čisto morálna. „Samizdaty boli rešpektované a nikdy som nepočul zo strany cirkevných hodnostárov verejnú kritiku alebo odsudzovanie,“ vyjadril sa jeden z najvýznamnejších samizdatových aktivistov a súčasný kresťanskodemokratický politik František Mikloško.³⁴ V podobnom duchu sa niesla podpora Vatikánu. „O finančnej neviem nič, zato morálna bola,“ konštatoval dlhoročný riaditeľ slovenskej sekcie Vatikánskeho rozhlasu páter František Sočufka SJ. „Niekedy boli v samizdatoch publikované zaujímavé informácie alebo katechézy, ktoré z nahrávok vysielania Vatikánskeho rozhlasu prepísali veriaci ľudia na Slovensku. Občas sa nejaké kópie samizdatov dostali aj do Ríma.“³⁵

Náboženský charakter odporu štátne a stranícke zložky vnímali periodický samizdat v kontexte pomalého homohutného protištátneho pohybu. Ten sa na Slovensku odohral – na rozdiel napr. od Česka – predovšetkým v prostredí Katolíckej cirkvi. „Práve skrytá, podzemná cirkev zostala zásadným fenoménom protikomunistického zápasu počas celých štyridsiatych rokov totality. Všetky ostatné formy protikomunistického odporu na Slovensku boli ďaleko v úzadí,“³⁶ tvrdí historik Ivan Petranský, súčasný predseda správnej rady Ústavu pamäti národa. Podobne sa vyjadruje historik Róbert Letz, podľa ktorého „tón protikomunistickej rezistencie udával na Slovensku kresťanský disent“³⁷. „Práve táto forma rezistencie našla na Slovensku najviac prívržencov. Neorganizovala násilné akcie, ale postupne, hoci bez politickej moci, ale s Božou pomocou, si získala sympatie a podporu verejnosti. Veriaci občania, ktorých presvedčenie denne tupila a vysmievala nenávisť propaganda, ľudia ‚druhej kategórie‘, ktorých učili skrývať sa so svojím presvedčením, boli v skutočnosti múdri a trpezliví. Vyrástla z nich silná a na Slovensku dominantná opozícia, ktorú napriek násilíu nebolo možné umlčať.“³⁸

Náboženský charakter slovenskej protirežimnej opozície zdôrazňuje aj azda najznámejší slovenský disident Ján Čarnogurský, právnik a zakladateľ politickej strany Kresťanskodemokratické hnutie. Vylúčenie komunisti podľa neho na Slovensku nedokázali až do novembra 1989 vytvoriť ucelené zoskupenie, ktoré by sa výraznejším spôsobom zúčastňovalo na odpore proti komunizmu. „Taktiež tvorivá inteligencia nevytvorila žiadne významnejšie zosku-

²⁷Interview so šéfredaktorkou vydavateľstva *Tranoscius* Danielou Hroncovou-Faklovou, 15. 1. 2010.

²⁸Interview so Zuzanou Antalovou, 21. 1. 2010.

²⁹Interview so Štefanom Jakobym, 18. 1. 2010.

³⁰Interview s Jozefom Kováčom, 18. 1. 2010.

³¹Termín používa historik Miroslav Klobučník pracujúci v Matici slovenskej (porov.: KLOBUČNÍK, Miroslav: *Slovenská evanjelická cirkev augsburského vyznania v dokumentoch ŠtB a socialistickej justície na pozadí politického procesu so skupinou KVAP (1948 – 1962)*. In: *Z prednej strany mreží*, s. 126.).

³²Porov.: KLOBUČNÍK, Miroslav: *Slovenská evanjelická cirkev augsburského vyznania v dokumentoch ŠtB a socialistickej justície na pozadí politického procesu so skupinou*

KVAP (1948 – 1962). In: *Z prednej strany mreží*, s. 130.

³³Interview so Štefanom Jakobym, 18. 1. 2010.

³⁴LIŽIČIAR, Martin: *Dvadsať rokov po: Akí sme boli. Akí sme. In: Katolícke noviny. Príloha Dvadsať rokov po novembri*. Roč. 124, r. 2009, č. 46, s. IX.

³⁵Interview s Františkom Sočufkom, 17. 1. 2010.

³⁶MAJERČÁKOVÁ, Marta: *Ústav pamäti národa dokumentuje zločiny i hrdinov*. In: *Katolícke noviny. Príloha Dvadsať rokov po novembri*. Roč. 124, r. 2009, č. 46, s. X.

³⁷LETZ, Róbert: *Komunizmus padol, ľudia však ostali*. In: *Katolícke noviny. Príloha Dvadsať rokov po novembri*. Roč. 124, r. 2009, č. 46, s. VII.

³⁸Tamtiež.

penie proti režimu. Ťažisko odporu proti komunizmu na Slovensku bolo v kresťanskom prostredí so všetkými osobitosťami tohto prostredia.³⁹ To vychádzalo podľa J. Čarnogurského zo slovenských národných tradícií a historických skúseností. České boli iné, sekulárnejšie. „Mobilizačné impulzy, ktoré u okolitých národov a štátov mali v sebe najväčší potenciál, boli na Slovensku nepoužiteľné. Slovenský odpor proti komunizmu sa preto musel opierať o iný mobilizačný potenciál. Tým je v každej spoločnosti náboženstvo.“⁴⁰

Preto sa práve kresťanského podzemia a osobitne tzv. tajnej cirkvi musel režim na Slovensku obávať najviac. Jeho súčasťou boli samizdaty, a preto ich úzkostlivo sledoval a tak nútil ich tvorcov skrývať sa v maskovaných skrýšach a permanentne sa sťahovať. Výsledné produkty sa však príslušníkom Štátnej bezpečnosti do rúk dostali. Svedčí o tom tvorca jedného z najúspešnejších samizdatov mládežníckeho časopisu Zrno Ladislav Stromček. „Mesiac po vyjdení prvého čísla, ktoré sme pripravovali v najväčšej tajnosti, prišiel za mnou v Bratislave Viktor Jakubov: ‚Pred hotelom Kyjev som sa stretol s vyšetrovateľom Pinelom. Prehodili sme pár zdvorilostných viet, dohovárať mi, že podľa ich informácií som sa nepolepšil a stále udržiavam kontakty s Krčmerym, Juklom, Mikloškom⁴¹... Ako sme sa rozchádzali, s úsmevom mi ešte povedal: ‚Odkážte Stromčekovi, že to Zrno sa nám páči. Nech nám vždy pošle jedno číslo...‘ To bolo priveľa. Vyšlo len prvé číslo, tlač a distribúcia boli prísne tajné – a takýto odkaz! Neskôr sme zistili, že informácie mali z odpočúvania bytov, v ktorých sme riešili koncepciu časopisu.“⁴²

Na záver

V predchádzajúcich riadkoch sme si pripomenuli významnú kapitolu dejín slovenskej žurnalistiky, priamo odrážajúcich všeobecné dejiny. Urobilismetoprostredníctvom spoločensko-politického exkurzu. Podrobný výskum samizdatov (najmä textová a obsahová analýza) sa zatiaľ neuskutočnil; možný bude napr. v knižnici Katolíckej univerzity, ktorá od roku 2012 vlastní kompletný archív slovenských (a čiastočne aj českých) periodických samizdatov prijatý ako dar Spoločenstva Fatima⁴³.

V súvislosti so symbolickým výročím samizdatových počiatkov sa žiada (bez moralizovania) pomenovať odkaz tohto druhu žurnalistiky pre tú dnešnú. Angažovanosť v samizdatovej publicistike bola čisto dobrovoľnícka „volnočasová“ aktivita, nielen za cenu veľkých časových a energetických investícií, ale aj pod hrobou prenasledovania a väzenia. Potreba informovať bola extrémne silná. V normálnych pomeroch novinárčina povolanie a súčasne zamestnaním, teda zdrojom obživy. Problém poradia motivácií – od informovať a formovať po zarábať – je však v pokojných časoch o to živší. Je užitočné pripomínať ho a osvetľovať – aj pri príležitosti takýchto výročí.

Literatúra:

ČARNOGURSKÝ, J.: Mýty o protikomunistickom odpore. In: *Impulz*. Roč. 5, r. 2009, č. 3, s. 71 – 81.

HOLEČEK, M.: Informace o církvi jako pokus o nezávislou katolíckou publicistiku. In: *O hodnotě samizdatu*. Samizdatová náboženská periodika před rokem 1989. Ed. Terézia Kol-

ková. *Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství*, 2008, s. 30 – 56.

JARAB, J.: Orientácia. Spomienky pamätníka. In: *O hodnotě samizdatu*. Samizdatová náboženská periodika před rokem 1989. Ed. Terézia Kolková. *Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství*, 2008, s. 86 – 108.

KLOBUČNÍK, M.: Slovenská evanjelická cirkev augsburského vyznania v dokumentoch ŠtB a socialistickej justície na pozadí politického procesu so skupinou KVAP (1948 – 1962). In: *Z prednej strany mreží*. Martin : Matička slovenská, 2008, s. 90 – 177.

LESŇÁK, R.: *Listy z podzemia*. Bratislava : Vydavateľstvo USPO Peter Smolík, 1998, 487 s.

LETZ, R.: Komunizmus padol, ľudia však ostali. In: *Katolícke noviny*. Príloha *Dvadsať rokov po novembri*. Roč. 124, r. 2009, č. 46, s. VI – VII.

LIŽIČIAR, M.: *Dvadsať rokov po: Akí sme boli. Akí sme*. In: *Katolícke noviny*. Príloha *Dvadsať rokov po novembri*. Roč. 124, r. 2009, č. 46, s. VIII – IX.

MAJERČÁKOVÁ, M.: Ústav pamäti národodokumentuje zločiny ihrdinov. In: *Katolícke noviny*. Príloha *Dvadsať rokov po novembri*. Roč. 124, r. 2009, č. 46, s. X.

OLEKŠÁK, P. – MARTÁK, M.: Ján Maga, katolícky kňaz a publicista. Ružomberok : Filozofická fakulta v Ružomberku, 2008, 179 s.

OLEKŠÁK, P.: Orientácia – najdlhšie vydávaný samizdatový časopis na Slovensku. In: *O hodnotě samizdatu*.

³⁹ČARNOGURSKÝ, Ján: Mýty o protikomunistickom odpore. In: *Impulz*. Roč. 5, r. 2009, č. 3, s. 73.

⁴⁰Tamtiež, s. 76.

⁴¹Lekár Silvester Krčmery a kňaz a matematik Vladimír Jukl boli žiakmi a nasledovníkmi charizmatického kňaza Tomislava Poglajena Kolakoviča, ktorý na Slovensku pôsobil počas druhej svetovej vojny a založil spoločenstvo Rodina zamerané o. i. na pokresťančenie Ruska. Oba priatelia strávili v 50. a 60. rokoch vo väzení viac ako 13 rokov. Získali označenie „generáli tajnej cirkvi“. František Mikloško patril k najangažovanejším laikom obdobia normalizácie, po revolúcii sa politicky angažoval v stranách Verejnosť proti násiliu a Kresťanskodemokratické hnutie, dvakrát kandidoval za slovenského prezidenta. Spoluzakladal stranu Konzervatívni demokrati Slovenska.

⁴²STROMČEK, Ladislav: *Mládežnícky samizdat Zrno*. In: *O hodnotě samizdatu*. 2008, s. 84.
⁴³Spoločenstvo Fatima založili v r. 1974 vedúce osobnosti podzemnej Katolíckej cirkvi na Slovensku Vladimír Jukl a Silvester Krčmery. Jeho poslaním bolo aj usilovať sa o evanjelizáciu Ruska. Existuje doteraz, má štatút sekulárneho inštitútu a okrem misijného a pastoračného pôsobenia v Rusku sa zameriava na autentický kresťanský život, na prácu s mládežou a problémovými skupinami, na kňazskú a pastoračnú službu.

Samizdatová náboženská periodika pred rokom 1989. Ed. Terézia Kolková. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 57 – 67.

PEŠEK, J.: Dejiny ECAV na Slovensku v rokoch 1948 – 1990. In: Evanjelici v dejinách slovenskej kultúry 3. Liptovský Mikuláš : Transcius, 2002, s. 162 – 189.

STROMČEK, L.: Mládežnícky samizdat Zrno. In: O hodnotě samizdatu. Samizdatová náboženská periodika pred rokom 1989. Ed. Terézia Rončáková. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 79 – 85.

ŠARPATAKYOVÁ, M. – GREŠKO, A. – ALBERT, M.: Časopis Zrno: od samizdatových začiatkov po súčasnosť. In: Otázky žurnalistiky. Roč. LII, r. 2009, č. 1 – 2, s. 68 – 81.

ŠIMULČÍK, J.: Čas svitania. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003, 275 s. ISBN 80-7165-380-2

ŠIMULČÍK, J.: Svetlo z podzemia. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 1997, 276 s.

VAŠKO, M.: Zrno. In: Plnia katolícke médiá v slovenskej spoločnosti svoju úlohu? II. Zborník zo seminára Katedry žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. Ružomberok : Filozofická fakulta Katolíckej univerzity, 2009, s. 45 – 48.

ŽALOUDEK, P.: Ako dlho ešte?. In.: Zrno-Hlas. Roč. 18, r. 2006, č. 13, s. 29.

Terézia Rončáková (1980) je docentkou na Katedre žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. Venuje sa štýlovým prienikom v publicistickom štýle s dôrazom na náboženskú komunikačnú sféru, žánrológii, metodikám žurnalistiky a praktickému usmerňovaniu novinárov začiatočníkov. Žurnalistiku vyštudovala na Univerzite Komenského v Bratislave, doktorát získala na Katolíckej univerzite v Ružomberku. Pracovala pre tlačovú agentúru SITA, Katolícke noviny a Vatikánsky rozhlas, spolupracuje s Rádiom Lumen. Dve funkčné obdobia bola predsedníčkou združenia mladých katolíckych novinárov Network Slovakia, je členkou predsedníctva Fóra pre verejné otázky a členkou Spoločenstva Ladislava Hanusa.

Kontakt: troncakova@gmail.com

Nelátkové závislosti a platnosť manželstva

The thesis deals with non-substance addiction and its impact on the validity of marital consent. This includes gambling, addiction to the Internet and work. These largely negatively affect the marriage and family. At a certain stage they may affect the freedom of matrimonial consent and make it invalid. Examining this fact falls within the competence of ecclesiastical court which uses help of experts in the field of psychology and psychiatry in cases of psychological dependence. The final opinion is up to ecclesiastical court.

■ Náčrt problému

Novodobým fenoménom dnešnej spoločnosti sú nelátkové závislosti. Človek sa môže stať otrokom nie len alkoholu, drog a omamných látok, ale paradoxne aj práce, hry a internetu. Práca mu má poskytnúť živobytie, hra oddych a internet spojenie a komunikáciu so svetom. Tak ako oheň či voda je dobrým sluhom ale zlým pánom, podobne aj hra, práca a internet stávajú sa často nekontrolovateľnými v rukách človeka, ktorý zabudne na ich úlohu sluhu a nie pána. Vtedy je ohrozený nie len závislý, ale aj vzťahy a pevné väzby, ktoré vytvoril, zvlášť manželstvo. Ohrozená je existencia manželstva, vzťahy v ňom, zároveň môžu byť príčinou, že závislý nebude schopný naplňať záväzky a povinnosti ktoré prijal na seba výmenou manželského súhlasu.

Kánon 1095,3 CIC 1983

Neschopnosť naplňať manželské práva a povinnosti je charakterizovaná ako jedna z väd manželského súhlasu, čo definuje Kódex kanonického práva v kán. 1095, § 3 nasledovne: Uzavrieť manželstvo sú neschopní tí, ktorí z dôvodu psychickej povahy nedokážu vziať na seba podstatné záväzky manželstva.

Okrem tohto bodu uvádza kódex aj ďalšie príčiny ako nedostatočné užívanie rozumu a nedostatok rozoznávacieho úsudku (porov. CIC kán. 1095, § 1 a 2).

Manželstvo vzniká na základe manželského súhlasu (porov. CIC kán. 1057, § 1)¹, pričom ako hovorí Paulo Bianchi, aj keby bol manželský súhlas dostatočný z hľadiska psychologického aktu, teda zo svojej subjektívnej stránky, môže byť neúčinný z hľadiska právneho a to kvôli absencii jeho predmetu, pretože pre toho, kto sa ním chce zaviazat, je potrebné plnenie tých záväzkov, ktoré on sám má vziať na seba. Predmetom kánonickej manželskej zmluvy je dar seba samého vzhľadom na založenie manželstva (porov. CIC kán. 1057 § 2). Vyjadrenie „dar seba samého“, nachádza svoju právnu konkretizáciu v prebraní manželských práv a povinností vo vzťahu k partnerovi. A preto ten, kto nie je schopný zachovávať manželské práva a povinnosti (hoci iba niektoré z nich), sa považuje za osobu neschopnú pre platné založenie manželského zväzku.²

Kánon 1095 CIC 1983 si všíma dô-

sledky psychických porúch voči schopnosti snúbencov dať platný manželský súhlas. Zákonodarcia si je vedomý, že psychické anomálie sú rozmanité čo sa týka ich prirodzenosti, etiológie a intenzity, ktorá ovplyvňuje každú osobu, až do takej miery, že každý prípad predstavuje jedinečný rámec a jeho lekárska diagnóza vyžaduje osobný prístup. Je potrebné zdôrazniť, že manželskému právu nepripadá definovať psychické zdravie, ani klasifikovať jeho poruchy a choroby. Zamiera sa na definíciu a rozpoznanie platného súhlasu. V tomto zmysle záujem zákonodarcu o psychické anomálie vychádza z tých psychických porúch, ktoré môžu do značnej miery ovplyvniť funkcie psychosomatických, intelektuálnych a volitívnych schopností, ktoré subjekt potrebuje harmonicky využiť na to, aby dal svoj manželský súhlas v rovine slobodnej a racionálnej dobrovoľnosti potrebnej pre uznanie jeho platnosti.³

V prípade nelátkových závislostí, aby bol manželský súhlas neplatný, musí platiť, že

- osoba je neschopná
- z dôvodu psychickej povahy
- prevziať záväzky manželstva

¹CIC 1057 § 1 a 2 hovorí: 1. Manželstvu dáva vznik súhlas stránok zákonne prejavovaný medzi právne spôsobilými osobami, ktorý nemôže nahradiť nijaká ľudská moc. 2. Manželský súhlas je úkon vôle, ktorým sa muž a žena neodvolateľnou zmluvou navzájom odovzdávajú a prijímajú, aby ustanovili manželstvo.

²Porov. BIANCHI, P. *Quando il matrimonio é nullo?* Milano : Ancora, 2007, s. 212.

³Porov. VILADRICH, P.J. *Comentario exegetico al código de derecho canónico. Volumen III/2.* Pamplona : Eunsa, 2002, s. 1219.

Osoba musí byť neschopná
Aby bol platný juridický úkon, zákonodarca uvádza v kán. 124 § 1 CIC 1983 nasledovne: „Pre platnosť právneho úkonu sa vyžaduje, aby ho urobila spôsobilá osoba a aby obsahoval to, čo tvorí podstatu samého úkonu, ako aj formality a požiadavky, ktoré právo určuje pre platnosť úkonu.“

Juridickým úkonom je aj manželský súhlas. Pre jeho platnosť musia byť osoby spôsobilé (porov. CIC kán. 1057, §1), čo znamená, že:

- akt súhlasu je aktom osoby ako takej;
- sa vzťahuje na množné číslo subjektov, ktoré upresňuje odkazom na prehlásenie „právne spôsobilé“
- každá zo strán je pôvodcom a zaväziteľom súhlasu;
- existuje rozdiel medzi právom na zakladajúci akt⁴, ktoré spočíva v osobe, a spôsobilosťou na uplatnenie tohto práva, čo je jasné odvolanie na kán. 1055, 1058 a kánony vzťahujúce sa na prekážky;
- obidva prvky (právo osoby a jeho uplatnenie) tvoria právny rozmer spojený s osobou;
- spôsobilosť je regulovaná zákonom⁵;
- právny rozmer zakladajúceho aktu sa sústreďuje na medziludský vzťah.⁶

Zákonodárca pomenúvanie neschopnosť ako „incapacitas assumendi“ a nie iba „adimplendi“, aby naznačil, že sa na jednej strane netýka len obyčajného skutkového naplnenia nejakého záväzku, ale aj samotných predpokladov, z ktorých sa rodí. Na druhej strane východiskovým bodom hodnotenia schopnosti čí neschopnosti danej osoby k manželstvu je jej schopnosť

alebo neschopnosť manželského súhlasu.⁷

Nie je ľahké povedať konkrétne, ktorý prípad nelátkovej závislosti spôsobí pravú neschopnosť alebo iba ťažkosť v manželstve. To je úloha sudcov cirkevných tribunálov. Ak však skutočne jestvuje, musí byť neschopnosť:

- istá – pretože pochybná nemôže prekaziť subjektu uzavrieť manželstvo
- vážna – a to v absolútnom i relatívnom zmysle.
- predchádzajúca – v zmysle, že jestvovala už pred slávením manželstva. Ak sa neschopnosť prejaví počas manželstva, teda po jeho slávení, manželstvo je platne uzavreté, iba že by sa prejavila krátko po slávení manželstva, takže by sadalo predpokladať, že už jestvovala aj počas slávenia, čo by znamenalo, že ovplyvnila manželský súhlas.
- trvalá – pretože prechodná neschopnosť, aj keby existovala počas slávania manželstva, nemusí mať právny dopad.⁸

Prevziať záväzky manželstva Nelátkové závislosti, aby boli príčinou neplatnosti manželstva, musia byť veľkou prekážkou pre uskutočňovanie manželských záväzkov. Ešte stále sa vedú diskusie o tom, ktoré záväzky manželstva sú dôležité alebo podstatné. Rota Romana má jednotnú mienku o tom, že záväzky vyplývajúce z „troch dobier manželstva“⁹, ktoré sú zároveň aj podstatnými manželskými záväzkami – čo v sebe obsahuje aj definícia manželstva (porov. CIC kán. 1055, 1):

- celoživotné spoločenstvo (consortium totius vitae)
- dobro manželov (bonum conjugum)

· plodenie a výchova detí

Celoživotné spoločenstvo muža a ženy ako osobný zväzok je kľúčovým bodom koncilového chápania manželstva, čo predstavuje zmenu oproti kódexu CIC 1917.¹⁰

Slovo consortium (con - spolu, sors - osud, údel) zdôrazňuje význam manželstva ako spoločnej cesty života k Bohu s tými, s ktorými sme spojení. Toto spoločenstvo zahŕňa celý život v dimenzii:

- kvalitatívnej – čo predstavuje zdieľanie všetkého, čo tvorí život manželov, pričom toto zdieľanie je v takej intenzite nie je možné s viacerými osobami súčasne, preto celoživotné spoločenstvo je charakterizované jednotou (unitas),
- kvantitatívnej – čo predstavuje zdieľanie na celý pozemský život, čo vyžaduje stálosť a trvanie takejto vzťahu. Preto toto consortium je charakterizované nerozlučiteľnosťou.¹¹ Mocou sviatostnej povahy svojho manželstva tým, že manželia navzájom k sebe patria, vyjadrujú prostredníctvom sviatostného znaku spojenie Krista s Cirkvou (FC 13). Ježiš hovorí: „Čo Boh spojil, človek nech nerozlučuje“ (Mt 19, 6).

Dobro manželov. Tento cieľ sa presne nedá definovať. Napriek tomu vieme povedať, že predstavuje obohatenie každého z manželov, čo má prispieť k ich vzájomnému zdokonaleniu, rozvoju osobného blaha. Ide tu o dopĺňanie prirodzenosti muža a ženy¹², čo vyjadrujú slová kán. 1057, 2 „odovzdávajú sa a prijímajú“.¹³ To znamená, že manželia stoja v každom prípade pri

⁴CIC 1983 k tomu hovorí: „Všetci veriaci požívajú právo, aby pri voľbe životného stavu boli uchránení od akéhokoľvek nátlaku.“ (kán. 219) a „Manželstvo môžu uzavrieť všetci, ktorým to právo nezakazuje“ (kán. 1058).

⁵Kán. 1095 – 1103 CIC 1983 hovoria o vadách manželského súhlasu, ktorým právo reguluje spôsobilosť osôb pre uzavretie manželstva. Zároveň juridickú spôsobilosť regulujú kánony hovoriace o manželských prekážkach (kán. 1083-1094).

⁶Porov. BAÑARES, J.I. *Comentario exegético al código de derecho canónico. Volumen III/2*. Pamplona: Euns, 2002, s. 1060.

⁷Porov. BIANCHI, P. *Quando il matrimonio é nullo?*, s. 213.

⁸Porov. FILO, V. *Prirodzené podmienky manželského súhlasu podľa kán. 1095*. In *Ius et iustitia*. Spišská Kapitula - Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtášáka, 1991, s. 82.

⁹Tri dobré manželstva od Augustína – bonum fidei, bonum prolis a bonum sacramenti – boli tri charakteristiky manželstva. Táto Augustínova trilógia sa vzťahovala na rímske manželstvo, ktoré bolo sviatosťou medzi pokrstenými a starala sa o to, aby man-

želia neboli cudzoložní, onanisti či rozvedení. V týchto troch dobrách sa sústreďovala celá etika manželstva. (Porov. RUIZ, S. *Súhlas v kánonickom manželstvom práve*. In *Ius et iustitia*. Spišská Kapitula - Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtášáka, 2000, s. 36.)

¹⁰CIC 1917 chápal manželstvo ako inštitút na zachovanie ľudského rodu, ktorý potrebuje prirodzene muža a ženu, ktorí tvoria trvalé a výlučné spoločenstvo, pričom miera osobného vzťahu je rozvinutá prinajmenšom v sexuálnej oblasti. (Porov. GERINGER, K. *Všeobecne o kánonickom manželstvom práve*. In *Ius et iustitia*. Spišská Kapitula - Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtášáka, 2000, s. 62).

¹¹Porov. NĚMEC, D. *Manželské právo katolíckej cirkve*. Praha: Krystal OP, s. 16.

¹²Porov. GROCHOLEWSKI, Z. *Teologické základy manželstva v kánonickom práve*. In *Ius et iustitia*. Spišská Kapitula - Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtášáka, 1997, s. 173.

¹³Vzájomné odovzdanie a prijatie sa značí, že odovzdanie a prijatie každého jedného je úplné práve prijatím a odovzdaním sa druhého. Dobrovoľné akty strán sú číselne

sebe a vzájomne si pomáhajú spoločne zvládať život, od malých krokov v kuchyni až po obetujúcu starostlivosť v chorobe. V každej životnej situácii sú tu jeden pre druhého a každý z manželov sa môže spoľahnúť na toho druhého.¹⁴

Plodenie a výchova detí. Hlavnou úlohou rodiny je služba životu, splnenie pôvodného požehnanie Stvoriteľa v priebehu dejín tým, že sa plodením prenáša Boží obraz z človeka na človeka. Plodnosť je ovocím a znakom manželskej lásky, živým svedectvom plného vzájomného darovania manželov. Správne udržiavaná manželská láska a celý spôsob rodinného života, ktorý z nej vyplýva bez zanedbávania ostatných cieľov manželstva, smeruje k tomu, aby manželka boli ochotní odvážne spolupracovať s láskou Stvoriteľa a Spasiteľa, ktorý ich prostredníctvom stále rozširuje a obohacuje svoju rodinu (FC 28).

Manželstvo ako inštitúcia má nepochybne aj tento cieľ. To však neznamená, že každé jedno manželstvo musí uskutočniť tento cieľ. Lebo zachovanie pokolenia nie je jediným zmyslom manželstva. Pre uskutočnenie tohto cieľa do istej miery stanovené hranice. Dokonca by bolo proti podstate povahy manželstva, keby nezodpovedne plodili deti.

Všetky tieto ciele sú znakom toho, že kto sa sobáša, nemôže sledovať subjektívne rôzne ciele. Z osobného hľadiska môže byť pre niekoho cieľom prostredníctvom sobáša odchod z rodičovského domu, zo sociálneho hľadiska zaopatrenie, spájanie majetkov a iné. Takéto subjektívne ciele majú len málo dočinenia s podstatou manželstva.¹⁵

Spomenuté ciele manželstva netvoria samu jej podstatu, ale sú s ňou natoľko spojené, natoľko z nej vychádzajú, že bez nich by manželstvo nebolo tým, čím má byť. Preto ich odmietnutie vedie k odmietnutiu samotného manželstva, teda k jeho neplatnosti.¹⁶

Je evidentné, že pre platnosť manželstva možno od osôb vyžadovať len minimum, ktoré samozrejme predstavuje mieru, ktorá stačí na vybudovanie platného manželského zväzku, ale určite nezaručuje dobrý chod samotného manželstva a nepomôže manželom prekonať neodmysliteľnú ťažkosť a únavu.¹⁷

Z dôvodov psychickej povahy Mnohé neschopnosti, majú svoj pôvod v psyché človeka.[18] Slovo „psychický“ v sebe obsahuje široké spektrum významov. Označuje všetko, čo sa týka duchovnej dimenzie osoby. Psychická prirodzenosť v tomto prípade súvisí s tými aspektmi duchovnej dimenzie osoby, ktoré ho spôsobujú neschopným dať tak špecifický skutok, ako je manželský súhlas a neschopným prevziať základné povinnosti. Ide o psyché, ktoré sa tu ukazuje ako podstatný nedostatok inteligencie alebo vôle osoby v uskutočňovaní vlastného správania voči záväzkom manželstva.¹⁹

Nemôžeme hovoriť o neschopnosti z dôvodu psychickej prirodzenosti, ak nie je prítomná konkrétna forma anomálie, vzťahujúca sa na esenciálny aspekt manželského života.²⁰ Pričom termínom anomália, ako uvádza Huber, sa myslí veľa skutkových podstatí, od chýbania používania rozumu až po ľahkú charakterovú odchýlku. Anomália nemusí pritom znamenať chorobu. Osoba, ktorá je z psychických

dôvodov neschopná viesť manželský život ešte nemusí byť nevyhnutne osobou postihnutou psychickou chorobou. Na druhej strane čím závažnejšia je psychická porucha, o to silnejší je jej vplyv na platnosť manželského súhlasu. Anomália má stupne, neschopnosť manželstvá. Keď niekto aj napriek dobrej vôli a osobnému nasadeniu počas manželského životania je schopný naplniť takúto povinnosť, potom predpokladáme, že sa jedná o neschopnosť, a nie veľkú ťažkosť v uskutočňovaní povinností manželstva.²¹

Karel Orlita hovorí o dvoch skupinách anomálií. Prvá skupina - vylučuje aspoň minimálnu psychosexuálnu integráciu. Tu patria tu rôzne druhy sexuálnych porúch. Nedostatočne alebo veľmi ťažko sa tu naplňujú ciele manželstva, zvlášť dobro manželov a plodenie a výchova detí. Druhá skupina vylučuje možnosť aspoň minimálnu psychoafektívnu integráciu. Týka sa vzájomnej pomoci morálnej, materiálnej. Tu patria rôzne druhy narcizmu, antisociálne správanie ale i gemblérstvo či závislosť na práci. V tomto prípade sa veľmi ťažko naplňuje cieľ vytvorenia a udržania celoživotného spoločenstva.²²

Podľa Lawrence G. Wrenn je potrebné skúmať štyri oblasti pre získanie morálnej istoty o platnosti alebo neplatnosti manželstva z dôvodu psychickej povahy. Sú to:

Závažnosť. Psychické príčiny, o ktorých hovorí kan 1095,3 CIC 1983 musia viesť k invalidite, nedostatočnosti prijatia podstatných povinností v manželstve. Nedostatočnosť predstavuje určitý stupeň závažnosti, ktorý spôsobí neplatnosť manželstva.

rozlíšené: sú dva. Avšak súhlas je jeden jediný, pretože akt každej strany tvorí akt súhlasu len aktom druhého. Každý jeden odovzdáva sám seba a prijíma toho druhého ako manžela rovnakým aktom, a skrz prijatia a odovzdania sa druhej strany. Neexistuje reálna možnosť individuálneho „izolovaného“ súhlasu, pretože každý akt manželskej vôle sa vždy odvoláva na manželskú vôľu druhej strany. (Porov. BAÑARES, J.I. Comentario exegético al código de derecho canónico. Volumen III/2. Pamplona: EUNSA, 2002, s. 1065).

¹⁴ GERINGER, K. Všeobecné o kánonickom manželskom práve. In *Ius et iustitia. Spišská Kapitula - Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka*, 2000, s. 64.

¹⁵ Porov. GERINGER, K. Všeobecné o kánonickom manželskom práve. In *Ius et iustitia*, s. 65.

¹⁶ Porov. NĚMEC, D. Manželské právo katolíckej cirkvi. Praha: Krystal OP, s. 16-17.

¹⁷ Porov. BIANCHI, P. *Quando il matrimonio è nullo? Milano: Ancora*, 2007, s. 220.

¹⁸ HUBER, J. Kán. 1095, 3 CIC 1983. *Genéza - interpretácia - problémy*. In *Ius et iustitia. Spišská Kapitula - Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka*, 2004, s. 110.

¹⁹ Porov. BIANCHI, P. *Quando il matrimonio è nullo?* s. 222.

²⁰ Porov. BIANCHI, P. *Quando il matrimonio è nullo?* s. 223.

²¹ Porov. HUBER, J. Kán. 1095, 3 CIC 1983. *Genéza - interpretácia - problémy*. In *Ius et iustitia. Spišská Kapitula - Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka*, 2004, s. 112.

²² Porov. ORLITA, K. *Stručný komentář ke kánonu 1095,3° CIC 1983*. In *Adnotatio iurisprudentiae IV.* [online] 2006 [cit. 2012-09-20]. Dostupné na internete: http://cic.biskupstvi.cz/soubory/AI-MMMVI_48-57.pdf

Mierne charakterové poruchy nemusia viesť k psychickej nespôsobilosti k manželstvu.

Predchádzajúca zrejmosť. Tu sa myslí že psychický nedostatok predchádza manželskému súhlasu a v tom období je zjavným. Deficit schopnosti teda nemusí byť aktuálne vo chvíli uzatvárania, ale musí byť zistená zrejmosť jej proximálnej dispozície pred uzavretím manželstva. Ide napríklad o ženu s určitou osobnou úchylkou. Takto uzavrie manželstvo. Dlhšiu dobu funguje manželstvo bez väčších problémov. Po pol roku sa jej úchylka prejaví a žena prestane byť schopná plniť manželské povinnosti, až sa manželstvo rozpadne. Takáto žena by mala byť uznaná za neschopnú kvôli svojej úchylke, ktorá s najväčšou pravdepodobnosťou vznikla v období detstva alebo puberty a postupne zachvátila celú jej osobnosť.

Trvalosť. Podstatné povinnosti v manželstve sú povinnosti na celý život. Psychická neschopnosť k manželstvu môže byť dôvodom k nulite i v prípade, že tento nedostatok nie je trvalého rázu. Musí byť však priamo alebo nepriamo preukázateľná vo chvíli uzatvárania manželstva.

Relativita. Môže sa stať, že schopnosť osoby k manželstvu je posudzovaná relatívne vzhľadom k partnerovi. Nespôsobilosť je potom určená neschopnosťou manželského partnerského vzťahu. Pretože manželstvo je vzťah muža a ženy, potom v prípade defici-

tupsychickej schopnosti tohto vzťahu nemôže existovať manželstvo.²³

Pri posudzovaní vplyvu nelátkových závislostí na platnosť manželstva, je potrebné zodpovedať na otázky: Kedy je nelátková závislosť už psychickej povahy? Kedy robí robia manželstvo incapax, alebo len ťažkým? Na ktorú vlastnosť manželstva má najviac vplyv?

Závislosť na hre (gemblérstvo)
Závislosť na hre má niekoľko fáz.²⁴ O psychickej povahe závislosti hovoríme v jej tretej fáze, kedy človek stráca kontrolu nad sebou samým. Jedinec stráca súdnosť, preto manželstvo v tretej fáze závislosti sa stáva neznesiteľným, osoba je tu už neschopná viesť manželský život. Táto závislosť v najväčšej miere vplyva na consortium totius vitae, nakoľko nie je schopný silou vôle odolať; je neustále zaujatý myšlienkou a predstavou hrania a okolnosťami, ktoré podporia túto činnosť. Neustále uniká do sveta hry.²⁵ Zároveň trpí aj intímny život manželov, nastáva vzájomné odcudzenie. Pre neplatnosť manželstva sa musí objaviť táto závislosť v treťom stupni pred alebo v čase uzatvárania manželstva, musí byť istá a vážna.

Závislosť na práci (workoholizmus)

Aj workoholizmus má tri fázy.²⁶ Povahu psychickej anomálie nadobúda v tretej fáze, nakoľko podobne ako pri gemblérstve človek žije vo svete svojej práce, ktorá sa stáva pre neho

všetkým. Vzhľadom na partnerstvo a rodinu vznikajú závažné problémy. Závislý na práci je tak ovplyvnený svojou účinnosťou, ževzťahy prestávajú mať pre neho hodnotu, stávajú sa čoraz viac chladnými a nezaujímavými. Klesá libido v intímnom vzťahu. Postupne stráca empatia, nevie oceniť svoju rodinu. Stáva sa pre najbližších neprístupný.²⁷ Táto závislosť v najväčšej miere vplyva na consortium totius vitae, od čoho sa odvíja aj absencia starostlivosti o deti a spoločný intímny život. Pre neplatnosť manželstva sa musí táto závislosť objaviť v treťom stupni pred alebo v čase uzatvárania manželstva, musí byť istá a vážna.

Závislosť na internete
Aby išlo o skutočnú psychickú závislosť, musia byť zjavné tieto príznaky: veľká zaniietenosť internetom, potreba používať internet v stále dlhších časových úsekoch, aby dosiahol uspokojenie; opakovaná neúspešná snaha kontrolovať, prerušiť alebo zastaviť používanie internetu; nepokoj a podráždenosť pri pokuse prerušiť alebo zastaviť používanie internetu a prekračovanie pôvodného plánovaného času pripojenia. Okrem toho musí byť splnený aspoň jeden z týchto troch príznakov: ohrozenie alebo riskovanie straty dôležitého vzťahu, zamestnania alebo kariéry; klamstvo členom rodiny a používanie internetu ako spôsob úteku od problému alebo snaha zbaviť sa zlej úzkostnej nálady či depresie.²⁸ Závislý svojím správaním robí neznesiteľným život v spoločnej domácnosti, nakoľko trpí vý-

²³ Porov. WRENN, L.G. *Annulments. Fourth edition.* Washington : Canon Law Society of America, 1993, s. 163-164.

²⁴ Začína spočiatku náhodným hraním s cieľom vyhrať. Čím je výhra väčšia, tým jedinec túži výhru zopakovať, prípadne vyhrať ešte viac. Tento neodôvodnený optimizmus ho privádza k častejšej hre a zvyšovaniu stávok. Tu ešte nehovoríme o závislosti. Postupne však je plne zaujatý myšlienkou hrať, s ktorou už nedokáže prestať. Občas sa mu podarí nutkanie ovládať, ale len na krátky čas. Začína hrať s požičanými peniazmi, hru zatiaľ skrýva pred rodinou. Postupne zanedbáva povinnosti, na ktoré už nemá toľko síl. Uzatvára sa, je podráždený, zanedbáva svoje zdravie. Odkladá splácanie dlhov, ktoré už nie je schopný vôbec splácať. Pokúša sa nelegálnym spôsobom získať peniaze. Tu už hovoríme o rozvinutej závislosti. Tá postupne prerastá do fázy straty kontroly nad sebou. Povestí hráča je už vážne poškodená. Stále viac času trávi hrou, v ktorej naďalej prehráva, alebo len fantáziou o nej. Postupne sa odcudzuje od rodiny a priateľov, začínajú sa práve spory o dlhoch, ktoré môžu viesť k odlúčeniu od rodiny a k odňatiu slobody. Zo svojho nešťastia obviňuje druhých, ľutuje sa, prepadá depresii. Rodiny sa rozpadajú, prípadne už sú rozvedené. Objavujú sa sebevražedné pokusy, únik k alkoholu alebo iným návykovým látkam, čo všetko komplikuje. Doba prechodu od jednej fázy k druhej je individuálne. (Porov. TURČEK, K.: *Diagnostika a terapia závislostí.* Banská Bystrica : UMB, 2007, s. 63.)

²⁵ Porov. SEIFERTOVÁ, D. a kol. *Postupy v léčbě psychických poruch.* Praha : Academia medica pragensis, 2008, s. 71.

²⁶ V úvodnej fáze pracuje závislý viac vo voľnom čase, čo sa odráža v zanedbávaní rodiny a priateľov. Častejšie sa nemôže koncentrovať. Má bolesti hlavy a žalúdka, trpí kardiovaskulárnymi poruchami, cíti sa vyčerpaný, podráždený a depresívny. Voľný čas je mu príťažou. Myšlienkami sa aj vo voľnom čase zaoberá prácou. Postupne závislosť prechádza do kritickej fázy, kde sa prejavy choroby zhoršujú. Stále viac sa chová agresívne. Trpí abstinenčnými príznakmi, ako je potenie, búšenie srdca a dýchavičnosťou. Voľný čas je pre neho utrpením. Stále viac sa stupňujú konflikty na pracovisku, lebo zasahuje do oblasti kompetencií svojich kolegov. Trpí depresiou, čo ho môže priviesť k neschopnosti pracovať. V chronickej fáze pracuje neustále, v noci, cez víkend a voľný deň, s pomocou simulantov, ako je káva, nikotín, tablety a alkohol. Objavujú sa vážne negatívne telesné prejavy, ako bolesti hlavy, chrbta, závraty, tlaky na hrudníku, hypertenzia, žalúdočné vredy. Okrem toho trpí aj psychika cez poruchy spánku, chronickú únavu, prejavy depresie, sklony k izolácii, poruchy pozornosti či zabúdanie. (Porov. BUHLER, K.; SCHNEIDER, Ch. *Arbeitsucht* [online]. [2012-06-18]. Dostupné na internete: <http://www.sanp.ch/pdf/2002/2002-05/2002-05-026.PDF>)

²⁷ Porov. BENKOVIČ, J. *Nelátkové závislosti v ambulancii praktického lekára.* In *Via practica* [online]. 2007, vol. 4, no. 11 [cit. 2012-06-18] Dostupné na internete: http://www.solen.sk/index.php?page=pdf_view&pdf_id=2767&magazine_id=1

²⁸ Porov. HOLCNEROVÁ, P. a kol. *Závislostní chování na internetu a jeho léčba.* In *Česká a slovenská psychiatria* [online]. 2009, no. 6-8, [2012-05-25.] Dostupné na internete: http://www.cspychiatr.cz/dwnld/CSP_2009_6_281_289.pdf

chovadetiabudovanieceloživotného spoločenstva-consortiumtotiusvitaе. Zároveň je ohrozená jednota a nerozlučiteľnosť, nakoľko sa toto médium stáva prostriedkom nadväzovania neviazaných vzťahov a sexuálneho flirtovania.²⁹ Aj tu je potrebné v prípade neplatnosti manželstva, aby bola táto závislosť v čase alebo pred uzatvorením manželstva, zároveň musí byť istá a vážna.

Záver

Vyššie charakterizované závislosti, ktoré sú dnes realitou, vo veľkej miere zatažujú život manželov a rodiny, robia ho neznesiteľným. Často sú dôvodom, prečo jeden z manželov opustí spoločnú domácnosť, alebo najdesi iného partnera a v neposlednom rade dochádza k rozpadu manželského zväzku pred štátom rozvodovým konaním. V snahe usporiadať si život nie len pred štátom, ale aj pred Bohom vidíme na cirkevných súdoch množstvo žiadostí o prešetrovanie platnosti manželstva aj z takýchto dôvodov. Závislosť môže v istom stupni ovplyvniť slobodu manželského súhlasu a spôsobiť jeho neplatnosť. Toto rozhodnutie popredchádzajúcom skúmaní patrí však do kompetencie cirkevnému súdu.

Kódex kanonického práva 1983 je v porovnaní s jeho predchádzajúcim CIC 1917 obohatený kánonom 1095, ktorý svojím znením je istým spôsobom reakciou na potreby doby a v súčasnosti, na jednej strane pomáha riešiť platnosť manželstva, zároveň vo veľkej miere podstupuje kritiku zo strany odborníkov právnej vedy. Jeho aplikácia vyžaduje pomoc nie len prostredníctvom fundovaných odborníkov z oblasti kanonického práva, ale aj psychológie či psychiatrie. Konečné stanovisko však patrí cirkevnému súdu. Kiež by sa súčasná spoločnosť s tak vážnymi problémom ako je rozpad manželstiev vplyvom závislostí chcela poučiť a hľadala prostriedky k jej posilneniu.

Bibliografia

Pramene:

Kódex kanonického práva. Trnava : SSV, 2001, 937 s. ISBN 80 – 7162 – 227 – 3.

JÁN PAVOL II. Laborem exercens. Rím : SÚSCM, 1984, 90 s.

Literatúra:

BAÑARES, J.I. Comentario exegético al código de derecho canónico. Volumen III/2. Pamplona : Eunsa, 2002. 1914 s. ISBN 84-313-1958-5.

BENKOVIČ, J. Nelátkové závislosti v ambulancii praktického lekára. In *Via praktica* [online]. 2007, vol. 4, no. 11 [cit. 2012-06-18] Dostupné na internete: http://www.solen.sk/index.php?page=pdf_view&pdf_id=2767&magazine_id=1

BIANCHI, P. Quando il matrimonio è nullo? Milano : Ancora, 2007. 350 s. ISBN 978-88-7610-671-2.

BUHLER, K.; SCHNEIDER, CHR. Arbeitsucht [online]. [2012-06-18]. Dostupné na internete: <http://www.sanp.ch/pdf/2002/2002-05/2002-05-026.PDF>

FILO, V. Prirodzené podmienky manželského súhlasu podľa kán.1095. In *Ius et iustitia*. Spišská Kapitula- Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1991, 164 s.

GERINGER, K. Všeobecne o kánonickom manželskom práve. In *Ius et iustitia*. Spišská Kapitula- Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 2000. s. 59-76. ISBN 80-7142-098-0.

GROCHOLEWSKI, Z. Teologické základy manželstva v kánonickom práve. In *Ius et iustitia*. Spišská Kapitula- Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1997. s. 165-203. ISBN 80-7142-052-2.

HOLCNEROVÁ, P. a kol. Závislostní chování na internetu a jeho léčba. In *Česká a slovenská psychiatria*. [online]. 2009, no.

6-8, [2012-05-25.] Dostupné na internete: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2009_6_281_289.pdf

HUBER, J. Kán. 1095, 3 CIC 1983. Genéza- interpretácia-problémy. In *Ius et iustitia*. Spišská Kapitula- Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 2004, s. 103-118. ISBN 80-89170-07-0.

NĚMEC, D. Manželské právo katolíckej cirkvi. Praha : Krystal OP, 2006. 215 s. ISBN 80-7195-065-3.

ORLITA, K. Stručný komentář ke kánonu 1095,3° CIC 1983. In *Adnotatio iurisprudentiae IV*. [online] 2006 [cit. 2012-09-20]. Dostupné na internete: http://cic.biskupstvi.cz/soubory/AI-MMVI_48-57.pdf

RUIZ, S. Súhlas v kánonickom manželskom práve. In *Ius et iustitia*. Spišská Kapitula- Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 2000. s. 33-46. ISBN 80-7142-098-0.

SEIFERTOVÁ, D. a kol. Postupy v léčbě psychických poruch. Praha : Academia medica pragensis, 2008, 616 s. ISBN 80-86694-07-0.

TURČEK, K.: Diagnostika a terapia závislostí. Banská Bystrica : UMB, 2007, 107 s. ISBN 978-80-8083-512-5.

VILADRICH, P.J. Comentario exegético al código de derecho canónico. Volumen III/2. Pamplona : Eunsa, 2002. 1914 s. ISBN 84-313-1958-5.

WRENN, L.G. Annulmens. Fourth edition. Washington : Canon Law Society of America, 1993, 234 s. ISBN 0-943616-42-5.

Martin Kakalej (1977) je kňazom Spišskej diecézy, interným doktorandom na Katedre praktickej teológie Teologickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. Základnú teológiu vyštudoval na Spišskej Kapitule.

Kontakt: mkakalej@gmail.com

²⁹Porov. BENKOVIČ, J. Nelátkové závislosti v ambulancii praktického lekára. In *Via praktica* [online]. 2007, vol. 4, no. 11 [cit. 2012-06-18] Dostupné na internete: http://www.solen.sk/index.php?page=pdf_view&pdf_id=2767&magazine_id=1

Pohľad svätého Augustína na škandály vo vnútri Cirkvi

■ Úvod

Mnohí veriaci boli a sú pohoršení škandálmi v Cirkvi a bohužiaľ niektorí z nich to riešili opustením Cirkvi. Pohoršenia však, ktoré zraňujú Cirkev, nie sú záležitosťou moderných čias. Dôkladné poznanie cirkevnej histórie jasne dosvedčuje, že Cirkev sa musela s nimi vyrovnávať od svojho vzniku.

História Cirkvi na konci staroveku zaznamenáva prítomnosť viacerých rigoristických hnutí, napríklad donatistov, novaciánov alebo luciferiánov, ale pripomína nám tiež reakcie viacerých intelektuálov, ktorí videli vo sviatosti pokánia akýsi druh laxizmu. Túžba mať Cirkev bez podľa Ef 5,27 („aby si sám pripravil Cirkev slávnú, na ktorej niet škvrny ani vrásky, ani ničoho podobného, ale aby bola svätá a nepoškvrnená“) často vyprovokovala extrémnu prísnosť a snahu aplikovať na hriešnikov tie pravidlá, ktoré sa dávnejšie aplikovali na padlých (lapsi)¹, čo viedlo niekedy až k oddeleniu sa od Cirkvi, ktorá bola podľa nich „znečistená“ prítomnosťou hriešnikov spôsobujúcich škandály. Boli však aj zástancovia takej pastorácie, ktorá bolaskô extrémnou edbanlivosťou a niekedy odmietala akúkoľvek cirkevnú disciplínu.

V tejto štúdiisabudeme zaoberať mýslenním svätého Augustína (354 – 430) v súvislosti s prítomnosťou hriešnych klerikov a rehoľníkov spôsobujúcich škandály. Úvodom ponúkneme Augustínovu teologickú víziu o živote zasvätených v Cirkvi, ktorú podával hipponský teológ vo svojich dielach, nato poukážeme na niektoré vybrané škandály, ktoré sa protivili tejto spirituálno-teologickej vízii, a záverom pripomenieme niektoré z jeho najdôležitejších teologicko-pastoračných riešení vzniknutých situácií.

Rehoľný život ako obraz jednoty Okolo roku 412 vysvetľoval hipponský biskup žalm 132.² Rozlišuje v ňom tri stavy v Cirkvi, to znamená klerikov, rehoľníkov (rehoľnícky) a veriacich. A zdôrazňuje, že všetky tieto tri stavy majú v sebe aj dobrých a aj zlých.³ V každej skupine sa nájdu dobrí a zlí, telesní a duchovní.

Vo svojich dielach sa venoval každému z troch stavov, predsa však môžeme konštatovať určitú záľubu v rehoľnom stave.⁴ Je to aj z toho dôvodu, že Augustínova konverzia v dospelosti a jeho krst boli zamýšľané ako konverzia k rehoľnému spôsobu života. Pre Augustína rehoľný život nepredsta-

voval iba ukončenie jeho osobného duchovného poutovania, ale usiloval sa v celom svojom živote uchovať si mníšsky ideál.⁵ Augustín bol natoľko presvedčený o dôležitosti rehoľného života, že ak sa niekto chcel stať kňazom v jeho diecéze, musel prijať rehoľný spôsob života.⁶

Augustínovu víziu o rehoľnom živote najlepšie predstavuje jeho chápanie pasáže zo Skutkov apoštolov 4,32-35. Súhrnne môžeme úvodom povedať, že bez ohľadu na rozdielny život, ktorý vedú rehoľníci a veriaci, Augustín zastával názor, že rehoľník/rehoľná sestra je osobou, ktorá najlepšie predstavuje vo svojom spôsobe života kresťanskú jednotu, jednotu Kristovho tela, ktorým je Cirkev. Augustínovu interpretáciu Sk 4,32-35 nájdeme v jeho diele Praeceptum, ktorý je základným dielom na porozumenie vnímania rehoľného života u Augustína. Text v Skutkoch apoštolov opisuje život komunity prvých veriacich v Jeruzaleme. Augustín cituje väčšinou iba verše 32 a 35, ktoré pokladá za kľúčové. Opiera sa teda o zdôraznenie spoločného života a o delenie sa o dobrá (32b+c a 35).⁷

¹Pokiaľ ide o rigoristov, napríklad haer. 38, CCL 46, s. 306-307, donatistov alebo luciferiánov ep. 185, 40, CSEL 57, s. 40; en. ps. 67, 39, CCL 39, s. 897; pokiaľ ide o intelektuálov vidiacich vo sviatosti zmierenia laxizmus, napríklad s. 20, 4, CCL 41, s. 265; s. 353, 3, PL 39, col. 1561.

²Pokiaľ ide o datácie výkladu k žalmu, nasledujeme názor francúzskeho bádateľa G. Follieta, ktorý navrhuje datovanie po roku („Les trois catégories de chrétiens. À partir de Luc 17, 34-36, Matthieu 24, 40-41 et Ezéchiél 14, 14“, AM 2, s. 643). Žalm bol predmetom viacerých štúdií: Verheijen L.: „L'enarratio in psalmum 132 de saint Augustin et sa conception du monachisme“, Nouvelle approche de la Règle de saint Augustin, s. 45-56. Solignac A.: „Le monachisme et son rôle dans l'Église d'après l'Enarratio in Psalmum 132“, Homo Spiritualis. Festgabe für Luc Verheijen OSA zu seinem 70. Geburtstag, s. 327-339. De Vogüé A.: Histoire littéraire du mouvement monastique dans l'antiquité, vol. 5, s. 272-283; porov. Pricoco S.: „Per una rilettura del commento de S. Agostino al Salmo 132“, „Humana sapit“, Études d'Antiquité tardive offertes à Lellia Cracco Ruggini, s. 267-276.

³en. ps. 132, 4, CCL 40, s. 1928: „Omnia genera, fratres mei, tria quae aliquando uobis commendauimus, et ut puto, non semel, habent bonos suos, habent malos suos.“

⁴Porov. Lancel S.: Saint Augustin, Paris, 1999, s. 318-330; Trapè A.: La Règle de saint Augustin, commentaire, s. 19.

⁵Používame pojmy rehoľný a mníšsky, ktoré sú v Augustínovom chápaní zameniteľné. Pokiaľ ide o presnú analýzu mníšskeho pojmoslovía, možno konzultovať: Lawless G. P.: „An Augustine Glossary of Monastic Terms“, Homo Spiritualis. Festgabe für Luc Verheijen OSA zu seinem 70. Geburtstag, s. 276-294 (najmä s. 285-290).

⁶s. 355, 6, SPM 1, s. 131: „[...] nemini eum tollo nolenti me cum communiter uiuere. Habet Deum, qui mecum manere uult. Si paratus est pasci a Deo per Ecclesiam ipsius, non habere aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere, maneat mecum.“

⁷Porov. Verheijen L.: „Spiritualité et vie monastique chez saint Augustin. L'utilisation monastique des Actes des Apôtres 4, (31) 32-35 dans son œuvre“, Nouvelle approche de la Règle de saint Augustin, s. 75-105.

V duchu tejto interpretácie sa jednota najlepšie prejavuje v spoločnom živote a v spoločných dobrách. L. Verheijen zdôrazňuje v tejto súvislosti, že Possidius cituje oba spomenuté verše ako základ reguly v kláštore, ktorý Augustín založil v záhrade v Hippo.⁸ V tomto čase ešte Augustín nepoužíval časť verša 32a „množstvo veriacich malo jedno srdce a jednu dušu“. Spočiatku bol presvedčený, že táto časť verša sa týka vnútorného pokoja beznepokojení.⁹ Takúto interpretáciu nájdeme až do okamihu písania diela Praeceptum. Zdá sa, že Augustína priviedol k novému pochopeniu verša jeho priateľ Paulín z Noly¹⁰, ktorý mu v liste citoval Sk 4,32a a dal mu kolektívne chápanie. Od tejto chvíle interpretuje Augustín tento verš eklesiálnym spôsobom a zdrazňuje, že pre rehoľníkov je podstatné, aby mali jedno srdce a jednu dušu, a to v duchu spirituálnej kontinuity s prvou komunitou veriacich v Jeruzaleme. Tým, že ho potom umiestnil na úvod do Praecepta, dal mu podstatný význam pre chápanie zasväteného života. Je zaujímavé zistenie, že spôsob života, ktorý opisuje biblický text a ktorý by mal byť obrazom života celej Cirkvi, sa stáva v augustiniánskej interpretácii základom rehoľného života. Nájdeme tiež niektoré texty, kde teológ z Hippo interpretuje Sk 4,32a ako obraz večnej jednoty Najsvätejšej Trojice.¹¹ Samozrejme, nájdeme u Augustína aj

texty, kde dáva tomuto veršu cirkevnú dimenziu.¹² Táto dvojité interpretácia má podľa nás svoj pôvod v pavlovskej teológii. Podľa tejto teológie Kristovo mystické telo môže mať len jedno telo, jednu dušu a jedno srdce. Preto sú rehoľníci na tej istej úrovni s veriacimi, aby sa spoločne integrovali do tela Cirkvi a podieľali sa na jej živote. To, čo ich rozlišuje, je láska, ktorá oživuje Kristovo telo a vytvára puto medzi jednotlivým údom a Kristom, a nie cirkevný status klerika, rehoľníka alebo laika.¹³

Rozdiel je potom v tom, že rehoľníci/rehoľné sestry by mali žiť intenzívnejšie život prvých kresťanov v jednote ducha, ktorá sa prejavuje spoločným životom a delením sa o dobrá.¹⁴ Samozrejme, môžeme si položiť otázku s L. Verheijenom, či je teda každý veriaci rehoľníkom?¹⁵ Zdá sa mi, že odpoveď môže byť afirmatívna v tom zmysle, že je povoláním každého kresťana žiť v komúnii s inými veriacimi a mať s nimi spoločné dobré, a najmä mať túžbu neoddeliť sa od katolíckej jednoty. Pripomeňme, že podľa G. Lawlessa bolo mníšstvo laickým hnutím a Augustínova regula je „neklerikálnym dokumentom“¹⁶. R. Markus¹⁷ má úplnú pravdu, keď zdôrazňuje, že takéto chápanie mníšskeho života má významné následky. Spoločné umiestnenie rehoľníkov a veriacich do Kristovho tela naznačuje, že všetko závisí

od milosti rovnakým spôsobom a že všetci majú rovnako potrebu tejto caritas, milosti Ježiša Krista na spasú. Povolanie ku svätosti je adresované všetkým bez rozdielu, ale je to dar, ktorý dáva Boh bez ohľadu na ľudské zásluhy.

Existencia škandálov v Cirkvi Augustín túžil mať klerikov dobre sformovaných, žijúcich čnostne, pretože si bol dobre vedomý toho, že klerický stav priťahuje rôznych ľudí.¹⁸ Preto očakával od klerikov duchovnú výšku a preto aj nástojil, aby s ním zdieľali rehoľný život. Tak sa raz vyjadril pred donatistom Cresconiusom, že hoci škandalózný život nezneplatňuje vysluhovanie sviatostí, predsa majú veriaci nárok na to, aby ich klerici žili príkladne a aby ich mohli nasledovať.¹⁹ Aj keď však Augustín neustále kázal a písal o dôležitosti zasväteného života, predsa problémy nechýbali. Už pri vysvetľovaní Žalmu 132 Augustín priznal, že je veľa falošných klerikov, tak ako je tiež veľa falošných rehoľníkov a falošných kresťanov.²⁰

Augustiniánsky corpus ukazuje na fakt, že cirkevná realita bola niekedy veľmi vzdialená od ideálu, o ktorom Augustín hovoril. Viaceré texty dokazujú veľké množstvo škandálov v jeho vlastnej diecéze, ako aj inde²¹ a ich početsaná množstva zdáť prekvapujúci.

⁸Possidius: *Vita Augustini* 5, s. 34: „Factusque presbyter monasterium intra Ecclesiam mox instituit et cum Dei seruis uiuere coepit secundum modum et regulam sub sanctis apostolis constitutam: maxime ut nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, et distribuarentur unicuique sicut opus erat“; Verheijen L.: „La Règle de saint Augustin. L'état actuel des questions (début 1975)“, *Nouvelle approche de la Règle de saint Augustin*, t. II: *Chemin vers la vie heureuse*, s. 337-341.

⁹en. ps. 4, 10, BA 57A, s. 200-201: „[...] id est secreti a multitudine ac turba nascentium rerum ac morientium [...] si uni Deo et Domino nostro cupimus inhaerere“; pour la datation voir: BA 57A, „Introduction, II. Datation“, s. 51.

¹⁰ep. 30, CSEL 34, 1, s. 124-125. Porov. Verheijen L.: „Spiritualité et vie monastique chez saint Augustin. L'utilisation monastique des Actes des Apôtres 4, (31) 32-35 dans son œuvre“, *Nouvelle approche de la Règle de saint Augustin*, s. 81; Verheijen L.: „La Règle de saint Augustin. L'état actuel des questions (début 1975)“, *Nouvelle approche de la Règle de saint Augustin*, t. II: *Chemin vers la vie heureuse*, s. 365-367.

¹¹Berrouard M.-F.: „La première communauté de Jérusalem comme image de l'unité de la Trinité. Une exégèse augustiniennne d'Actes 4,32a“, *Homo Spiritualis. Festgabe für Luc Verheijen OSA zu seinem 70. Geburtstag*, s. 207-224.

¹²cat. rud. 23, 42, BA 11/1, s. 194-197; aussi: c. litt. Pet. II, 104, 239, BA 30, s. 542-545.

¹³V tomto zmysle interpretujeme niektoré augustiniánske texty: lo. eu. tr. 14, 9, BA 71, s. 742-745; lo. eu. tr. 18, 4, BA 72, s. 128-129 (citujúc Sk 4,32): „Si enim caritas quam misit hominibus Deus de multis hominum cordibus facit cor unum et multas hominum animas facit animam unam, sicut de credentibus seseque invicem diligentibus scriptum est in actibus apostolorum: „erat illis anima una et cor unum in Deum“ [...]“; en. ps. 132, 12, CCL 40, s. 1934; symb. cat. 4, CCL 46, s. 188; porov. c. litt. Pet. II, 15, 38, BA 28, s. 612-613, a tiež úryvok z diela *Epistula ad catholicos de secta donatarum*. V kapitole 15,38 Augustín vysvetľuje verš z Lk 18,8, „keď sa Syn človeka vráti, nájde vieru na zemi?“, verš ktorý citoval Petilád. Verš vyjadruje podľa biskupa z Hippo ľudské pochybovanie, keď na konci čias sa znásobi počet škandálov. Budú ľudia, v ktorých ochladne láska, a to z

dôvodu množstva pohoršení, ale budú aj takí, ktorí vytrvajú do konca a budú spasení. Títo tvoria jedno srdce a jednu dušu (cath. fr. 15, 38, BA 28, s. 610-613).

¹⁴Porov. Verheijen L.: „Spiritualité et vie monastique chez saint Augustin. L'utilisation monastique des Actes des Apôtres 4, (31) 32-35 dans son œuvre“, *Nouvelle approche de la Règle de saint Augustin*, s. 97.

¹⁵Verheijen L.: „Théologie de la vie monastique saint Augustin“, *Nouvelle approche de la Règle de saint Augustin*, s. 43; L. J. Van Der Lof je v línii tohto myslenia: „One could say that the whole structure of Augustine's theology is monastic, and every Christian a monk.“ („The Threefold Meaning of Servi Dei in the Writings of Saint Augustine“, *Aug-Stud* 12/1, s. 58.)

¹⁶Lawless G. P.: „Foreword“, *Saint Augustine, the Monastic Rules*, s. 11.

¹⁷Porov. Markus R.: *The End of Ancient Christianity*, s. 63.65.77; Hamman A. G.: „Les origines du monachisme chrétien“, *Homo Spiritualis. Festgabe für Luc Verheijen OSA zu seinem 70. Geburtstag*, s. 311-326 (najmä s. 323-326).

¹⁸s. 355, 6, SPM 1, s. 131: „Scio quomodo homines ament clericatum.“

¹⁹Cresc. III, 6, 6, BA 31, s. 278-279: „[...] quaeris a me, utrumne melius inustus sit minister, an iustus? Vbi respondeo, ad hoc esse melius, ut iustus minister sit, quo infirmas hominis, cui sine exemplo laboriosum est et difficile quod imperat Deus, imitatione boni ministri ad uitam bonam facilius erigatur.“

²⁰en. ps. 132, 4, CCL 40, s. 1928: „Verumtamen, carissimi, sunt et qui monachi falsi sunt; et nos nouimus tales: sed non periit fraternitas pia, propter eos qui profitentur quod non sunt. Tam sunt enim monachi falsi, quam et clerici falsi, et fideles falsi. Omnia genera, fratres mei, tria quae aliquando uobis commendauimus, et ut puto, non semel, habent bonos suos, habent malos suos.“

²¹Napríklad: ep. 208, CSEL 57, s. 342-347; ep. 210, CSEL 57, s. 353-355; ep. 211, 1-4, CSEL 57, s. 356-358; ep. 60, CSEL 34, 2, s. 221-222; ep. 65, CSEL 34, 2, s. 232-234; ep. 77, CSEL 34, 2, s. 329-330 a ep. 78, CSEL 34, 2, s. 331-345; ep. 85, CSEL 34, 2, s. 394-395 a ep. 248, CSEL 57, s. 589-591.

V diele napísanom proti donatistovi Petilianovi spomína, že hádam niet lokality, kde by nebolo potrebné vyľúčiť nehodných klerikov.²²

Spomenieme tiež iný prípad. V liste 78,9, ktorá sa týka škandálu kňaza Bonifáca a Spesa, ktorý podľa P. Courcella bol napísaný v roku 402, Augustín priznáva, že „vo všetkej jednoduchosti pred Pánom naším Bohom [...] tak ako som ťažšie našiel lepších kresťanov ako tých, ktorí žili sväto v kláštorech, nenašiel som horších od tých, ktorí sa tam stratili.“²³ Kňazské povolanie bolo v Augustínových očiach náročnejšie ako povolanie rehoľníka a vždy odmietal vysvätiť za kňaza rehoľníka, ktorý sa mu videl priemerný.

Môžeme spomenúť jeho priateľské napomenutie biskupa a bývalého žiaka Paulusa z Cataqua. Ako biskup viedol bohémsky život, finančne sa zruinoval a začal podnikáť riskantné finančné operácie, čím priviedol diecézu finančne do krachu. Keďže nereagoval na Augustínove napomenutia, tenho nakoniec vyľúčil z cirkevného spoločenstva. Záverom listu mu pripomína, aby nepokladal biskupstvo za ľahký a výnosný úrad.²⁴ Paulusov nástupca biskup Bonifác po ňom zdedil vážne dlžoby a Augustín musel využiť svoje známosti, aby dlžníci boli trpezlivejší.²⁵

Záverom života musel Augustín čeliť

vážnemu škandálu vo vlastnom kláštore. Zanechal nám o tom dve homílie, v ktorých sa zaoberal škandalom: sermons 355²⁶ et 356²⁷. Podľa všetkého homílie boli prednesené v Hippone v rokoch 425 – 426.²⁸ Po smrti kňaza Januariusa sa našiel testament, v ktorom odkázal svoj majetok kláštora²⁹ a vydedil svoje dve deti, toho času tiež v hipponskom kláštore. Problém nastal, že ani jeden člen Augustínovho kláštora nesmel nič vlastniť. Aféra sa podľa všetkého dostala mimomúmov kláštora a bola príčinou viacerých narážok zo strany neveriacich (rumores et suspiciones). Augustín sa rozhodol konať transparentne.³⁰ Počas bohoslužby sa prečítali Sk 4,32-35 a biskup potom analyzoval situáciu: vysvetlil zmysel zasväteného života (ecce quomodo uidimus).³¹ Nato vyhlásil, že odmieta tieto peniaze, aby sa netvrdilo, že biskup získava „mafianske“ peniaze (navyššie Januariusove deti sa hádali o toto dedičstvo³²), a vyhlasuje finančný audit vo svojej diecéze – jeho výsledky potom predniesol v druhej zachovej homílii.³³ Záverom hipponský biskup vysvetľuje aj zmenu tridsaťročnej praxe prijímania kňazov do svojej diecézy. Odteraz už nemusia prijať spoločný rehoľný život v kláštore biskupom. Augustín uprednostňuje transparentnosť pred pokrytectvom tých, ktorým nestačí Boh a Cirkev.³⁴

Teologicko-pastoračné riešenia Okolo roku 423 napísala Bohu zasvä-

tená panna Felícia Augustínovi list, ktorý sa nám nezachoval a v ktorom vyjadrila svoje bolestivé prekvapenie a zdesenie nad škandalóznym správaním niektorých kňazov. Píše, že jej to pôsobí problémy vo viere, čo bolo sťaženým, že donedávna bola donatistkou. Vo svojej odpovedi³⁵ Augustín rozlišuje medzi kňazovým poslaním a jeho osobným správaním. Osobné zlé správanie kňaza nerobí neplatným vykonávanie jeho kňazskej funkcie, ani ju nijako inak nekompromituje. Dokonca aj v kazateľskej činnosti musí veriaci jednoducho rozlišovať medzi ohlasovanou pravdou a súladom alebo nesúladom povedaného s osobným správaním kazateľa. Preto ponúka ekleziológiu, v ktorej sa kresťan stáva služobníkom oltára, ale jeho moc v konečnom dôsledku pochádza od Krista. Napokon aj sám Kristus predpovedal škandály, ktoré budú v Cirkvi (Mt 18,7), preto by naša viera nemala kolísať, keď prídu. A Augustín interpretuje Kristovo proroctvo vo svetle Pavlovho textu z Flp 2,21: „[...] lebo všetci hľadajú vlastné záujmy, a nie záujmy Ježiša Krista.“ Varoval pred naivným optimizmom, proti ktorému vravia skúsenosť a samotné Božie Slovo. Zdôrazňoval, že čo sa stalo za dní Pavla, sa deje aj dnes v Cirkvi.³⁶ Dobrí a zlí kňazi prídu a odídu, ale je nevyhnutné (necesse est), aby tieto dva typy kňazov boli vždy prítomné v Katolíckej cirkvi, a to až do konca sveta a Kristovho posledného súdu.³⁷

²²c. litt. Pet. 3,36, BA 30, s. 660-661: „[...] raras esse ecclesias uel in uribus uel in ruribus, quae non habeant in criminibus detectos et a claricatu dejectos homines.“

²³ep. 78, 9, CSEL 34, 2, s. 344: „Simpliciter fateor caritati uestrae coram Domino Deo nostro [...] quo modo difficile sum expertus meliores, quam qui in monasterio profecerunt, ita non sum expertus peiores, quam qui in monasteriis ceciderunt [...]“; pokiaľ ide o datovanie: Courcelle P.: „Les lacunes de la correspondance entre Augustin et Paulin de Nole“, REA 53, s. 266-267.295.

²⁴ep. 85,2, CSEL 34,2, s. 395: „non est episcopatus artificium transigendae uitae fallacis.“

²⁵ep. 85,1, CSEL 34,2, s. 394 a ep. 96, CSEL 34,2, s. 515: „[...] et coepiscopi mei Bonifatii petitionem tuae rursus caritati commendo [...]“

²⁶s. 355, SPM 1, s. 124-131.

²⁷s. 356, SPM 1, s. 132-143.

²⁸Pokiaľ ide o datovanie, L. Verheijen navrhuje pre sermon 355 dátum 18. decembra 425 a pre sermon 356 slávnosť Zjavenia Pána v roku 426 („Les sermons 355-356 de saint Augustin et la Regula Sancti Augustini“, RechSR 41, s. 231-240); S. Lancel navrhuje pre sermon 355 ten istý dátum a pre sermon 356 začiatok januára 426 (Saint Augustin, s. 328-329); G. Maded udáva 18. december 425 pre sermon 355 a pre sermon 356 navrhuje niekoľko dní po Zjavení Pána v roku 426 (Saint Augustin, La vie communautaire, NBAug 6, s. 13.37).

²⁹Code Théodosien XVI, 2, 4, SC 497, s. 128-129: „idem a. ad populum. Habeat unusquisque licentiam sanctissimo catholicae uenerabilique concilio decedens bonorum quod optauit relinquere [...]“

³⁰s. 356, 12, SPM 1, s. 140: „Ante oculos uestros uolo sit uita nostra. Scio quaerentes licentiam faciendi, quaerunt sibi exempla male uiuentium, et multos infamant, ut socios inuenisse uideantur. Ideo quod nostrum est, fecimus: plus quod facere, non habemus.“

Ante oculos uestros sumus. Nullius aliquid desideramus, nisi bona opera uestra.“

³¹s. 355, 2, SPM 1, s. 126.

³²s. 355, 3, SPM 1, s. 127: „Nolo munera ista [...] Dico Caritati uestrae, propter hunc dolorem statui hereditatem ipsam in Ecclesia non suscipere. [...] Videtur enim mihi quia si eam suscepero, in isto facto, quod mihi displicet, et quod doleo, eius particeps ero. [...] Puella dicit: meum est, nostis quia hoc dicebat semper pater meus. Puer dicit: credatur patri meo, quia moriens mentiri non potuit“; s. 356, 11, SPM 1, s. 139: „Acquieuerunt omnino concorditer uoluntati meae et consilio meo, ut pares essent in pecunia, quam reliquit pater eorum, Ecclesia renuntiante“; porov. De Salvo L.: „Nolo munera ista (Aug.: Sermo 355, 3): eredità e donazioni in Agostino“, Atti dell'Accademia Romanistica Costantiniana. IX Convegno Internazionale, s. 299-323.

³³s. 356, 3-15, SPM 1, s. 134-143.

³⁴s. 355, 6, SPM 1, s. 130: „[...] qui uolunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus et Ecclesia eius, maneant ubi uolunt et ubi possunt, non eis aufero clericatum. Nolo habere hypocritas“; Porov. s. Dolbeau 26, 33 (=198 augmenté), Vingt-six Sermons au peuple d'Afrique, s. 392: „Quid autem superbius eo qui de se praesumendo deserit Deum? Quid auarius eo cui non sufficit deus? Ipsa est ergo superbia quae auaritia in origine peccatorum“; F. Dolbeau datuje sermon na 1. január 404, s. 356); porov. ep. lo. tr. 8, 6, BA 76, s. 330-331: „Quid auarius illo cui Deus sufficere non potest?“ (Podľa D. Dideberga bola táto homília nad Jánovým listom prednesená počas veľkonočnej oktávy v roku 407, „Introduction“, BA 76, s. 8); s. 356, 14, SPM 1, s. 141: „Qui enim hypocrita est, mortuus est“; en. ps. 63, 11, CCL 39, s. 814: „Simulata innocentia non est innocentia: simulata aequitas non est aequitas, sed duplex iniquitas; quia et iniquitas est, et simulatio.“

³⁵ep. 208, CSEL 57, s. 342-347.

³⁶ep. 208, 2, CSEL 57, s. 342.

Na to, aby sme lepšie pochopili tento záver, porovnajme ho so 46. Homíliou nad Evanjeliom svätého Jána, ktorá bolaprednesená počas leta alebo jesene roku 414. Augustín tam pripomína, že Kristus by si nebol pridal adjektívum „dobrý“ ku svojmu titulu Pastiera, keby neexistovali aj zlí pastieri.³⁸ Títo zlí klerici sú nevyhnutní (necessarii sunt), pretože ich prostredníctvom hovorí Kristus počas kázania a vysluhovania sviatostí.³⁹ Ohlasujú Krista a sviatosti, ktoré vysluhujú, sú platné, iba bohužiaľ ich život je zdrojom škandálu. Dovôd nevyhnutnosti týchto zlých klerikov, zlých rehoľníkov, zlých pastierov je zdôvodnený tým, že ich existencia je ohlásená vo Svätom písme a napriek ich pohoršlivému životu Boh pokračuje vo svojom pláne spásy.

Aksa vrátime ku problému, ktorý spomenula Felícia, pokračuje Augustín, takisto, ako sú dobrí a zlí pastieri stáda, tak aj v stáde sú dobré a zlé, dobré sú v Písme nazvané ovce a zlé sú nazvané kozy. Toto bude až do konca sveta, až vtedy bude záverečná separácia, ktorú na ten čas chystá Boh.⁴⁰ Navyše sám Kristus si rezervoval právo a povinnosť oddeliť dobrých od zlých, pretože iba On jediný je schopný to spraviť bez omylu.⁴¹ Záverom ponúka pastoračné riešenie: Je potrebné napodobňovať dobrých klerikov pričom sa vkladá nádej iba v Krista; v prípade zlých klerikov je potrebné vykonávať to, čo pripomínajú, aby sa robilo, a je potrebné ich trpezlivo tolerovať, ale je zakázané napodobňovať ich život.⁴² Škandál je totiž škodlivý iba v rovine príkladu, ktorý priťahuje, avšak vnútorné nepoškvrňuje toho, kto znáša zlého klerika a vyhýba sa nasledovaniu jeho zlého života.

Záver

Augustín je jedným z mála starovekých autorov, ktorý sa systematicky zaoberal problematikou hriešnikov v Cirkvi, hriešnych klerikov a rehoľníkov a ich škandálmi, ako aj návrhmi možných riešení. Z tohto vyplýva pre Augustína motivácia pre vytrvalosť v jednote, neohrozenej akýmkoľvek škandálom, veď, ako vravel Augustín, sám Kristus, pastier stáda, nás varoval v evanjeliách, aby sme ani nevkladali dôveru do pastierov, ani nádej pre ich dobré skutky; skôr nás pozýva k tomu, aby sme vzdávali slávu tomu, ktorý to tak učinil, Otcovi na nebesiach.⁴³ Nádej treba vkladat' do Boha, a nie do človeka, aj keď je ním kvalitný kňaz.⁴⁴ Ak sa odmietne Cirkev pre nehodné osoby, aj vo vysokých pozíciách, tak to bude zničujúce, pretože je to v Cirkvi, kde veriaci nájde Krista, Spasiteľa a bolo by hlúpe vkladat' nádej v človeka, a nie radšej v Krista. Akýkoľvek sme, vraví Augustín, nevkladajte nádej v nás, nevkladajte ju v človeka. Sme dobrí, ale sme iba služobníci, sme zlí, aj tak sme služobníci.⁴⁵ Z tohoto pohľadu je pochopiteľné, že počas polemiky s donatistami kládol dôraz na to, že všetci sú hriešnici, dokonca aj kňazi či rehoľníci.⁴⁶

Bibliografia:

Pramene:

Augustinus Lexikon, (Hrsg.) C. Mayer, Bâle, Schwabe, depuis 1986-. Cedetoc Library of Christian Latin Texts. CLCLT-5, Base de Données pour la Tradition Occidentale Latine, Universitas Catholica Lovaniensis Lovanii Novi, Turnhout, Brepols, 2002. Code Théodosien: Livre XVI, SC 497, Paris, Éd. du Cerf, 2005. Dekkers E. & Gaar A., Clavis Patrum Latinorum qua in novum Corpus Christianorum

edendum optimas quasque scriptorum recensiones a Tertulliano ad Bedam commode recludit Eligius Dekkers opera usus qua rem praeparavit et iuivit Aemilius Gaar Vindobonensis, Editio tertia aucta et emendata, Steenbrugis in Abbatia sancti Petri, 1995, s. 97-153. Denzinger, Symboles et définitions de la foi catholique, Paris, Éd. du Cerf, 1996. Sermones a F. Dolbeau editi, Dolbeau F., Vingt-six Sermons au peuple d'Afrique, Paris, IEA, 20092. Encyclopédie Saint Augustin, La Méditerranée et l'Europe IVe - XXIe siècle, sous la direction de A. D. Fitzgerald /éd. française sous la direction de M.-A. Vannier, Paris, Éd. du Cerf, 2005 (=EnAug). Drecoll V. H. (hrsg.), Augustins Handbuch, Tübingen, Mohr Siebeck, 2007. Drobner H., Augustinus von Hippo: Sermones ad populum. Überlieferung und Bestand, Bibliographie, Indices, Brill, Leiden, Boston, Köln, 2000. Moriones F., Enchiridion theologicum sancti Augustini, Madrid, BAC, 1961. Saint Augustin, La vie communautaire, Traduction annotée des Sermons 355-356 par G. Madec, Nouvelle Bibliothèque Augustinienne 6, Paris, IEA, 1996.

Literatúra:

Berrouard M.-F., « Introduction », Augustin, Tractatus in Iohannis Evangelium, BA 74A, s. 9-48. Berrouard M.-F., « La première communauté de Jérusalem comme image de l'unité de la Trinité. Une exégèse augustiniennne d'Actes 4, 32a », Homo Spiritalis. Festgabe für Luc Verheijen OSA zu seinem 70. Geburtstag, hrsg. von C. Mayer, Würzburg, Augustinus-Verlag, 1987, s. 207-224. Courcelle P., « Les lacunes de la correspondance entre Augustin et Paulin de Nole », REA 53, 1951, s. 253-300. De Salvo L., « Nolo numera ista (Aug., Sermon 355,3):

³⁷ep. 208, 2, CSEL 57, s. 343: „Alii sunt ergo qui propterea tenent pastorales cathedras, ut Christi gregibus consulant; alii uero qui propterea in eis sedent, ut suis honoribus temporalibus et commodis saecularibus gaudeant. Ista duo genera pastorum, aliis morientibus, aliis nascentibus, in ipsa Catholica necesse est usque ad finem saeculi et usque ad Domini iudicium perseuerent.“

³⁸Io. eu. tr. 46, 1, BA 73B, s. 88-89: „Non adderet: „bonus“, nisi essent pastores mali“; prednesená v lete alebo na jeseň roku 414 (Berrouard M.-F., „Introduction“, BA 74A, s. 34).

³⁹Io. eu. tr. 46, 6, BA 73B, s. 102-103: „Audite autem quia et mercenarii necessarii sunt. [...] et per eos uox Christi auditur“; Io. eu. tr. 46, 5, BA 73B, s. 96-97: „[...] et tamen in aliquo utilis est [...]“

⁴⁰ep. 208, 3, CSEL 57, s. 343-343.

⁴¹ep. 208, 3, CSEL 57, s. 344: „Sicut autem sunt pastores boni et mali, sic etiam in ipsis

gregibus sunt et boni et mali. [...] Nobis enim imperavit congregationem, sibi autem seruauit separationem: quia ille debet separare, qui nescit errare.“

⁴²ep. 208, 6, CSEL 57, s. 346: „Hinc intellegimus et bonos pastores, non sua quaerentes, sed quae lesu Christi; et bonas oues, quamuis imitentur facta pastorum bonorum, tamen in eis non ponere spem suam, quorum ministerio sunt congregatae; sed in Domino potius, cuius sanguine sunt redemptae: ut quando forte incurrerint in pastores malos, doctrinam illius praedicantes et sua mala opera facientes, quae dicunt, faciant; quae autem faciunt, non faciant [...]“

⁴³ep. 208, 4, CSEL 57, s. 344.

⁴⁴ep. 208, 6-7, CSEL 57, s. 346-347.

⁴⁵s. Guelf. 32, 9, MA 1, s. 570: „Boni sumus, ministri sumus; mali sumus, ministri sumus.“

⁴⁶ep. 265, 8, CSEL 57, s. 646.

eredità e donazioni in Agostino», *Atti dell'Accademia Romanistica Costantiniana. IX Convegno Internazionale*, a cura di G. Crifò/S. Giglio, Napoli, 1993, s. 299-323. De Vogüe A., *Histoire littéraire du mouvement monastique dans l'antiquité*, vol. 3, Paris, Éd. du Cerf, 1996 ; vol. 5, Paris, 1998 ; vol. 8, Paris, Éd. du Cerf, 2003. Dideberg D., « Introduction », *Augustin, Homélie sur la première épître de saint Jean/In Iohannis epistulam ad Parthos tractatus decem*, BA 76, Paris, IEA, 2008, s. 7-59. Folliet G., « Les trois catégories de chrétiens. À partir de Luc (17, 34-36), Matthieu (24, 40-41) et Ezéchiel (14, 14) », *Augustinus Magister, Congrès international augustinien*, Paris, 21-24 septembre 1954, Paris, IEA, 1954, t. 2, s. 631-644. Hamman A. G., « Les origines du monachisme chrétien », *Homo Spiritualis. Festgabe für Luc Verheijen OSA zu seinem 70. Geburtstag*, hrsg. von C. Mayer, Würzburg, Augustinus-Verlag, 1987, s. 311-326. Lancel S., *Saint Augustin*, Paris, Fayard, 1999. Lawless G. P., « An Augustine Glossary of Monastic Terms », *Homo Spiritualis. Festgabe für Luc Verheijen OSA zu seinem 70. Geburtstag*, Hrsg. C. Mayer, Würzburg, Augustinus-Verlag, 1987, s. 276-294. Lawless G. P., « Foreword », *Saint Augustine, the Monastic Rules, The Augustine Series*, vol. IV, New York, 2004, s. 9-19. Markus R., *The End of Ancient Christianity*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990. Pricoco S., « Per une riletture del commento de S. Agostino al Salmo 132 », *Humana sapit. Études d'Antiquité tardive offertes à Lellia Cracco Ruggini*, Turnhout, Brepols, 2002, s. 267-276. Solignac A., « Le monachisme et son rôle dans l'Église d'après l'Enarratio in Psalmum 132 », *Homo Spiritualis. Festgabe für Luc Verheijen OSA zu seinem 70. Geburtstag*, Würzburg, Augustinus-Verlag, 1987, s. 327-339. Trapè A., *La Règle de saint Augustin, commentaire, Vie monastique*, n. 29, Abbaye de Bellefontaine, Roma, Città Nuova, 1986. Van der Lof L. J., « The Threefold Meaning of Servi Dei in the Writings

of Saint Augustine », *AugStud* 12/1, 1981, s. 43-59. Verheijen L., « L'Enarratio in psalmum 132 de saint Augustin et sa conception du monachisme », *Forma Futuri, Studi in onore del Cardinale Michele Pellegrino*, Torino, Bottega d'Erasmus, 1975, s. 806-817 ; rééd. dans *Nouvelle approche de la Règle de saint Augustin, Abbaye de Bellefontaine* (coll. « Vie monastique » 8, 1980), s. 45-56. Verheijen L., « La Règle de saint Augustin. L'état actuel des questions (début 1975) », *Nouvelle approche de la Règle de saint Augustin*, t. II : Chemin vers la vie heureuse, Louvain, Institut Historique Augustinien, 1988, s. 323-393. Verheijen L., « Les sermons de saint Augustin pour le Carême (205-211) et sa motivation de la vie ascétique », *Augustiniana* 21, 1971, s. 357-404 ; rééd. dans *Nouvelle approche de la Règle de saint Augustin, Abbaye de Bellefontaine* (coll. « Vie monastique » 8), 1980, s. 153-200. Verheijen L., « Spiritualité et vie monastique chez saint Augustin. L'utilisation monastique des Actes des Apôtres 4, (31)32-35 dans son oeuvre », *Jean Chrysostome et Augustin, (Actes du Colloque de Chantilly 22-24 septembre 1974)*, Paris, 1975, s. 93-123 ; rééd. dans *Nouvelle approche de la Règle de saint Augustin, Abbaye de Bellefontaine* (coll. « Vie monastique » 8, 1980), s. 75-105. Verheijen L., « Théologie de la vie monastique, saint

approche de la Règle de saint Augustin, Abbaye de Bellefontaine (coll. « Vie Monastique » 8), 1980, s. 33-44.

Autor štúdie ThLic. Miloš Lichner, D.Th., je členom Spoločnosti Ježišovej a dekanom Teologickej fakulty Trnavskej univerzity (TF TU). Absolvoval licenciátne a doktorandské štúdiá v Paríži. Odborne sa venuje latinskej patológii, so špecializáciou na teológiu sv. Augustína, ranokresťanskej dogmatickej teológii (eschatológia, mariológia, teologická antropológia, ekleziológia) a histórii 4. – 5. storočia. Je spoluzakladateľom Slovenskej spoločnosti pre katolícku teológiu – slovenská sekcia Európskej spoločnosti pre katolícku teológiu (SSKT-ESCT) – od začiatku pôsobí ako výkonný sekretár SSKT-ESCT a aktívne pôsobí v klube dekanov jezuitských fakúlt Európy a Blízkeho východu.

Augustin », Paris, *Théologie de la vie monastique. Études sur la Tradition patristique*, (coll. « Théologie », 49), 1961, s. 201-212 ; rééd. *Nouvelle*

Prorok Oded alias milosrdný Samaritán

Podobenstvo v Lk 10,25-37 v intertextuálnej perspektíve
s 2 Krn 28,8-15

The Parable of Good Samaritan (Luk 10:25-37) was partially shaped according to the story about the prophet Oded (2 Ch 28:8-15), where the intertextuality has role of text-forming factor. The paper verifies this thesis by the lexical, thematic and structural comparison of the hypertext of Jesus' parable (Luk 10:25-37) with the hypotext of Oded's story (2 Ch 28:8-15). The analysis gives evidence of contentual concordance, identical and similar expressions, as well as the affirmative and didactical focus of both pericopes. In addition, the universalistic and theological perspective of the stories, despite thematic and communicative differences, fits into the functional scheme: the early history of salvation – its fulfilment.

■ V jednom z posledných filmov o Ježišovej Matke sa nachádza prekvapivá scéna: Mária rozpráva malému Ježišovi pred spaním príbeh o dobrom Samaritánovi na spôsob známeho podobenstva z Lukášovho evanjelia.¹ Dovolil si režisér manipuláciu posvätného textu? Jeho licentia poetica navodzuje otázku o pôvode známeho príbehu a jej zodpovedanie súvisí s formáciou posvätných kníh v prostredí Božieho ľudu. Božie slovo so svojim božským a ľudským rozmerom chápeme ako Slovo „vtelené“ do určitého historického kontextu s konkrétnym životom viery vplývajúcej aj na kultúrne formy.

Intertextualita v Biblii

Z literárneho hľadiska pod pojmom intertextualita rozumieme efektívnu prítomnosť jedného textu vo formecitácii, alúzie alebo štrukturálnej imitácii v inom texte. Intertextualita je textotvorným činiteľom a interpretáciou

toho, čo už bolo povedané. Pomáha pri analýze úryvku, slúži k afirmatívemu a prehĺbenému pohľadu na niektoré jeho parciálne témy. Je princípom rastu: retrospektívny pohľad posúva nový text dopredu.²

Sväté písmo sa ľudstvu dostávalo v mnohých jeho častiach v predpisovanej podobe, ktorá sa v procese tradovania od začiatku odovzdávala procesom opätovného prerazovania. Tým sa zároveň utvárala jeho nová literárno-teologická podoba. Následným zápisom a prepisovaním Slova, pod inšpiratívnym vplyvom opakujúcich sa a prehĺbujúcich spásno-dejinných tém a vodiacich myšlienok, sa Sväté písmo postupne ustálilo. Preto prepisovanie tvorí v istom zmysle vnútorný zákon literárneho vzniku biblických textov.³ Nový zákon sa dá vďaka historicko-spásnym okolnostiam čiastočne považovať za definitívne a naplnené prerazovanie Starého, t. j.

Prvého zákona, kde významnú úlohu zohráva Ježišova interpretačná pozícia. V Biblii sa budúcnosť interpretuje aj minulosťou. Táto skutočnosť zdôvodňuje, prečo sa v posledných rokoch intertextualita považuje za efektívny prístup pri analýze biblických textov. Sväté písmo totiž nie je len dialógom medzi Bohom a človekom, ale aj jednotou textov, ktoré takisto vedú dialóg medzi sebou.⁴ V prípade Biblie ide zároveň o prerazovanie skúseností viery, o duchovný zmysel, postupne sa odhaľujúci rozmer tajomstva. S týmito skutočnosťami súvisí dnes pomerne preferovaný kánonický prístup k biblickým textom, kľúčový pre exegézu, ktorá chápe seba samu ako teologickú disciplínu.⁵

Podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi

Lukášova perikopa s podobenstvom 10,25-37 sa skladá z úvodného dialógu zákonníka s Ježišom (10,25-29),

¹Ide o film *Mary, Mother of Jesus*, ktorý režíroval Kevin Connor (USA, 1999).

²Porov. KVÍTKOVÁ, N. Intertextualita, s. 237-241.

³V Písme sám Boh opätovne „prepisuje“ kamenné dosky Desatora (Ex 34,28); Jeremiášov spolupracovník Baruch tiež „prepisuje“ kráľom Joakimom spálené zvitky (Jer 36,32).

⁴ZAPPELLA, Luciano: „Io narrerò tutte le tue meraviglie“. Manuale di analisi narrativa biblica. Bergamo, 2010, kap.8. [online]. [cit. 2012-08-17]. Dostupné na internete: http://www.bicudi.net/manuale/manuale_home.htm.

⁵Porov. RATZINGER, J. – BENEDIKT XVI. Ježiš Nazaretský: Od vstupu do Jeruzalema po zmŕtvychvstanie. Druhý diel. Trnava: Dobrá kniha, 2011, s. 6-7. Porov. tiež JANČOVIČ, J. Kanonický výklad Písma ako jedna z ciest k aproximácii exegézy a dogmatickej teológie. In: Acta facultatis theologiae Universitatis Comenianae Bratislaviensis V (1/2005), s. 34-42. JANČOVIČ, J. Mojžišov stan mimo tábora (Ex 33,7-11): Pozícia state a jej výklad v kánonickej perspektíve. In: Chokma. Zborník pri príležitosti 60. narodenin prof. ThDr. Juraja Bándyho (zost. S. Horňanová, D. Benka), Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2010, s. 82-92).

samotného podobenstva (10,30-35) a záverečného dialógu (10,36-37). V samotnom podobenstve sa scénická stavba príbehu dramaticky člení podľa schémy: expozícia a tri scény (expozícia vo v.30; scény: v. 31 – v. 32 – vv. 33-35), kde je rozhodujúci dôraz na tretej scéne so Samaritánom, ktorá prináša riešenie.

Perikopa s podobenstvom o milosrdnom Samaritánovi je umiestnená v úvode bloku o Ježišovej veľkej ceste do Jeruzalema (Lk 9,51-19,27). Zaznie porozoslaniaávratesedemdesiatich učeníkov (Lk 10,1-20), čím sa hneď v úvode bloku nastolil univerzalistický kontext. V Lk 10,25-17,10 opakovane odznejú napomínajúce reči s povzbudením, čím blok získava povahu parenézy.⁶ Tentouniverzálno-exhortatívny ráz nájdeme aj v stretnutí Ježiša so zákonníkom. Zákonník vstúpi na scénu po blahoslavení maličkých, v opozícii s múdrymi a rozumnými tohto sveta (Lk 10,21-24). Podobenstvo stojí medzi kontrastnými typmi Ježišových poslucháčov: pochybujúcich reprezentuje zákonník (Lk 10,25-29) a oddaných učeníkov predstavuje Mária pri Ježišových nohách (Lk 10,38-42). Dvoma príbehmi sa konanie (Lk 10,37b) dopĺňa počúvaním slova (Lk 10, 39b).

Podobenstvo je literárny žáner s poučným príkladom z prírody alebo bežného života, utvorený na princípe prirovnania a cez sériu tematických opozícií; pobáda poslucháča k aktualizácii posolstva. Obrazy, ktoré sa stali prostredníctvom evanjeliových podobenstiev nositeľmi novej, prekvapivej myšlienky Ježiš preberal aj z udalostí, či živo tradovaných príbehov, čím celkom prirodzene mohol svojich poslucháčov vtiahnuť do deja, podnietiť ich pozornosť a odkryť im nepoznanú dimenziu skutočností. Jeho výstižné podobenstvá primerane a účinnenarúšali farizejskú sebaobranu voči svojej osobe a učeniu.

Pri skúmaní originality podobenstva

o milosrdnom Samaritánovi možno predpokladať, že Ježiš vedelo incidentoch, ktoré sa na ceste z Jeruzalema do Jericha odohrávali. Lukášovo evanjelium tak demonštruje skutočnosť, že Ježiš pri svojom učení vychádzal zo života. Literárny zámer evanjelistu zostaviť rozprávanie o Ježišovi tak, aby na udalosti zo života nadväzovalo učenie, a aby podobenstvá dopĺňali a vysvetľovali Ježišove výroky, poukazuje na Ježišov vynikajúci pedagogický prístup k poslucháčom.

Pravdepodobne samostatne radované podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi z vlastného materiálu zaradil evanjelista do dialógu Ježiša so zákonníkom o hlavnom prikázaní. Lukáš z teologicko-literárneho zámeru dáva príkaz lásky k Bohu a bližnému do úvodu exhortatívnych rečí.⁷ Na otázku o najdôležitejšom prikázaní nechá paradoxne odpovedať zákonník, ktorý mal pôvodne úmysel Ježiša skúšať (gr. ἐκπειράζω; 10,25). V odpovedi zákonník cituje oba príkazy lásky spojené do jedného (Dt 6,5 a Lv 19,18.34), presne v duchu Ježišovho dôrazu na jednotu lásky k Bohu a k bližnému. Zákonník však má problém s definovaním pojmu blížny, ktorý sa bežne vzťahoval na súkmeňovca alebo člena národa. Na spôsob veľkého proroka Ježiš aktualizuje apodiktický, t. j. kategorický a bezpodmienečný príkaz z Lv 19,18 a úroveň plochej morálky prehĺbi a rozšíri na všetkých tým, že prekročí hranice kultovej a politickej povahy a predstaví lásku ako univerzálny Bohom žiadaný postoj hodný nasledovania. Ježiš neposkytuje sémantické odlišenie pojmu blížny. Príkladom autentické lásky ideálneho blížneho – Samaritána k núdznemu, obracianaruby permanentnú tendenciu dobového odlišovania pri výklade príkazov. Príkaz v Tóre tak dosahuje nový horizont, blízky samotnému Božiemu zámeru. Ježiš poznal Písma (porov. dve otázky v Lk 10,26) a svojou autoritou ako autentický znalec Zákona v línii prorokov, ktorí aktualizovali všeobecné apodiktické prí-

kazy (v pozícii akýchsi metanoriem, či princípov) na konkrétne pomery, zasahuje intelektuálnu a emocionálnu rovinu zákonníka, spochybňuje jeho predsudky a pomáha mu otvoriť sa Bohu a blížnym.⁸

Komparácia podobenstva o milosrdnom Samaritánovi a príbehu z Kníh kroník Na základe dialógu textov Písma a spoločných tém môže byť skúmané podobenstvo alúziou, čiže narážkou na situáciu viacerých postáv Starého zákona.⁹ Milosrdný Samaritán je naplnením výzvy slov proroka Ozeáša (6,6) a jeho skutok odkazuje na mnohé skutky milosrdenstva spravodlivých z dejín spásy (napr. Tob 1,16n).

Samaritánoviz podobenstva sa podobá milosrdné konanie samaritánskeho proroka Odeda v úryvku z Druhej knihy kroník (2 Krn 28,8-15).¹⁰ Cieľom príbehu je prepustiť zajatcov bratského národa, čo sa udeje spolu s nadštandardným postaraním sa o nich použitím ulúpenej koristi. Príbeh možno rozčleniť na báze schémy príkaz - jeho vyplnenie. V úvode je narácia o zajatcoch (v. 8) – reč proroka Odeda s príkazom a jeho motiváciou (vv. 9-11) – zákaz štyroch pohlavárov s vysvetlením (vv. 12-13) – a napokon mimoriadne vyplnenie príkazu nadmieru (vv. 14-15).

Historickým pozadím perikopy je narastajúca neznášanlivosť v rozdelenej monarchii medzi Júdovcami a Izraelitmi, ktorej dôvodom bol podľa „pravoverných Júdovcov“ modloslužobný kult zavedený Jeroboamom (r. 931-910 pred Kr.). Príbeh o Odedovi zaznie v rámci chronologickej série pozitívnych správ o judských kráľoch. Je včlenený do rozprávania (2 Krn 28,1-26), ktorým kronista hodnotí vládu kráľa Achaza (r. 736-716). Politickým kontextom príbehu je bratovražedná sýrsko-efraimská vojna (r. 735-733 pred Kr.), ktorou Izraeliti s Aramejčanmi nútili Judské kráľovstvo ku koalícii proti Asýrii. Konkrétne ide

⁶Pod parenézou sa rozumie biblický text obsahujúci všeobecné morálne poučenia, povzbudenie a napomenutie.

⁷U Marka (12,28-34) a Matúša (22,34-40) nachádzame príkaz lásky k Bohu a bližnému

na chrámovom nádvorí v závere Ježišovho verejného účinkovania v úplne inom kontexte ako u Lukáša.

⁹Porov. Benedikt XVI, Ježiš Nazaretský I, s. 138-143.

obitku pod vedením izraelského kráľa Pekacha (2 Krn 28,5-8), ktorý napadol Judsko a spôsobil mladému kráľovi Achazovi veľkú porážku. Pánov prorok Oded po tejto víťaznej bitke vyzval vojakov prichádzajúcich do Samárie, aby prepustili júdske zajatcov (2 Krn 28,9-11). Apeloval pri tom na Boha ich otcov (2 Krn 28,9b): t. j. na Boha Abraháma, Izáka a Jakuba – čím oživuje pôvodné hlboké bratstvo z nepriateľných táborov. Výzvu proroka víťazní vojaci poslúchli a navyše sa o zranených zajatcov aj nadmieru postarali. Perikopa následne pokračuje kritikou vlády bezbožného kráľa Achaza a končí nástupom jeho syna, reformného kráľa Ezechiáša (2 Krn 28,16-27). Izraelské kráľovstvo prezentované vo víťaznej pozícii však už stojí pred definitívnym zánikom.

Prorok Oded, ktorý sa postavil na ich obranu má pochádzať z mesta Samárie, do ktorého vchádza vojsko.¹¹ Oded predstavuje mimoriadny Pánov zásah, čo teologicky podporuje najmä skutočnosť, že enormný trest Júdu je dôsledkom previnenia júdskeho kráľa. Oded záhadne vie o zúrivosti hneve Izraelitov v boji proti Júdovcom, ktorým sa previnili a nazve Júdovcov bratmi synov Izraela (v. 11) ako ich autor pomenoval na okrajoch úryvku (vv. 8.15). Jeho prorocká úloha na vertikálnej a súčasne aj na horizontálnej rovine vynik-

ne najmä vtedy, keď varuje Izraelitov pred Božím hnevom a zachráni zajatcov pred otroctvom.

V skúmaných textoch 2 Krn 28,8-15 a Lk 10,30-35 možno porovnať pomoc

Samaritánov júdske zajatcom (prorok Oded, štyria pohlavári a mužovia) so skutkami milosrdného Samaritána z Lukášovho podobenstva.¹²

Tematické zhody perikop 2 Krn 28,8-15 a Lk 10,28-37 v ich kontexte:¹³

vojna medzi Júdovcami /Židmi/¹⁴
a obyvateľmi Samárie (v. 5)
putovanie z Judska do Samárie (v. 8)

vojaci nabrali a odniesli korisť (v. 8)
zúrivosť izraelských vojakov (v. 9)
zajatci z Judska a Jeruzalema (v. 10)
zajatí, ranení a olúpení Júdovci /Židia/ (v. 8)
samaritánsky prorok Oded vyšiel pred vojsko a zajatcov (v. 9)
Samaritáni prepustili zajatcov (v. 14)
- ošetrili zajatcov (v. 15)
- poskytli im jedlo a oblečenie (v. 15)
- nevládnym naložili na oslov (v. 15)
- umiestnili ich do Jericha (v. 15)
- k bratom (v. 15)
Samaritáni sa vrátili do Samárie (v. 15)
výzva mať milosrdenstvo z obavy (v. 11)
Oded, Samaritán nazve Júdovcov bratmi (v. 11)
Oded presvedčí pohlavárov a mužov (vv. 12.15)

nepriateľstvo medzi Židmi /farizej, levita/ a Samaritánmi (vv. 31.32)
zostupovanie z Jeruzalema do Jericha /smerom do Samárie/ (v. 30)

zbojníci odišli /s korisťou/ (v. 30)
krutosť zbojníkov (v. 30)
zranený cestujúci z Jeruzalema (v. 30)
doráňaný a ozbilý Žid (v. 30)
Samaritán prišiel k polomŕtvemu (v. 34)

Samaritán sa zľutoval nad polomŕtvym (v. 33)
- ošetril doráňaného (v. 34)
- poskytol za neho dva denáre (v. 35)
- vyložil doráňaného na ťažné zviera
- zaviezol ho do hostinca /v Jerichu/ (v. 34)
- k hostinskému /Žid, t. j. brat/ (v. 35)
Samaritán sa bude vracat /do Samárie/ (v. 35)
výzva konať milosrdenstvo (v. 37)
Ježiš nazýva Samaritána bližným Židov (v. 36)
Ježiš presvedčí zákonníka (v. 37)

Tematicko-štruktúrálnerozdielnosť perikop:

historizujúci príbeh
plurál: veľa zajatcov (LXX 300 000)
Samaritáni – protagonist
zmena postoja vojakov (vv. 8.9 a v. 14)
zamlčaný cit zľutovania Odeda
konanie Samaritánov zo strachu pred Pánom a ako prejav kajúcnosti (v. 11)
akútne vedomie viny Samaritánov (v. 13)

služba poskytnutá samaritánskymi vodcami (vv. 12.15)
jednorazová starostlivosť o veľa zajatcov
výzva prepustiť zajatcov:
- pred milosrdným konaním
- podmieňuje také konanie (v. 11)

podobenstvo
singulár: jeden zranený Samaritán – protagonist
zbojníci nezmenili postoj
priamo spomenutý cit ľútosť Samaritána (v. 33)
konanie Samaritána z dôvodu zľutovania a nezištnej lásky (v. 33)
absencia vedomia viny u Židov /kňaz, levita/ (vv. 31.32)
služba odmietnutá židovskými vodcami kultu (vv. 31.32)¹⁵
predĺžená starostlivosť o jedného doráňaného
výzva konať milosrdenstvo:
- po podobenstve
- ako impulz konania (v. 37)

⁹V analogickej situácii, v akej bol zranený počestný, sa ocitnú napríklad: Jozef egyptský (Gn 37,18n), Jób, Jeremiáš či Daniel a evokujú ju i texty (napr. Ex 3,7; Ž 18,5-7; 38,12; 103; 147,3; Ez 3,7-12; Iz 53,2n). Porov. SPRINKLE, P. M.: *The Use of Genesis 42:18 (not Leviticus 18:5) in Luke 10:28: Joseph and the Good Samaritan*, In *Bulletin for Biblical Research* 17.2 (2007), s. 193-205.

¹⁰ Analógiu oboch rozprávání podrobne rozpracoval vo svojej štúdií F. S. Spencer (2 *Chronicles* 28: 5-15 and the *Parable of the Good Samaritan*, 1984). Závislosť podobenstva o milosrdnom Samaritánovi od úryvku z Knihy kroník pripúšťa i J. Nolland (porov. *Word Biblical commentary*. Volume 35 B, *Luke 9:21-18:34*, s. 668), *New Jerome Biblical*

Commentary (s. 380) a *Nuovo grande commentario biblico* (s. 496). Delimitáciu perikopy umožňujú okrajové výrazy ich bratia, korisť a Samária (vv. 8.15).

¹¹Odedova intervencia v prospech Júdovcov pripomína zásah Pána prostredníctvom proroka Semeiáša, ktorý zabránil, aby Júdovci pod vedením kráľa Roboama (r. 931-913 pred Kr.) bojovali proti svojim bratom Izraelitom (porov. 1 Kr 12,21-24). Otec proroka Azariáša bol Odedovým menovcom (porov. 2 Krn 15, 1). Po tejto udalosti sa Oded ani Samária už v knihe nespomína.

¹²Texty porovnáваме na základe pracovného prekladu: grécky text podľa LXX (*Septuaginta*) a NESTLE, E. – ALAND, K.: *Nuovo Testamento Greco-Italiano* (NT), 271996.

Intertextualita podobenstva o milosrdnom Samaritánovi

Pri komparácii textu príbehu z Kroník a podobenstva o milosrdnom Samaritánovi sa stala evidentnou ich parciálna lexikálna, a najmä tematická

blízkosť. Odlišná je štruktúrna resp. žánrová povaha príbehov, hoci obe podaniaprezentujú pozitívne konanie postáv zo Samárie. Táto skutočnosť odkazuje na vzťah častí textov, ktorý umožňuje zvažovať ich intertextualitu, kde časť podobenstva o Samaritánovi

(Lk 10,33-35) imituje súcitné konanie Samaritánov z úryvku z Druhej knihy kroník.¹⁶ Lexikálna príbuznosť oboch príbehov je najzreteľnejšia v ústredných scénach oboch rozprávání s popisom starostlivosti o núdznych:

hypotext¹⁷ 2 Krn 28,10.14-15 (LXX)

¹⁰συνονία Ιούδα α Ιερουσαλημ (υιοϋς Ιερουσαλημ)

¹⁴vojaci nechali (ἀφῆκαν) zajatcov ulúpili korisť (σκῦλα)

¹⁵Nato povstali (ἀνέστησαν) mužovia /zo Samárie/

/niektorí nepovstali/

ujímali sa (ἀντελάβοντο) zajatcov a všetkých nahých, zaodeli (περιέβαλον) z koristi. Obliekli ich (ἐνέδυσαν)

dali (ἔδωκαν) im jest'

/dali im/ piť a pomazali (ἀλείψασθαι)

Všetkých nevládných naložili (ἀντελάβοντο) na oslov (ἐν ὑποζυγίοις)

umiestnili (κατέστησαν) ich do Jericha, do mesta paliem

k ich bratom a vrátili sa (ἐπέστρεψαν) do Samárie.

hypertext Lk 10,33-35 (GNT)

³⁰človek z Jeruzalema (ἀπὸ Ἰερουσαλήμ)

zbojníci ... nechajúc ho (ἀφέντες) polomŕtveho vyzliekli (ἐκδύσαντες) /v zmysle ozbýjali/

³³No prišiel (ἦλθεν) k nemu istý cestujúci Samaritán

³¹šiel tou cestou istý kňaz, a keď ho uvidel, obišiel ho 32 aj levita: keď prišiel na to miesto a uvidel ho, išiel ďalej.

³⁴Podišiel (προσελθὼν) k nemu, a obviazal (κατέδησεν) mu rany

dal (ἔδωκεν) dva denáre

nalial /mu na rany/ olej (ἐπιχέων ἔλαιον) a víno

vyložil (ἐπιβιβάσας) ho /doráňaného/

na svoje ťažné zviera (ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος)

zaviedol (ἦγαγεν) ho do hostinca

³⁵/k/ hostinskému /pravdepodobne Žid, t. j. brat/

pri návrate (ἐπανέρχασθαι)

Kľúčovou témou príbehov je ľudská núdza, na ňu nadväzuje zľutovanie a následné priblíženie sa k človeku. V podobenstvenachádzame vyjadrené

všetky tri tematické úrovne, pričom príbeh z Kroník ich obsahuje vo vyšších proročských predzajatkoch.¹⁸ Dôraz v oboch rozprávaniach sa kladie

na výrazy v zmysle prísť bližšie, predstúpiť pred, vyjsť v ústrety, pričom v podobenstve je sloveso s týmto významom použité dvakrát:

hypotext 2 Krn 28, 9

Bol tam Pánov prorok menom Oded.

Ten vyšiel pred (ἐξῆλθεν εἰς) vojsko

ktoré prichádzalo (ἐρχομένων) do Samárie

hypertext Lk 10, 33-34

No prišiel k nemu istý cestujúci Samaritán (ἦλθεν κατ' αὐτὸν)

keď ho uvidel, bolo mu ho ľúto

Podišiel /predstúpil pred/ (προσελθὼν) k nemu /neho/

¹⁸Evans Craig uvádza šesť spoločných prvkov oboch perikop: 1. utrpené násilie, 2. obliečenie nahých, 3. pomazanie ranených, 4. odvezenie nevládných na zvierati, 5. privenie k svojim druhom, 6. návrat protagonistov do Samárie (CRAIG, E.: *Luke's Good Samaritan and The Chronicler's good Samaritans. Library of New Testament Studies.*

Biblical interpretation in early christian, Gospels, volume 3. The Gospel of Luke. Edited by Thomas R. Hatina, 2010, s. 39). V našom podrobnom skúmaní sú niektoré uvedené podobnosti v chronologicky pozmenenom poradí, prípadne sa môžu z rôznych hľadísk prelnať.

Vojnoví zajatci v príbehu a polomŕtvy v podobenstve sa nachádzajú v stave krajnej núdze: utrpenie, hlad a smäd, poníženie z nahoty i z fyzickej neslobody. Zaujímavý je dôraz na obnaženosť zajatcov, ktorej odstránenie sa v stručnom texte Kroník (2 Krn 28,15) spomína až dvakrát (περιέβαλον/ἐνέδυσαν), s obutím (ὑπέδησαν) trikrát. Poskytnutie jedla a pitia, ktoré sa opisuje v starozákonnom príbehu pred odvezením zajatcov k bratom, sa v podobenstve nespomína, no spadá pod starostlivosť v hostinci (pandocei/on). Ak porovnáme ošetrovanie ranených, tak v prípade doráňaného z podobenstva je liatím oleja a použitím aj vína podrobne opísané, čo odráža Lukášovu pozornosť, väčšmi zameranú na liečiteľskú agendu. Oslabení zajatci prepustení naslobodunebolischopní pohybu rovnako ako doráňaný z podobenstva. V oboch perikopách sa nachádza výrazný protiklad medzi zanechaním raneného, resp. zajatcov so záverečným odvezením do bezpečia svojim. Príbehy končia témou návratu starajúcich sa osôb, čím sa podčiarkuje ich národná príslušnosť.

Výskyt rovnakých slov je pre intertextualitu kľúčový. V obidvoch perikopách nachádzame päť spoločných výrazov: Jeruzalem, muž, nechať, dať, Jericho a dvojnásobne uvedený kmeň slovesa prísť. Prevažujú však odvodené, súvisiace alebo podobné výrazy ako: Samária – Samaritán, vojaci – zbojníci, vraždiť s hnevom – pokryť ranami, korisť – vyzliekli, nevládni – polomŕtvy, synovia Izraela – Samaritán, ujať sa – podísť, za diať – obviazať, pomazať – naliať olej, naložiť – vyložiť, osol – ťažné zviera, umiestniť – zaviesť, vrátiť sa – návrat. Ak vezmeme do úvahy úvodný aj záverečný dialóg Ježiša so zákonníkom (vv. 25.36) tak nájdeme i dvojicu: pohlavári – zákonník a dvakrát aj dvojicu bratia – blížny. Okrem toho sú v perikopách slovesné kmene s proti-

kladnými predponami, napríklad vyzliecť – obliecť, prísť – odísť.

Početné lexikálne a tematické súvislosti oboch perikop poukazujú na možnú intertextuálnu perspektívu podobenstva o milosrdnom Samaritánovi vzhľadom na hypotext z knihy kroník (2 Krn 28,8-15), t. j. jeho prerozprávanie, či imitáciu príbehu v Lukášovom evanjeliu.¹⁹ Z formálno-štruktúrneho hľadiska sú obe podania exhortatívne. Prorok Oded a prorok Ježiš nabádajú osvojiť si isté postoje. Ježiš navyše v celku Lukášovho evanjelia svojím milosrdným nadobúdačtým milosrdného Samaritána.

Teologické súvislosti a vývoj
Autor Kníh kroník nie je dejepiscom podľa súčasných kritérií, ale skôr teológom dejín spásy. Lukášovo evanjelium sa vyznačuje popri teologicko-literárnom stvárnení evidentným historickým ukotvením zozbieraných a spracovaných tradícií. Preto môže byť komparácia skúmaných úryvkov efektívna aj na teologickej rovine.

Knihy kroník zámerne opomínajú udalosti nedávidovského a idolatrického Izraelského kráľovstva a venujú výhradnú pozornosť dejinám Júdskeho kráľovstva. Analyzovaný text uvádza paradoxne iba kronista, v knihách kráľov absentuje. Vysoko pozitívna tradícia o prorokovi Odedovi zo severného kráľovstva navodzuje milosrdný postoj Boha k núdznym prezentovaný práve prorokom, ktorý Júdovcov nazval bratmi a akoby vopred ohlasovala tému podobenstva o milosrdnom Samaritánovi.

Obe perikopy nesú v sebe myšlienku jednoty medzi príkazom lásky k Bohu a blížnemu poslušnosťou prorokom, zástupcom Pána: Odedovi (2 Krn 28,10-11) a veľkému prorokovi Ježišovi, ktorý odhaľuje svoju identitu Mesiáša. Znamená to, že skutkami

milosrdenstva voči blížnemu sa poslúcha Pán, čím sa láska voči Bohu i bratom stáva autentickou. Podľa Lukášovho svedectva (Lk 10,27), Ježiš definitívne prepojí obe prikázania v jedno (porov. tiež Mt 25,40; 1 Jn 4,20-21). V príbehu knihy kroník sa bratstvo príslušníkov Južného i Severného kráľovstva viaže na spoločných otcov, na Abraháma, Izáka a Jakuba (porov. 2 Krn 28,9). Podobenstvo vzhľadom na Samaritánov nezisťnosť naznačuje myšlienku univerzálneho bratstva na základe Božieho otcovstva, ktoré Ježiš svojím učením potvrdil a rozvinul (napr. Lk 6,35-36).

V oboch naráciach je ústrednou hodnotou život a osobná dôstojnosť človeka, potvrdená milosrdnosťou, pričom ostatné skutočnosti ako vojna, korisť, osobné pohodlie, ba i obradné zachovávanie Zákona sú druhoradé. V starozákonnom príbehu sa prestupujú pravidlá vojny (porov. Dt 7,2) a v evanjeliom podaní sa relativizujú pravidlá Zákona (porov. Lv 21,1-4). V oboch situáciách je dôvodom súcitiť s trpiacim(i). Oded berie na seba zodpovednosť za „stratu“ zajatcov a koristi, Ježiš berie na seba zodpovednosť za „stratu“ zachovania predpisov Zákona, t. j. veľkých hodnôt, no druhoradých v porovnaní s milosrdnou láskou (porov. Oz 6,6).

V konkrétnych okolnostiach obe rozprávania uvádzajú extrémne pozície vo vzťahu k blížnemu: od vražednej zúrivosti (ἀπεκτείνετε ἐν αὐτοῖς ἐν ὄργῃ; 2 Krn 28,9) a krutosti (πληγὰς ἐπιθέντες; Lk 10,30) až po hlbokú autentickú súcitiť (ἐσπλαγχνίσθη; Lk 10,33), prejavenej viacnásobným milosrdným konaním. Emotívne extrémny sú v korelácii s výraznou dynamikou obidvoch príbehov, najmä podobenstva o milosrdnom Samaritánovi. Ako to vyplývalo z intertextuálnej komparácie úryvkov, v podobenstve je dvojnásobne podčiarknutá dôležitosť pri-

¹⁴V lomených zátvorkách uvádzame z kontextu vyplývajúce súvislosti.

¹⁵Tento kontrast po vypočítaní Ježišovho podobenstva zákonníkom sa pravdepodobne zmení – zákonník, ako vodca ľudu po stretnutí s Ježišom bude tiež konať skutky milosrdenstva (Lk 10,37).

¹⁶E. Craig vo svojej štúdii je názoru, že pri podobenstve o milosrdnom Samaritánovi

nejde o parafrázu príbehu z Druhej knihy kroník, ale o jeho prerozprávanie (CRAIG, E.: *Luke's Good Samaritan and The Chronicler's good Samaritans*, s. 32), čo však nevylučuje ich intertextualitu.

¹⁷Genetteovo dielo *Palimpsestes* používa pojmy hypotext (starší, pôvodnejší text) a hypertext (novší, prepísaný text). Podobne ako pri palimpseste, teda nanovo popísanom

blíženia sa k núdznemu (Lk 10,33.34), čo je základnou podmienkou medziľudského vzťahu a konkrétnych prejavov lásky.²⁰ Je zrejme, že nejde primárne len o fyzické priblíženie sa (porov. Lk 10,31.32), ale skôr o pochopenie situácie núdzneho a úmysel byť nápomocný. Kontrast k priblíženiu Samaritána tvorí trojnásobné vzdialenie sa (ἀπὸ πληθόν; ἀντιπαρῆλθεν 2-krát; Lk 10,30.31.32) tých, čo zostali uzatvorení a nevedeli sa stať blíždami.

Pri dôkladnejšom pohľade sa príbehy vzhľadom na teologickú interpretáciu odlišujú v motivácii skutkov milosrdenstva. V starozákonnom rozprávaní je zo strany vojakov rozhodujúcim motívom konania dobra strach z Pánovho trestu (2 Krn 28,11), podporený vedomým vlastných previnení (2 Krn 28,13). V podobenstve koná milosrdný Samaritán hlboko ľudsky celkom slobodne a nezištne, bez pocitu či vedomia viny zvnútra, a bez vonkajšieho nabádania. Jeho postoj a skutky demonštrujú vnútorné presvedčenie, podnecované autentickou emóciou spolucitenia (Lk 10,33). Poukazuje na to pozorné ošetrenie a predĺžená starostlivosť o doráňaného svynaložením vlastných prostriedkov (Lk 10,34-35).

Oded v príbehu i milosrdný Samaritán z podobenstva predstavujú v konečnom dôsledku Pána, ktorý sa zastáva núdznych. Popri tom evanjelista v perikope nepriamo poukazuje na Ježiša ako na väčšieho proroka od starozákonných prorokov. Prorok Oded povzbudzuje k odpusteniu a ku konaniu dobra nepriateľom, v ktorých treba vidieť svojich bratov. I v Ježišovom rozprávaní vidí Samaritán v nepriateľovi svojho brata. Bezprostredná interpre-

tácia podobenstva v samotnej perikope (Lk 10,36-37) však prevyšuje posolstvo starozákonného príbehu tým, že v Ježišovom vyjadrení sa pojem blížnymením z objektu na činný subjekt (Lk 10,36).²¹ Z toho vyplýva Ježišovo poučenie, že konať ako blížny je viac, než iba konať v prospech blížneho. Láska k blížnemu nemôže byť naplnená znížením sa k nemu z času na čas ako k predmetu konania dobra. Podľa Ježišovho odporúčenia je správne mať permanentne identitu blížneho (Lk 10,37), čiže žiť s druhým na bratskej rovine a v súcitnej blízkosti. Nadradenosť a z nej plynúca vzdialenosť produkuje tvrdosť srdca (Lk 10,31.32). Ježišom predstavený pohľad na lásku k blížnemu sa prehĺbuje: zdôrazňuje nielen dimenziu súcitnej dobročinnosti (porov. ~ymix]r; – rachamim), ale aj vernosť voči svojej dôstojnosti a dôstojnosti druhého prostredníctvom solidarity a zodpovednosti človeka voči človeku (porov. ds,x,, – chesed). Jednota oboch uvedených postojov je autentickým milosrdenstvom, a tým i naplnením prikázania lásky k blížnemu.²²

Záver

Presvedčil Ježiš vyrozprávaním tohto podobenstva pokúšajúceho zákonníka, že Písma pozná veľmi dobre (porov. Lk 6,3) vzhľadom na ich dejinný obsah i náuku? Nielenže zasiahol znalca Zákona na citlivom mieste, t. j. v jeho nadradenosti ohľadom poznania Písem, ale pomohol mu otvoriť sa diametrálnemu pohľadu na lásku k blížnemu (Lk 10,37).²³ Ježiš dialógom so zákonníkom definitívne ukončil bezvýslednú diskusiu o tom, kto je blížny. Skutočným blížnym pre zraneného bol Samaritán a zákonníkovi Ježiš dôrazne odpovedal: „Chod'a rob

aj ty podobne!“²⁴ V praxi to znamená, že sa zákonník nemá pýtať, kto je jeho blížny, ale „urobiť“ seba blížnym. Starozákonné prikázanie sa Ježišovou exhortáciou žiť podľa vyrozprávaného podobenstva mení na integrálne seabadarovanie, vychádzajúce z vnútorného presvedčenia. Ježiš takto pred očami zákonníka prepisuje Zákon (Lv 19,16-18.36; Dt 10,19) na evanjelium (Lk 10,33-35).

Intertextualita podobenstva o milosrdnom Samaritánovi príbehu o prorokovi Odedovi sa potvrdzuje, okrem početných obsahových a linguisticých súvislostí, aj teologickým stvárnením a smerovaním oboch perikop. Načrtnutá intertextualita príbehov dokumentuje nielen vnútornú, dynamic-kú spätosť Starého zákona s Novým, ale aj dovŕšenie Starého zákona v Novom. Tieto skutočnosti môžu podnecovať čitateľa Biblie k reflexii a ku kontinuálnemu hľadaniu vnútorných paralel a súvislostí v celom kánone. Učia pokračovať v intertextuálnom vnímaní Svätého písma až po jeho odraz a uskutočňovanie vo vlastnom živote.

Konkrétny príklad štúdia intertextuality súčasne poukazuje na skutočnosť, že nie skúmanie doslovnej originality evanjeliových príbehov je rozhodujúce, ani hľadanie ich najpresnejšej varianty (ipsissima verba Iesu). Ba ani to nie je podstatné, či pointa podobenstva spočíva v múdrom výroku alebo dojmavom príklade. Naplnenie Zákona spočíva v zjavenej inovatívnej myšlienke, v tomto prípade v predefinovaní pojmu blížny do roviny byť blížnym autentickým spôsobom. Tento Ježišov postup, vzhľadom na pôvod a vývoj podobenstiev v prorockom

manuskripte, ide o prípady, kedy jeden text tvorí akoby popísanú fóliu pre druhý text. Ide o druh literatúry, ktorý je zámerne a vedome intertextuálny. Označiť tak môžeme predovšetkým literárne žánre, ako imitácia, adaptácia a pod. Aby tieto žánre boli zmysluplné, vyžadujú vedomé poznanie pretextu.

²⁰Samaritán z podobenstva predstavuje z príbehu Knihy kroník jednak proroka Odeda, iniciátora milosrdenstva, ale aj konkrétnych mužov označených podľa mien, ktorí sa o zajatých postarali, resp. milosrdný Samaritán je obrazom mnohých Samaritánov, vrátane proroka Odeda.

²¹Podľa štúdie G. W. Forbesa podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi nie je vytvorené Lukášovou kompozíciou, ale treba ho umiestniť do Sitz im Leben Ježiša (porov. FORBES, W. G.: *The God of Old, The Role of the Lukan Parables in the Purpose of Luke's Gospel*. Sheffield Academic Press, 2000, s. 58-59). Nuovo commentario biblico uvádza, že príbeh z Druhej knihy kroník (28,8-15) mal v mnohom nepriame vplyvy na Ježiša

(s. 496).

²²Táto skutočnosť aj etymologicky súvisí s gréckym výrazom blížny, gr. πλησίον.

²³Ježiš na otázku zákonníka „Kto je môj blížny?“ odpovedá protioházkou: „... ktorý z tých troch bol blížnym...?“, čo znamená, že pojem blížny sa v perikope chápe dvojako: spočiatku ako ten druhý (predmet), a v závere ako poslucháč blížny niekomu (podmet).

²⁴Porov. JÁN PAVOL II. *Dives in misericordia*. Encyklika. Pápežské dokumenty, zv. 2. Trnava: SSV, 1993, s. 22-25.

²⁵„Neprišiel som Zákon zrušiť, ale naplniť“ Mt 5,17.

²⁶Zámeno su. (ty) v gréckom texte intenzívne zdôrazňuje práve pre zákonníka naliehavosť konať podobne ako Samaritán, čo rukopis P45 zvyrazňuje vnesením dodatočného kai. po osobnom zámene (dosl. chod'a ty tiež rob podobne).

prostredí a etickú kvalitu daného podobenstva, obohatený svedectvom a obetou vlastného života, zapadá medzi typické príklady jeho učenia. Ježišovou zásluhou sa završuje prorokmi prezentovaný náčrt Božieho milosrdenstva v skorších dejinách spásy smerom k jeho definitívnej podobe. Toto v plnosti zjavené milosrdenstvo akoby v lúčoch permanentne dopadá na náš život a inšpiruje i dynamizuje naše skutky.

Bibliografia

Nuovograndecommentariobiblico. A cura di BROWN, R. E. – FITZMYER, J. A. – MURPHY, R. E. [CD-ROM]. Brescia : Queriniana, 2002.

Nuovo Testamento Greco-Italiano (NESTLE, E. – ALAND, K.). Roma : Società Biblica Britannica & Forestiera, 271996. 850 s. ISBN 88-237-2068-0.

Septuaginta. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, 21979. 941 s. ISBN 3 438051214.

The Greek New Testament. ALAND, K. – BLACK, M. – MARTINI, C. M. – METZGER, B. M. – WIKGREN, A. (Ed.) with the Institute for New Testament Textual Research, Münster). Stuttgart:DeutscheBibelgesellschaft, 41994, 204 s. ISBN 3-438-05113-3.

BROWN, Raymond Edward: New Jerome Biblical Commentary. London : Chapman, 1990. 1484 s. s. 380

CRAIG, Evans: Luke's Good Samaritan and The Chronicler's good Samaritans. Library of New Testament Studies. Biblical interpretation in early christian, Gospels, volume 3. The Gospel of Luke. London : Edited by Thomas R. Hatina, 2010, s. 32-42. ISBN 978-0-567-03309-3.

GENETTE, Gérard: Palimpsestes. University of Nebraska Press, 1997. 490 s. ISBN 0-8032-2168-1.

FORBES, W. Greg: The God of Old. The Role of the Lukan Parables in the Purpose of Luke's Gospel. Sheffield Academic Press, 2000. ISBN 1-84127-131-4. 392 s.

JANČOVIČ, Jozef: Kanonický výklad Písma ako jedna z ciest k aproximácii exegézy a dogmatickej teológie. In: Acta facultatis theologiae Univer-

sitatis Comenianae Bratislaviensis V (1/2005), s. 34-42.

JANČOVIČ, Jozef: Mojžišov stan mimo tábora (Ex 33,7-11): Pozícia state a jej výklad v kánonickej perspektíve. In: Chokma. Zborník pri príležitosti 60. narodenín prof. ThDr. Juraja Bándyho (zost. S. Horňanová, D. Benka), Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2010, s. 82-92.

JÁN PAVOL II. Dives in misericordia. Encyklika. Pápežské dokumenty, zv. 2. Trnava : SSV, 1993. 82 s.

KVÍTKOVÁ, Nadežda: Intertextualita v duchovných promluvhách. In Oratio et ratio. Sborník k životnému jubileu Jiřího Krause. Eds. S. Čmejrková – I. Svobodová. Praha, 2005. ISBN 80-86496-23-6, s. 237-241.

MRÁZEK, Jiří: Lukášovská podobnosť. Jihlava : Nakladatelství Mlýn, 2006. 139 s. ISBN 80-86498-22-0.

SPRINKLE, Preston M.: The Use of Genesis 42:18 (not Leviticus 18:5) in Luke 10:28: Joseph and the Good Samaritan. In Bulletin for Biblical Research 17.2 (2007), s. 193-205. ISSN 1065-223X.

RATZINGER, Joseph – BENEDIKT XVI. Ježiš Nazaretský : Od vstupu do Jeruzalema po zmŕtvychvstanie. Druhý diel. Trnava : Dobrá kniha, 2011. 312 s. ISBN 978-80-7141-721-7.

ZAPPELLA, Luciano: „Io narrerò tutte le tue meraviglie“: Manuale di analisi narrativa biblica. Bergamo, 2010. 208 s. [online]. [cit. 2012-08-17]. Dostupné na internete: http://www.bicudi.net/manuale/manuale_home.htm.

Sestra Dagmar Kráľová FMA (saleziánka), študovala teológiu na RKCMBF UK v Bratislave, kde vyučovala a na Katedre biblických vied získala doktorát s dizertačnou prácou na tému: „Integrálna evanjelizácia v Evanjeliu podľa Lukáša“. V súčasnosti je poverená biblickým apoštolátom, najmä mládeže.

Kontakt: dasa.fma@gmail.com

Žena a práca

Problém práce žien je možné vyriešiť iba ak sa pochopí identita ženy, jej úloha v materstve a v spoločnosti.

■ Situácia ženy

Počas dlhých stáročí údel ženy ovplyvňovala predstava jej „nižšieho“ postavenia, takže bola vylúčená z rozhodovania o verejných veciach, z verejných funkcií a vyššieho vzdelania. V poslednom období ženy prežívajú novú situáciu. Od začiatku 20. storočia, predovšetkým však po druhej svetovej vojne, čoraz väčší počet žien začal vyhľadávať platené zamestnanie a prostredníctvom neho i vlastný ľudský rozvoj. Ich príspevok pre rozvoj modernej spoločnosti je neodmysliteľný. Z druhej strany oddelenie práce od povinností v rodine prinieslo výchovné, psychologické a demografické problémy, ktoré sú na Západe čoraz vážnejšie. Ak moderná ekonomika ponúka ženám zamestnanie mimo domácnosti, ktoré sa preň rozhodnú, ide to na úkor tých žien, ktoré by radšej uprednostnili výlučne starostlivosť o rodinu a deti. Ženy, ktoré pracujú, sú vo väčšine nútené prijať životný štýl, v ktorom povinnosti v domácnosti sa pripájajú k povinnostiam v práci. Verejná mienka často považuje za nevyhnutné, aby rodina žila z dvoch platov, manželovho i manželkinho. Takáto „kultúra“ práce, ktorá prevažuje v industriálnej spoločnosti, ak nie je proti rodine, je určite málo pozoruhodná na rodinu.¹

Žena sa teda ocitla v úplne novej situácii, s ktorou v minulosti neboli žiadne skúsenosti, aspoň na Západe, ktorá sa však čoraz viac šíri do celého sveta. Bohužiaľ, v prostredí mimo svojej domácnosti, je žena diskriminovaná, pretože muži stanovujú para-

metre a určujú východiskové modely postavenia žien v práci. Okrem toho, žena vždy nedokáže zosúladiť materstvo s kariérou mimo domácnosti. Často je nútená si vybrať, či chce mať dieťa alebo prácu. Nakoniec aj mnohé ženy, ktoré by chceli ostať doma, nemôžu si to dovoliť z dôvodu ekonomickej politiky, ktorá núti obidvoch rodičov pracovať mimo domácnosti.² Dar materstva, ktorý je pre spoločnosť podstatný, v týchto podmienkach je penalizovaný, namiesto toho, aby bol odmeňovaný. To je faktom vo väčšine európskych krajín. Problémy, ktorým musia čeliť ženy v rozvojových krajinách, sú ešte horšie.

Čo treba robiť? Úcta k žene, k jej materstvu a k jej kariére mimo domácnosti, sú tri veci, ktoré je nevyhnutné prehodnotiť z pohľadu spravodlivosti a lásky. Aj keď je evidentná zmena v spôsobe prístupu k ženám, tak na politickej ako aj právnej, sociálnej a privatej rovine, je nevyhnutné ešte veľké úsilie, pretože stále existuje veľa nespravodlivosti vo vzťahu k ženám. Pápež Ján Pavol II. niekoľkokrát žiadal odpustenie, verejne a oficiálne, za nespravodlivosti, ktoré ženy podstúpili počas dlhých stáročí aj zo strany kresťanov. Učiteľský úrad Cirkvi nám ponúka učenie, ktoré objasňuje miesto ženy v rodine a spoločnosti.

Identita ženy a jej talenty
Učenie Cirkvi, počnúc encyklikou Rerum novarum, sprevádzalo a pomáhalo aj ženám na ich ceste, poukazyvalo na ich najhlbšie požiadavky, dostávalo do širokého povedomia

vlastnú a plnú dôstojnosť ženy. Základom uznania jej stále nových úloh je antropologická vízia, ktorá prekonáva tradičné patriarchálne a androcentrické schémy. Základný princíp kresťanskej antropológie je, že muž a žena sú stvorení na Boží obraz. „A stvoril Boh človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril, muža a ženu ich stvoril“ (Gn 1, 27). Tento text svedčí o rovnosti a rovnakej dôstojnosti muža a ženy. Na tomto základe treba potom definovať špecifickosť ženy a muža. Nie je správne aplikovať mužské modely na ženu. Ony majú vlastné talenty. Zvlášť povolanie k materstvu, ktoré bolo spochybnené ako niečo, čo zotročuje. V náuke Cirkvi vidieť veľké úsilie dať do súladu povolanie ženy k materstvu s jej povolaním a úlohami v spoločnosti.³

Rozvoj sociálneho učenia cirkvi je nasledovný. Encyklika Rerum novarum (1891) začína s tým, že uznáva ženu a ďakuje jej za podstatnú úlohu v rodine a pri výchove detí a to v dobe, keď začína byť nejasný vzťah medzi postavením ženy v domácnosti a v práci.⁴ Encyklika Quadragesimo anno (1931) pokračuje v ochrane robotníkov a robotníčok a ich legitímnych práv v novej spoločenskej situácii.⁵ Ženy nemôžu byť platené menej ako muži iba preto, že sú ženy. Stále viac sa uznáva úloha ženy v spoločnosti, čo však nesmie byť na úkor materstva. Od pápeža Pia XII. nastáva obdobie povzbudzovania žien k politickej a spoločenskej angažovanosti a poukazuje sa na nevyhnutnú formáciu potrebnú na tieto úlohy, čím sa rozširujú

¹ Porov. H. Carrier, Lavoro, in H. Carrier, Dizionario della cultura. Per l'analisi culturale e l'inculturazione, Città del Vaticano 1997, s. 261-262.

² Porov. J. H. Maltary, L'uomo e la donna nella famiglia nella società e nella politica, in Quaderni de "L'Osservatore Romano": Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo, Città del Vaticano 2004, s. 64.

³ Porov. D. A. Martino, Donna, in Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero, Milano 2004, s. 271-279.

⁴ „Prácu, ktorá je primeraná pre dospelého a mocného muža, nie je rozumné vyžadovať od ženy alebo od dieťaťa [...] niektoré druhy práce sa nehodia pre ženy, ktoré sú prirodzene predurčené na domáce práce. Tieto domáce práce vo veľkej miere chránia poctivosť slabšieho pohlavia a prirodzene sa dopĺňajú s výchovou detí a blahobytom domova“ Lev XIII., encyklika Rerum novarum, č. 35.

⁵ Porov. Pius XI., encyklika Quadragesimo anno, č. 27-28.

horizonty ich aktívnej prítomnosti v spoločnosti. Zároveň jasne odsudzuje útoky na dôstojnosť ženy a na manželský a rodinný život, či už pochádzajú od totalitných alebo kapitalistických systémov.

Podľa encykliky *Pacem in terris* (1963) je prítomnosť žien v spoločnosti, ktorú oni chceli a získali, jedným zo znakov čias. Pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes* (1965), reflektujúca prítomnosť žien takmer vo všetkých sektoroch spoločnosti, potvrdzuje ich podstatný prínos: „Je úlohou všetkých prispievať k tomu, aby sa uznávala a vzťahovala potrebná a osobitá účasť žien na kultúrnom živote.“⁶ Konštitúcia ostro odsudzuje každú formu diskriminácie. Keďže ženy sú najviac zraňované železnými zákonmi ekonomiky a zisku, *Octogesima adveniens* (1971) potvrdzuje: „Vývoj zákonodarstva sa musí uberať v zmysle ochrany vlastného povolania samotnej ženy a zároveň musí uznať jej nezávislosť ako osoby, rovnako jej práv pri účasti na kultúrnom, ekonomickom, spoločenskom a politickom živote.“⁷

Posledné encykliky identitua špecifickosť ženy definujú veľmi jasne. *Evangelium vitae* (1995) pozýva ženy spoznať a brániť vlastnú identitu: „V diele vytvárania novej kultúry, ktorá praje životu, majú zohrávať výnimočnú, a možno i rozhodujúcu úlohu ženy, a to v oblasti myslenia i konania: majú sa stávať podnecovateľkami „nového feminizmu“, ktorý nepodlieha pokušeniu nasledovať vzory „maskulinizmu“, ale dokáže rozpoznať a vyjadriť autentického génia ženy vo všetkých prejavoch spoločenského života, pričom sa aktívne podieľa na prekonaní všetkých foriem diskriminácie, násilia a využívania.“⁸

Sociálna náuka Cirkvi teda potvrdzuje rovnoprávnosť medzi mužom a ženou, pričom rozlišuje ich úlohy. Tiež uzná-

va spoločenské a kultúrne práva žien, ktoré im garantujú možnosť pracovať a zodpovedne sa podieľať na rozvoji spoločnosti. Uznávanie ženského génia môže humanizovať všetky oblasti spoločenského života.

Materská úloha ženy

Dôležitosť materskej úlohy ženy stále viac potvrdzuje aj veda. Napríklad výskum rozvoja mozgu ukázal význam vzťahu medzi matkou a dieťaťom počas prvého mesiaca života. Dieťa, ktoré počulo matkin hlas počas tehotenstva, pri príchode na svet hľadá svetlo v očiach matky. Silné puto medzi matkou a dieťaťom je základom pre citový vývin. Vedci, ktorí skúmajú vývin novorodencov a vývin ľudského mozgu, sú znepokojení z toho, že ich objavy o dôležitosti putá medzi matkou a dieťaťom si nevyšímajú tí, ktorí presadzujú prácu žien a zverovanie detí do asistencie iných osôb.⁹

Ján Pavol II. vo svojej starostlivosti zdôrazňuje: „Skúsenosť potvrdzuje, že sa treba usilovať o spoločenské docenenie materských úloh, námahy, ktorá je s nimi spojená, ako aj starostlivosti, lásky a citu, ktoré deti nevyhnutne potrebujú, aby sa mohli rozvíjať ako zodpovedné osoby, morálne a nábožensky zrelé a psychicky vyrovnané. Spoločnosti bude na česť, ak matke umožní – bez obmedzenia jej slobody, bez psychologickéj alebo praktickéj diskriminácie, bez zhoršenia jej situácie v porovnaní s inými ženami – venovať sa starostlivosti o výchovu detí podľa rozličných potrieb zodpovedajúcich ich veku. Nútené odstúpenie od týchto povinností kvôli odmeňovanej práci mimo domácnosti, ak znemožňuje, prípadne sťažuje spĺňanie prvoradých cieľov materského posolania, je nesprávne z hľadiska dobra spoločnosti a rodiny.“¹⁰ Je úlohou vedy objasniť potreby detí podľa ich veku, aby sa matky mohli zodpovedne rozhodovať.

To, čo ponúka *Laborem exercens* teda nemá slúžiť, ako si mysleli niektoré feministky, na udržanie ženy medzi domácimi múrmi, v situácii podriaďenia, v otroctve atavistických a diskriminačných úloh. Ján Pavol II. chce chrániť jej slobodu, autonómiu a špecifickosť, či sa už rozhodne venovať sa výlučne rodine alebo si vyberie prácu mimo domácnosti. Je faktom, že materská úloha ženy je predmetom diskriminácie v niektorých spoločenských oblastiach a v istých feministických kruhoch. Práca žien v domácnosti je namáhavá. „Vedia o nej ženy, ktoré niekedy bez náležitého uznania zo strany spoločnosti a často aj vlastnej rodiny, nesú každodennú námahu a zodpovednosť za domácnosť a výchovu detí.“¹¹

Kompendiu sociálnej náuky Cirkvi podotýka: „Vo vzťahu medzi rodinou a prácou treba venovať mimoriadnu pozornosť práci ženy v rodine, takzvaným domácim prácam, ktoré volajú na zodpovednosť aj muža ako manžela a otca. Domáce práce, počnúc od matky, práve preto, že sú zamerané na službu na skvalitnenie života, tvoria určitý druh výrazne osobnej a zosobňujúcej pracovnej aktivity, ktorá musí byť uznaná a ocenená spoločensky, ale aj prostredníctvom primeraného ekonomického zisku aspoň porovnateľného s inými prácami.“¹² Rovnako je potrebné vylúčiť všetky prekážky, ktoré manželom nedovoľujú niesť svoju zodpovednosť za darovanie života, predovšetkým tie, ktoré ženy prekážajú naplno rozvíjať jej materské poslanie.“¹³ Spomenuté právo žien venovať sa deťom a byť zato aj ekonomicky odmenené, naráža aj na medzinárodných fórach na nepochopenie. Dobro detí, matiek a celej spoločnosti si okrem toho vyžaduje aj seriózne prehodnotenie tradičnej témy „rodinnej mzdy“ a iných ekvivalentných sociálnych opatrení.

⁶ Druhý vatikánsky koncil, pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 60.

⁷ Pavol VI., apoštolský list *Octogesima adveniens*, č. 13.

⁸ Ján Pavol II., encyklika *Evangelium vitae*, č. 99.

⁹ Porov. D. O'Leary, *La questione del femminismo di genere: correnti di pensiero che ostacolano la reale promozione della donna*, in *Quaderni de «L'Osservatore Romano»: Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo*, Città del Vaticano 2004, s. 37.

¹⁰ Ján Pavol II., encyklika *Laborem exercens*, č. 19.

¹¹ Tamže, č. 9.

¹² Porov. Ján Pavol II., list rodinám *Gratissimum sane*, č. 17.

¹³ Pápežská rada pre spravodlivosť a pokoj, *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, č. 251.

Úlohy v spoločnosti

Žena je požehnaním pre spoločnosť ako žena. K jej fyzickej schopnosti darovať život sa pripája jej „schopnosť pre iného“, schopnosť pomáhať rásť iným. Žena je veľkým požehnaním pre ľudstvo, pretože „si uchováva hlbokú intuíciu, že to najlepšie v jej živote je činnosť orientovaná na prebudenie druhého, na jeho rast, na jeho ochranu [...] vlastnú schopnosť čeliť protivenstvám, urobiť život znesiteľným aj v extrémnych situáciách, uchovať pevný zmysel pre budúcnosť, a nakoniec, pamätať v slzách na cenu každého ľudského života.“¹⁴ Žena má zvláštnu schopnosť „humanizovať“ nielen rodinu, ale aj spoločnosť a politiku, za podmienky, že realizuje tento dar, ktorý vlastní. „Preto podporu ženy vnútri spoločnosti treba chápať ako humanizáciu uskutočňovanú prostredníctvom tých hodnôt, ktoré nám ženy pomohli objaviť.“¹⁵

Ak žena dokáže žiť tento dar seba samej, tento altruizmus, bude to mať veľký vplyv na spoločnosť a ostatní by mali hľadiť na ňu a napodobňovať jej spôsob života a obetavej lásky.¹⁶ V spoločnosti sa umožnilo žene napodobňovať muža, ale zatiaľ nedokázala presadiť politiku, ktorá by seriózne brala do úvahy fakt, že žena verná kresťanskému ideálu služby má odlišný spôsob riadenia a práce ako muž. Chce sa tým povedať, že žena si môže osvojiť agresívny štýl riadenia, ak je to zlovykom v nejakej firme, ale nepáči sa jej, ak je nútená takto konať. Všeobecne je ťažké pre ženu, ktorá zastáva zodpovedné miesto, získať rešpekt a autoritu, ak je verná vlastnému ženskému štýlu konania. Ale je to možné vďaka skúsenostiam a výchove. Otázkou je, že žena nesmie byť nútená napodobňovať muža, pretože iným nie je. Jej ženskosť nespočíva iba v materstve, ale je to čosi omnoho viac.¹⁷

Génus ženy je hlboko zapísaný v jej srdci. Práve preto, že obidve pohlavia sú rozdielne, žena môže ponúknuť jedinečný príspevok spoločnosti a vo všeobecnosti.

Je želateľné, kvôli géniu ženy, ktorý často chýba v spoločnosti, aby „ženy boli prítomné vo svete práce a organizácie spoločnosti a aby mali prístup k zodpovedným miestam, ktoré im umožnia inšpirovať politiky národova uvádzať do života inovatívne riešenia ekonomických a sociálnych problémov.“¹⁸ Kompendiu sociálnej náuky Cirkvi potvrdzuje: „Ženský génus je nevyhnutný vo všetkých prejavoch sociálneho života, preto sa prítomnosť žien zaručuje aj v pracovnom prostredí. Prvý nevyhnutný krok v tomto smere je konkrétna možnosť prístupu k profesionálnej formácii.“¹⁹

Legislatíva

Súčasná legislatíva často zaobchádza s mužom a ženou tým istým spôsobom, čo sa mylne nazýva rovnosť. Táto politika umožnila žene zúčastňovať sa na rozvoji mnohých pracovných odvetví, ale základná otázka rozdielnosti nebola vzatá do úvahy. Žena nedokázala presadiť politiku, ktorá by vážne brala materstvo. Mať deti sa stáva pre ženu bremenom, keď súťaží s mužom o atraktívne miesto. Zamestnávateľiaci vedieť dokonca, či má deti, koľko ich má, alebo či chce mať deti, zatiaľ čo mužovi tieto otázky nikdy nedávajú.²⁰

V tejto situácii nestačí deklarovať nespravodlivý postoj k ženám. Riešenie problému postavenia žien v spoločnosti veľmi závisí od zákonodarstva, ktoré má práva rešpektovať a umožniť ich aplikáciu. Zákonodarcovia majú rešpektovať práva a základy spravodlivosti. Ženy majú právo, aby sa im umožnilo prispieť k budovaniu spr-

vodlivej a ľudskej spoločnosti „bez diskriminácie a bez vylúčenia možnosti prijať zamestnanie, na ktoré sú schopné, ale aj bez zanedbávania rešpektu voči rodinným aspiráciám a voči ich osobitnej úlohe, ktorú majú spolu s mužmi pre dobro spoločnosti.“²¹

Treba teda nájsť spôsob, ako zharmonizovať materské aspirácie žien a ich prácu mimo domácnosti. To si vyžaduje z jednej strany, aby sa ženy necítili nútené ustúpiť, „od týchto povinností [materských] kvôli odmeňovanej práci mimo domácnosti.“²² Z druhej strany nejde o spravodlivosť, dokiaľ žene sa zabráni rozhodnúť sa pre prácu mimo domácnosti. Fakt, že žena má možnosť vybrať si spôsobu, že niektorá sa cíti nerozhodná, ale to je cena slobody.²³ Žena má nielen právo vybrať si prácu, ale organizácia práce musí rešpektovať dôstojnosť a povolanie ženy, ktorej „opravdivé spoločenské pozdvihnutie vyžaduje takú štruktúru práce, aby za ženu nemusela platiť vzdaním sa svojej osobitosti na škodu rodiny, v ktorej má ako matka nenahraditeľnú úlohu.“²⁴

Celú túto problematiku zhrňuje list Kongregácie pre náuku viery: „Je tu problém zharmonizovania legislatívy a organizácie práce s požiadavkami poslania ženy vnútri rodiny. Problém nie je iba právnický, ekonomický a organizačný. Je to predovšetkým problém mentality, kultúry a úcty. V skutočnosti je nutné spravodlivé ohodnotenie práce ženy v rodine. Potom ženy, ktoré si ju slobodne zvolia, budú môcť venovať celý svoj čas práci v domácnosti bez toho, aby boli sociálne stigmatizované a ekonomicky penalizované, zatiaľ čo tie, ktoré budú chcieť vykonávať aj iné práce, budú ich môcť konať v primeraných hodinách bez toho, aby boli postavené pred alternatívou budovať rodinný

¹⁴ Congregazione per la Dottrina della Fede, Lettera ai Vescovi della Chiesa Cattolica sulla collaborazione dell'uomo e della donna nella Chiesa e nel mondo, in *Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo*, Città del Vaticano 2004, č. 13.

¹⁵ Tamže.

¹⁶ Porov. J. H. Maltary, *L'uomo e la donna nella famiglia nella società e nella politica*, in *Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo*, Città del Vaticano 2004, s. 63.

¹⁷ Porov. tamže, s. 66-67.

¹⁸ Congregazione per la Dottrina della Fede, Lettera ai Vescovi della Chiesa Cattolica sulla collaborazione dell'uomo e della donna nella Chiesa e nel mondo, in *Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo*, Città del Vaticano 2004, č. 13.

¹⁹ Pápežská rada pre spravodlivosť a pokoj, Kompendium sociálnej náuky Cirkvi, č. 295.

²⁰ Porov. J. H. Maltary, *L'uomo e la donna nella famiglia nella società e nella politica*, in *Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo*, Città del Vaticano 2004, s. 66-69.

²¹ Ján Pavol II., encyklika *Laborem exercens*, č. 19.

²² Tamže.

²³ Porov. D. O'Leary, *La questione del femminismo di genere: correnti di pensiero che ostacolano la reale promozione della donna*, in *Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo*, Città del Vaticano 2004, s. 37.

²⁴ Ján Pavol II., encyklika *Laborem exercens*, č. 19.

život alebo znášať stres, ktorý neprosieva ani osobnej vyrovnanosti, ani rodinnej harmónii.²⁵

Pápežská rada pre spravodlivosť a pokoj konštatuje, že „táto záležitosť je mierou kvality spoločnosti a účinnej ochrany práva žien na prácu. Pretrvávanie mnohých foriem urážajúcej diskriminácie dôstojnosti a povolania ženy v pracovnej oblasti spôsobuje škodlivé podmienky pre ženu, ktorá bola a ešte aj je „nepochopená vo svojich prednostiach, nezriedka vytlačaná na okraj a dokonca vedaná do otroctva.“²⁶ Žiaľ tieto ťažkosti nie sú prekonané, ako to na mnohých miestach dokazujú rôzne situácie, ktoré ženy urážajú tým, že ich podrobujú aj opravdivým a skutočným formám vykorisťovania. Na účinnú naliehavosť uznania práv žien v práci sa upozorňuje predovšetkým z hľadiska mzdy a poistenia.“²⁷

V poslednom čase muži a ženy, ktorí si plnia svoje rodičovské povinnosti, sa čoraz viac snažia zladit' pracovné povinnosti s rodinným životom. Objavujú dôležitosť toho, aby si našli čas pre deti a manželského partnera. Teda nielen pracovný čas matky, ale aj otca musí byť zladený s rodinným životom. Nie je možné pracovať do neskorých večerných hodín a zároveň si plniť rodičovské povinnosti.²⁸ S objavovaním dôstojnosti ženy sa objavujú aj hodnoty rodiny.

Konkrétne iniciatíva

Práca a podnikanie, z jednej strany a rodina a materstvo z druhej, nesmú byť v budúcnosti v protiklade. V roku 2002 vznikla v Taliansku iniciatíva Happy Child (Šťastné dieťa) ako sieť štruktúr pre ranné detstvo. Dnes táto sieť má viac ako 50 štruktúr v celom Taliansku – detské jasle, materské školy, herne.

Úsilím Rity Zeccheleovej, zaklada-

telky a prezidentky Happy Child, je podporiť pracujúce ženy v čestnom procese, ktorý by ich ekonomicky nepenalizoval, a ktorý by ich chránil pred predsudkami, ktorých sú často obeťou. Podľa nich žena s deťmi nie je pre firmu spoľahlivou pracovníčkou, pretože ju príliš zamestnávajú rodinné povinnosti. Je to falošný pohľad. Ako ukazuje skúsenosť, firmy môžu pokojne podporovať materstvo a zároveň mladé matky nebudú nikdy na prekážku ich produktivity. Naopak, môžu sa stať skutočným zdrojom talentov, skúsenosti a citlivosti, ktorými muži a bezdetné ženy nedisponujú.

V roku 2011 bolo uverejnené svedectvo Rity Zeccheleovej, ktorá povedala: „Pred desiatimi rokmi som bola majiteľkou jedného podniku, v ktorom takmer všetci zamestnanci boli ženy v plodnom veku. Povedala som im: „Ak chcete mať deti, budú aj našimi deťmi“. Vôbec sme nediskriminovali ženy, ktoré sa vracali s materskej dovolenky, pretože tieto získali úplne špecifické schopnosti, počnúc od schopnosti venovať sa viacerým úlohám.“²⁹

V konečnom dôsledku skonštatovali, že materstvo vplýva veľmi málo na ekonomickú úroveň firmu, zatiaľ čo problémom boli hlavne otázky organizačného charakteru. Tu sa zrodila myšlienka Happy Child, čo je skutočný a vlastný služobný podnik, pôsobiaci podľa normálnych podnikateľských pravidiel, a ktorý sa vyznačuje skúmaním sociálneho objektívu, ktorým je služba rodine. V jednej štúdiu, ktorú robila Confindustria (Národný zväz priemyselníkov), Happy Child bola označená medzi tromi firmami s rodinnou politikou ako „priateľská“ a zvlášť „priateľská k matkám“. Do jej poslanie patrí realizácia detských jasiel, aby vyšli v ústrety požiadavkám rodiny; poradenstvo a formácia pre rodiny; plánovanie programov na

podporu materstva na základe zákona 53/2000; účasť a sponzorovanie akcií v prospech rodiny; uskutočňovanie verejných kampaní v prospech materstva; rozširovanie iniciatív v prospech zmierenia.

Akákoľvek žena v plodnom veku a túžiacia mať deti je v bezpečí, ak ju prijme Happy Child. Ak by čakala dieťa, ostatní členovia organizácie sú upozornení, aby sa postarali a vyplnili momentálne vzniknuté prázdno. Počas tehotenstva je pracovníčka chránená tým, že dostane novú primeranejšiu úlohu, zatiaľ čo po návrate z materskej dovolenky môže využiť prácu na čiastočný úväzok alebo iné výhodné ponuky. Nakoniec osoba, ktorá zastupuje ženu na materskej, nie je prepustená po jej návrate, ale spravidla je priradená do iného sektora. Je samozrejmé, že v prvých rokoch života deti zamestnankýň sú prijímané do zariadení Happy Child za výhodných podmienok.

Happy Child založil vnútornú komisiu, ktorá sa venuje problematike zmierenia rodiny a práce, permanentnej formácii a komunikácii, s cieľom neustáleho monitoringu výsledkov politiky zmierenia rodiny a práce, robiť citlivým všetky úrovne podniku v tejto veci a vo vzťahu navonok ponúkať úspešné svedectvá, ktoré dosiahlo Happy Child.³⁰

BIBLIOGRAFIA

Pramene

Druhý vatikánsky koncil, pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, in *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Trnava 2008; Lev XIII., encyklika *Rerum novarum*, in *Sociálne encykliky*, Trnava 1997; Pius XI., encyklika *Quadragesimo anno*, in *Sociálne encykliky*, Trnava 1997; Pavol VI., apoštolský list *Octogesima adveniens*, in *Le encicliche sociali*. Dalla «*Rerum novarum*» alla «*Centesimus*

²⁵Congregazione per la Dottrina della Fede, Lettera ai Vescovi della Chiesa Cattolica sulla collaborazione dell'uomo e della donna nella Chiesa e nel mondo, in *Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo*, Città del Vaticano 2004, č. 13.

²⁶Ján Pavol II., *List ženám*, č. 3.

²⁷Pápežská rada pre spravodlivosť a pokoj, *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, č. 295.

²⁸Porov. J. H. Maltlary, *L'uomo e la donna nella famiglia nella società e nella politica*, in *Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo*, Città del Vaticano 2004, s. 72.

²⁹R. Zecchele, in C. Green, *Happy Child, l'impresa... a misura di mamma*, in <http://www.zenit.org/article-27572?l=italian>

³⁰Porov. C. Green, *Happy Child, l'impresa... a misura di mamma*, in <http://www.zenit.org/article-27572?l=italian>

annus», Milano 2003; Ján Pavol II., encyklika *Evangelium vitae*, Trnava 1995; Ján Pavol II., encyklika *Laborem exercens*, in *Sociálne encykliky*, Trnava 1997; Ján Pavol II., list rodinám *Gratissimam sane*, in <http://kbs.sk/?cid=1117282146>; Ján Pavol II., List ženám, Trnava 2010; Congregazione per la Dottrina della Fede, Lettera ai Vescovi della Chiesa Cattolica sulla collaborazione dell'uomo e della donna nella Chiesa e nel mondo, in *Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo*, Città del Vaticano 2004; Pápežská rada pre spravodlivosť a pokoj, *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, Trnava 2008.

Literatúra

Carrier H., Lavoro, in Carrier H., *Dizionario della cultura. Per l'analisi culturale e l'inculturazione*, Città del Vaticano 1997; Green C., Happy Child, *l'impresa... a misura di mamma*, in <http://www.zenit.org/article-27572?l=italian>; Maltlary J. H., L'uomo e la donna nella famiglia nella società e nella politica, in *Quaderni de "L'Osservatore Romano". Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo*, Città del Vaticano 2004; Martino D. A., Donna, in *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, Milano 2004; O'Leary D., La questione del femminismo di genere: correnti di pensiero che ostacolano la reale promozione della donna, in *Quaderni de «L'Osservatore Romano»: Il ruolo della donna nella Chiesa e nel mondo*, Città del Vaticano 2004; Zecchel R., in C. Green, *Happy Child, l'impresa... a misura di mamma*, in <http://www.zenit.org/article-27572?l=italian>

Martin Koleják (1970) je odborným asistentom na Katedre systematickej teológie Teologickej fakulty v Košiciach Katolíckej univerzity v Ružomberku. Prednáša morálnu teológiu. Základnú teológiu vyštudoval na Spišskej Kapitule, licenciát z morálnej teológie získal na Alfonziánskej akadémii Pápežskej Lateránskej univerzity v Ríme. Pokračuje doktorátom z morálnej teológie na Katolíckej univerzite Jána Pavla II. v Lubline.

Kontakt: mt.kolejak@gmail.com

Bolí duchovná bolesť? Opomenutý rozmer v problematike tíšenia rozsiahlej bolesti v terminálnej, a ďalších kritických fázach života

■ Úvod

Vemočne exponovaných okamihoch života človeka dochádza k tomu, že vstupujú do popredia u človeka okrem somatickej a psychologickkej zložky aj spirituálne väzby. Dochádza k tomu aj v terminálnej fáze života človeka. Španielsky básnik, rímsko-katolícky mystik a karmelitánsky kňaz sv. Ján z Kríža, žijúci v 16. storočí použil termín „temná noc duše“. Hovorí: „Nemôžete nájsť svetlo, kým nevstúpíte do tmy“. Termín noc duše je úzko spätý s témou nášho príspevku. Definuje ju ako očistenie človeka pred tým, než je uvedený do plnej extázy mystického spojenia s Bohom. Opisuje ho ako očisťovanie a odvedenie ducha od obvyčajného zmyslu vecí, tak aby si bol vedomý svojich božských zmyslov.

Temná noc je vpúšťanie Boha do duše, ktorý ju potom očisťuje z jej zvykových, prirodzených a duchovných nevedomostí a nedokonalostí.¹ Dôležitou paralelou duchovnej bolesti je moment prvého človeka v raji, ktorý si uvedomí, že je nahý. Toto spustil prvý pád do hriechu; hriech samotný. Sekulárnou terminológiou povedané, ide o ostrý nesúlad medzi svedomím človeka a jeho konaním. Takéto zistenie, navyše pod tlakom nevyliciteľnosti vlastnej choroby, neprijatia tejto skutočnosti,² môže byť primárnym a explicitným spúšťačom duchovnej bolesti.

Spirituálny aspekt temnej noci, nemusí byť negatívnou udalosťou. Človek totiž zakusuje bližší vzťah k božím veciam. I keď čakaním sa môže cítiť extrémne zraniteľný, bojzlivý a dočasne mimo kontroly, pôvodné Ja so svojimi vlastnými predpokladmi napokon zomiera. Pre niektorých je temná noc dlhá, pomalá a opakujúci sa proces. Pre iných je naopak intenzívna a prudká. Časová dĺžka závisí od psychiky a od toho, čo všetko musí byť preskúšané a odovzdané (Bohu) v ústrety k zmene.

Popisovanú problematiku sprevádzajú ďalšie pojmy: „Kreatívna depresia“ – ide o skúsenosť umierajúceho ega, ktorá napokon ustúpi predmyšlienke narodenia alebo plo-

denia. Toto narodenie je základom celej skúsenosti. Osoba sa stále viac sťahuje dovnútra a cíti sa traumatizovaná, opustená postavami ktorým verila. Nachádzajúc sa uprostred týchto pocitov, ocitá sa v zajatí akútnej epizódy. Na začiatku to vypadá na očividný panický atak alebo nervové zrútenie: ego, ako centrálny aspekt vedomej identity, môže byť presvedčené, že zomiera. Niektorí ľudia opisali počiatkové symptómy, pocit rozpadania sa, pričom mali dýchacie ťažkosti. V skutočnosti ide o rozpad obranných múrov Ega.

- „Konfliktné protiklady“ - vnútorné hlasy sprevádzajúce duchovnú bolesť na jedinca doliehajú a „bičujú“ ho spredu i zozadu, pričom každý odôvodňuje protikladné stanovisko. Tieto nezlučiteľné hlasy jedinca drvia. Napríklad v akútnej epizóde sa stáva zjavným, že hodnoty, o ktorých bol jedinec ubezpečený, boli primárne založené na pohľade jeho vlastného ega. Stav, ktorý spúšťa duchovnú bolesť ich zrelativizuje. Nasleduje obrovské váhanie a Ego sa zmieta v problémoch. Prináša to úzkosť a zmätok v identifikácii.³

Psychologické paralely

Povedané rečou psychológie temná noc duše je hlboká skúsenosť, ktorá odkrýva naše falošné ja a dáva do povedomia hlboko ukryté traumy alebo vývinové zlyhania.⁴ Bez ohľadu na to, či považujeme temnú noc za náboženskú alebo za psychologickú skúsenosť (alebo za oboje), ak je ju osoba schopná prestať, jej život sa radikálne zmení smerom k novo zameranému vedomiu, a k zrovnaniu ega s bytostným Ja. Dôsledkom toho ego už viac nebude stredom vlastného sveta, ale bude zamerané na nové centrum bytia s dôverou, že niečo väčšie pôsobí vo vnútri jednotlivca smerom k dosiahnutiu vecí pre väčšie dobro. Človek začína prekypovať vďačnosťou a radosťou.

Najčastejšie príčiny duchovnej bolesti

V júni 2011 sa v médiách objavili výsledky štúdie, ktorá prebehla najskôr v USA a následne bolo oslovených i 7 hospicov na Slovensku s otázkou, „čo ľudí na smrteľnej posteli najviac trápi.“⁵ Vznikol rebríček štyroch veľkých lútostí:

¹Mystici to nazývajú preniknutá kontemplácia alebo mystická teológia. Vzhľadom na milujúcu múdrosť Boha, práve On vytvára v duši pozoruhodné účinky a to tým, že ju očisťuje a osvecuje. Boh pripravuje dušu na zjednotenie v láske so svojím bytím (Peers, 2005).

²Podľa schémy prijatia Kübler-Rossovej nevieme, v ktorej z piatich fáz sa chorý nachádza.

³Porov. LEEMING, D. A. MADDEN, K., MARLAN, S. (Eds.): *Encyclopedia of Psychology and Religion* National Institute for the Psychotherapies, New York, USA; Pittsburgh Center for Psychotherapy and Psychoanalysis A.C.I.P. Catalog record for this book is available from the Library of Congress Library of Congress Control Number: 2009934794, ISBN 978-0-387-71801-9.

⁴Tie môžu byť integrované smerom k individuácii – ide o vyzretý zmysel pre celistvosť.

⁵Schému uvádzame ako jednu z možných dostupných rúkovi, nakoľko poznanie istej typológie sa môže stať východiskovou orientáciou pred vstupom do pomáhajúceho rozhovoru alebo terapeutického vzťahu.

⁶Predĺženou rukou smútku zo zanedbávania najbliž-

1. „Zanedbával som rodinu.“ Prvou a najväčšou ľútosťou, ktorú ľudia na smrteľnej posteli vyjadrujú, je smútok nad tým, že zanedbávali svoju rodinu a blízkych. „Celý život som sa snažil rodinu zabezpečiť, aby mali školy, autá, domy, ale nemal som na ňu čas. Ľutujem to, lebo teraz nemajú čas ony na mňa.“ – vyznali sa mnohí. Ľudia na smrteľnej posteli ľutujú, že zanedbávali výchovu svojich detí, neboli pri svojich blízkych, keď to najviac potrebovali, narušili si s nimi vzťahy a nepomerili sa. Mrzí ich tiež, že svojim blízkym nevyjadrili vďačnosť a nepovedali im ako veľmi ich milujú.⁶

2. „Zbytočne som veľa pracoval.“ Ľudia na smrteľnej posteli priznávajú, že rodinu a priateľov zanedbávali preto, lebo sa dali príliš pohltiť prácou. Je to ich „najväčšia ľútosť“. Často uvádzajú, že pre zlú finančnú situáciu nemali ani inú možnosť, napriek tomu si mnohí zomierajúci vyčítajú, že sa mohli radšej uskrtniť a viac sa venovať najbližším.

3. „Stavil som na zlú životnú kartu.“ Zomierajúci si uvedomujú, že na prvé priečky svojho životného rebríčka dali nesprávne hodnoty a tak premárnili svoj život. Človeku, ktorý zomiera, sa odrazu naruby prevráti hierarchia hodnôt. Materiálne hodnoty, ktoré boli predtým na prvých miestach, sa prepádajú nižšie a to, čo nemalo takmer žiadnu hodnotu, sa dostáva na najvrchnejšie priečky.⁷

4. „Nenaplnil som svoje životné plány.“ Spoznanie, že človek stavil na zlú kartu, spôsobí sklamanie a ľútosť, že si nesplnil sny a plány, ktoré mal. Väčšina ľudí si nesplnila ani polovicu snov a musela zomierať s vedomím, že to bolo pre nesprávne voľby, ktoré urobili, alebo nikdy takého rozhodnutie neurobili.⁸

U zomierajúcich⁹ podľa štúdie získavajú prioritu hodnoty ako rodina a medziľudské vzťahy; u veriacich aj viera v Boha.

Čo sa deje ďalej?

Zbavení falošných predpokladov nepodložených presvedčení o nás a druhých, naša životná cesta začína byť riadená sériou súbežných udalostí – simultánných udalostí bez žiadneho rozoznatelného náhodného spojenia. Tieto súbežné udalosti dávajú človeku nový zmysel slobody. Limitovaný náhľad ega jedinca nie je viac výhradným vodcom osudu jedinca.¹⁰ Začína sa odtažovať skutočná životná misia jednotlivca. Ak sa vinie v špirále ešte hlbšie do labyrintu, ktorý zahŕňa psychiku, dušu, telo a ducha, naše vedomie jedinca

sa rozširuje, aby zahŕňalo väčšiu intimitu s tým, čo je transcendentné a večné.

Bez ohľadu na uhol pohľadu temná noc duše je bolestivý a pocit osamelosti vyvolávajúci proces, počas ktorého je vedomie človeka zahalené oblakom neistoty. Zdá sa, že spletenec ega majú zmysel vo svojom rozpletení – odhaľujú nové centrum. Proces, v ktorom sa toto odplietanie deje, sa zdá byť formou depresie. A predsa je táto depresia zákerná v tom, že psychika bojuje proti cieľu opätovného získania duše (preto sme sa zmienili o kreatívnej depresii a ďalších vnútorných konfliktoch).

Hľadanie zmyslu seba samého

Ľudská otázka, ktorá sa vynorí v momente, kedy človeka utrpenie, bolesť a strata osobného komfortu začínajú traumatizovať, je najskôr: „Prečo je môj život takýto?“ Postupne sa možno prepracovať k udivujúcemu poznaniu: „Môj život nie je o mne.“ Jedná sa o akési veľké a vykupujúce odhalenie a jedinec nikdy nie je naň pripravený. Richard Rohr v reflexii nad utrpením biblickej postavy Jóba uvádza: „Ak utrpenie berie mieru radosti, pomáha tiež druhým ľuďom; keď vidím ľudí ako trpiaci odovzdanosťou, ba dokonca radosťou, potom sa cítim znovu naplnený obrovskou energiou.“¹¹

Obeta a jej zmysel

Nemožno hodnotiť veci z pohľadu dobrého, lepšieho, najlepšího, ale jednoducho nechať život i zomieranie nech sa dejú. Kľúčovým dôvodom k tomu aby sa to dialo je ten, že necháme lásku, aby nás priviedla k jej logickému záveru – láska dáva seba samého tomu, koho miluje. Obeta jedného za druhého je jednoducho láska v neskoršom štádiu.¹² Nemožno povedať, že by táto voľba utrpenia a naša bolesť tešila Boha, nás alebo našich susedov. Je skôr akýmsi posvätením seba za druhého, ponukou seba tomu druhému. To v určitom zmysle patrí k ľudskej povahe. Keď ideme nad rámec našich povinností, keď „položíme svoj život“ za svojho brata alebo sestru, potom tí, za ktorých sa takto obetujeme, sú schopní veriť našej láske a veriť, že dokážu to isté.¹³

Zraniteľnosť

Faktor zraniteľnosti núti človeka ísť za hranice samého seba. Kedykoľvek vidíme skutočnú bolesť, väčšina z nás zanecháva zaujatost' s inými vecami a chce túto bolesť odstrániť. Chceme zobrať utrpenie do svojich rúk. Navyše, v našich pomáhajúcich profesiách, kde sme k utrpeniu a poníženiu veľmi blízko, často vystupujeme ako tí, čo budú pomáhať

ších, je ľútosť nad stratou starých priateľov; zomierajúci priznávajú, že vzťah s nimi mnohokrát vyhasol preto, že boli príliš pohltení životom a udržiavaním vzťahu nebolo pre nich prioritou.

⁷V tejto súvislosti citovali 42-ročnú bývalú manažérku a modelku. „Keby som sa vylicila z rakoviny, už by som žila úplne inak. Nie všetko je sláva, krása a peniaze.“ Povedala na smrteľnej posteli.

⁸Porov. KREMPASKÝ, J.: Štyri veci, ktoré ľutujú zomierajúci. [online]. 2011. Sme.sk. [cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/5951800/styri-veci-ktore-lutuju-zomierajuci.html>

⁹Tvárou v tvár smrti sa človek mení: je reálny, pravdivý,

vidí a chápe podstatu a vníma, čo má skutočnú hodnotu.

¹⁰Táto katarzia nemusí byť prítomná len u terminálne chorých. Môže byť súčasťou posttraumatického rastu u ľudí, ktorí sa v novej kvalite vrátili do života.

¹¹Je dôležité byť „citovo vedomý“ aspoň v stredných rokoch. Všetci smerujeme k starobe a raz príde deň, keď každého z nás navštívi utrpenie. Naše utrpenie bude možnosťou odovzdať život a silu svetu – našim deťom, priateľom a všetkým okolo nás. Vrcholnou fázou je prelom, kedy sa začneme viac starať o druhých ako o seba, kedy už nebude taký výrazný rozdiel medzi mnou

a ostatnými. Táto premena je viac ako čokoľvek iné, znovu vytvorený zmysel seba samého. Môj život viac nie je len o mne.

¹²Nemôžeme niekomu ukázať, že ho milujeme, pokiaľ sa za neho neobetujeme.

¹³Porov. ROHR, R.: Job and the mystery of suffering. Spiritual reflections. New York: The Cross Road Publishing, 1996 s.72-97. ISBN: 0-85244-308-0.

druhým, no mnoho ráz sme sami cítili pomoc a oslobodenie. Sme akoby zachránení tými, ktorých ideme zachraňovať a zachránení sú potom obidve strany. Trpieť pre druhých a s druhými vypadá byť jediný spôsob ako vedieť, že naše životy nie sú o nás.

Záver

Našou snahou by malo byť dostať sa na úroveň chorého uboleného človeka; platí to aj v problematike duchovnej bolesti. V širšom biblickom kontexte ide o závažné zistenie prvých ľudí v raji, biblických postáv Adama a Evy spolu s ich pocitom hanby, že po prekročení hraníc a potlačení svedomia sú nahí. K tomu sa pridružuje isté zdesenie z toho, že konanie človeka/naše konanie už nie je možné zmeniť a ani už nie je možné vrátiť čas, pričom paralelne sa pripája ťažkosť odpustiť aj samému sebe. Poznanie týchto väzieb v sebe a vo svojej pomáhajúcej profesii, ako aj kvalitné sprevádzanie človeka, spolu so zabezpečením skutočnosti, že sprevádzaný nebude vo všetkých dimenziách svojej bolesti sám, môže vyústiť do efektívneho zmierenia, ba (pre mnohých) k primárnemu objaveniu svojej najhlbšej identity, svojho Ja i zmyslu svojho utrpenia, čo (bez ohľadu na zostávajúci počet dní fyzického života) prináša úplne novú nezameniteľnú dimenziu v jeho vznešenom povolaní byť človekom.

Bibliografia

LEEMING, D. A. MADDEN, K., MARLAN, S. (Eds.): Encyclopedia of Psychology and Religion National Institute for the Psychotherapies, New York, USA; Pittsburgh Center for Psychotherapy and Psychoanalysis A C.I.P. Catalog record for this book is available from the Library of Congress Library of Congress Control Number: 2009934794, ISBN 978-0-387-71801-9.

ROHR, R.: 1996 Job and the mystery of suffering. Spiritual reflections. New York: The Cross Road Publishing, 1996. ISBN: 0-85244-308-0.

KREMPASKÝ, J. 2011. Štyri veci, ktoré ľutujú zomierajúci. [online]. 2011. Sme.sk.

[cit. 2012-02-15]. Dostupné na internete:

<http://www.sme.sk/c/5951800/styri-veci-ktore-lutuju-zomierajuci.html>

Čo najčastejšie ľudia ľutujú na smrtelnej posteli? [online]. 2011. [cit. 2012-03-07]. Dostupné na internete: http://dolezite.sk/Co_ludia_lutuju_na_smrtelnej_posteli__14.html#ixzz1sOIHW7z7

ThDr. Juraj Sedláček, PhD., DiS.

Kontakt: sedlacek.j.research@gmail.com

Katolicita katolíckej univerzity

Prednáška na FF KU v Ružomberku dňa 6. 12. 2012

■ Úvod

Základným problémom tejto štúdie je otázka: v čom vlastne spočíva katolicita tej vysokoškolskej inštitúcie, ktorú už tradične nazývame univerzitou. Odpoveď na túto otázku treba hľadať tam, kde ju možno nájsť: v apoštolskej konštitúcii *Ex corde Ecclesiae* pápeža bl. Jána Pavla II. z 15. 8. 1990.¹ Iste, nebude to len citovanie z tohto dokumentu, ale sa pokúsím aj o rozumnú argumentáciu.

Skôr než prikočím k jadrú problému, poukážem na drámu jednej univerzity a v závere sa pokúsím sformulovať zrozumiteľné tézy katolicity katolíckej univerzity.

1. Dráma (nielen) jednej univerzity

V decembri 2011 bol arcibiskup Budapešti kardinál Péter Erdo v Lime v Peru, kde vykonal z poverenia Ríma vizitáciu tamjšej Pápežskej katolíckej univerzity. Na 8. apríla 2012 si kardinál štátny sekretár Tarcisio Bertone predvolal do Vatikánu rektora spomínanej univerzity a dal mu ultimátum zmeniť Štatút Univerzity tak, aby rešpektoval zásady konštitúcie *Ex corde Ecclesiae*. Zmeny však neprešli hlasovaním. Univerzita, osobitne jej vedenie, sa cítila silná a od katolíckych biskupov nezávislá. K 5. júlu 2012 ultimátum uplynulo a nič sa nezmenilo. Dňa 21. júla 2012 kardinál Bertone na základe osobitného mandátu Svätého Otca dekrétom odňal Univerzite v Lime titul „pápežská“ i titul „katolícka“. A dovtedy skrytý zápas sa stal otvoreným. Zároveň Katolícka cirkev deklarovala, že si voči Univerzite v Lime uplatní všetky pohľadávky, vrátane majetkových, aj súdnou cestou.²

Predčesom som si v správach prečítal, že pani kancelárka Angela Merkel povedala nasynodenemeckých evanjelikov, že „kresťania sú v súčasnosti najviac prenasledovaným náboženstvom na svete“³ hoci predstavitelia Európskej únie majú stále problém to priznať.⁴

Nie je cieľom tejto štúdie písať o téme prenasledovania kresťanov. Chcem iba poukázať na to, že zápas o katolicitu neobchádza ani akademickú pôdu a nebýva to zápas nikdy ľahký, ako to poukazuje príbeh z Peruánskej Limy.

2. Apoštolská konštitúcia *Ex corde Ecclesiae* z 15. 8. 1990

2.1. Základné informácie

Apoštolskú konštitúciu *Ex corde Ecclesiae* o katolíckych univerzitách vydal pápež bl. Ján Pavol II. 15. augusta 1990 (AAS 82/1990, str. 1475-1509). Celá konštitúcia sa člení

na úvod (body 1-11), potom nasleduje prvá časť, ktorá má názov „identita a poslanie“ (lat. *indoles et munus*) a hneď nasleduje bod „A“ s názvom „Identita katolíckej univerzity“ (lat. *Universitatis catholicae indoles*). A túto „Identitu“ stavia na: 1: Povahe a cieľoch (lat. *Natura et fines*) (body 12-20); 2: Univerzitné spoločenstvo (lat. *universitatis communitas*) body 21 až 26); 3: Katolícka univerzita v Cirkvi (lat. *catholica universitas in ecclesia*) body 27 až 29.

Bod „B“ má názov „*Munus serviendi universitatis catholicae*“ (služobná úloha katolíckej univerzity): 1: *servitium ecclesiae* (služba cirkvi a spoločnosti) body 31 až 37; 2: *Actio pastoralis ad universitatem pertinenens* (univerzitná pastorácia): body 38 až 42; 3: *Dialogus culturalis* (kultúrny dialóg), body 43 až 47; 4: *Evangelizatio* (evanjelizácia), body 48-49).

Druhá časť už je normatívna: *Normae generales* (všeobecné normy) a má 7 článkov, ktoré sú členené na paragrafy. Zaujímavé sú názvy článkov: 1. povaha týchto všeobecných noriem; 2. povaha katolíckej univerzity, čl. 3: vznik katolíckej univerzity; čl. 4: univerzitné spoločenstvo; čl. 5: katolícka univerzita v cirkvi, čl. 6: univerzitná pastorácia; čl. 7: spolupráca. Ďalšie tri články (čl. 9, 10, 11) sú skôr inštrukciou pre Kongregáciu pre katolícku výchovu, ktorá je zodpovednou za realizáciu stanovených noriem. Potom nasleduje záver konštitúcie.

2.2. Poznámky k úvodu konštitúcie

Je veľmi zaujímavé a skutočne poučné čítať tých 11 bodov úvodu apoštolskej konštitúcie. Čítať bod za bodom a premýšľať o nich. Aj keď to bude azda subjektívny výber, uvediem aspoň dve poznámky:

-Apoštolská konštitúcia hneď v úvode uvádza, že katolícka univerzita sa zrodila (vyšla) „*ex corde ecclesiae*“, zo srdca cirkvi (bod 1). Tým chce pápež povedať, že to, čo sa rodí zo srdca cirkvi, to je jednoducho autenticky cirkevné, lebo zo srdca cirkvi sa nemôže zrodiť nič, čo by bolo v rozpore s cirkvou a jej poslaním.

-„Cirkev je hlboko presvedčená, že „pravda je jej skutočná spoločníčka... a poznanie a rozum sú verné služobníčky viery“ (toto pápež cituje zo sv. kardinála Newmana: *The idea of the University*, 1931).⁵ Podobná myšlienka zaznieva aj v

¹ *Joannes Paulus II.: Constitutio apostolica Ex corde Ecclesiae de universitatibus catholicis, 15 augusti 1990, In: Enchiridion vaticanum 12, Bologna 1992, str. 326-385.*

² *Andrés Bertramo Álvarez: Perú, quell' università sem-*

pre piú „ribelle“, In: thhp://vaticaninsider.lastampa.it (5.6.2012).

³ *www.sme.sk (4.12.2012)*

⁴ *Porov. V. Palko: Levy prichádzajú. Prečo Európa a Amerika smerujú k novej tyranii. Prešov 2012.*

⁵ *(Cirkev je presvedčená, že) „veritatem esse suam sociam veram... atque cognitionem esse rationemque fideles fides ministras“ (bod 4).*

piatom bode, kde pápež cituje sv. Augustína: „Intellege ut credas, crede ut intellegas“, „cháp, aby si veril a ver, aby si chápal“, čo naznačuje jednotu viery a vedy, fides et ratio.

2.3. V čom spočíva identita katolíckej univerzity?

Ex corde ecclesiae odvodzuje identitu katolíckej univerzity od jej cieľa. Citujem: „Pretože cieľom katolíckej univerzity je – v inštitucionalizovanej forme – urobiť kresťanstvo prítomným vo svete univerzít stojacích zoči-voči problémom spoločnosti a kultúry, musí mať tieto štyri charakteristické vlastnosti“⁶ a potom uvádza, o ktoré vlastnosti ide: 1. „spiritus cristianus“, kresťanský duch musí byť prítomný nielen v jednotlivcoch, ale aj v celom univerzitnom spoločenstve; 2. reflexia, výskum i štúdium má sa vykonávať vždy vo svetle katolíckej viery; 3. vernosť tomu kresťanskému posolstvu, ktoré učí cirkev; 4. služba univerzity Božiemu ľudu i ľudskému spoločenstvu tak, aby v tejto službe nikdy nechýbal nadprirodzený zámer a cieľ (bod 13).

Tieto štyri ciele v jednej vete azda jasnejšie vyjadruje čl. 2, § 1 konštitúcie Ex corde Ecclesiae takto: „Každý oficiálny úkon (katolíckej) univerzity musí byť v súlade s jej katolíckou povahou“⁷.

Ak by som to mal povedať vlastnými slovami, vyjadril by som to jednoducho, že identita katolíckej univerzity, resp. „katolicita“ katolíckej univerzity, spočíva v tomto: je to prítomnosť katolíckej Cirkvi v univerzitnom priestore so všetkými zámermi, ktoré prijala od svojho zakladateľa Ježiša Krista a ktoré realizuje pod zorným uhlom nadprirodzeného životného cieľa.

2.4. „Katolicita“ univerzity a akademické slobody

Ako však dať do súvisu katolicitu univerzity ako prítomnosť a pôsobenie Cirkvi v univerzitnom priestore na jednej strane a, na druhej strane, kultúrnu autonómiu a akademické slobody? Naozaj, Ex corde Ecclesiae v bode 29 túto kultúrnu autonómiu a akademické slobody skutočne spomína a aj výslovne uznáva.⁸

Avšak táto kultúrna autonómia a akademické slobody nie sú absolútne. Žiada sa vidieť, že bod 29 apoštolskej konštitúcie sa nachádza v rámci témy, resp. nadpisu, ktorý znie: katolícka univerzita v Cirkvi. To znamená, že spomínaná kultúrna sloboda a akademické slobody majú svoje hranice, majú svoj rámec, ktorým je katolicita. Ak katolicita spočíva v prítomnosti katolíckej cirkvi v univerzitnom priestore, to

znamená, že kultúrna autonómia a akademické slobody nemôžu ísť proti tomu, čo je katolícké.

Na druhej strane, katolícka cirkev ponecháva (nielen) členom akademického spoločenstva naozaj širokú mieru kultúrnej autonómie a akademických slobôd, lebo je presvedčená, že to, čo je katolícké je aj hlboko ľudské, je v prospech človeka a v prospech spoločnosti, v prospech ľudstva. Lebo to, čo je katolícké resp. čo katolícka cirkev učí je v súlade s opravdivou ľudskou prirodzenosťou.⁹ Ku chápaniu kultúrnej autonómie sa vyjadruje aj Druhý vatikánsky koncil v konštitúcii Gaudium et spes¹⁰ a v deklarácii o kresťanskej výchove Gravissimum educationis.¹¹

2.5. Ďalší aspekt katolicity katolíckej univerzity

Ak vyššie som akcentoval katolicitu ako prítomnosť katolíckej cirkvi v akademickom priestore, tu by som sa rád trochu posunul ďalej v nasledovnom uvažovaní. Židovskénáboženstvo je skôr náboženstvom uzavretým, avšak kresťanstvo je náboženstvom evanjelizačným, misijným. To vlastne znamená, že aj katolícka cirkev nevedie dialóg len pre dialóg (povedzme: aby reč nestála a aby sa o čomsi hovorilo), ale aby hlásala Krista a jeho evanjelium. V konečnom dôsledku je poslaním cirkvi krstiť a sprostredkovať ľuďom večnú spásu, nebeské kráľovstvo. Iste, nesmie sa to robiť násilným spôsobom, čo nám výslovne zakazuje deklarácia Dignitatis humanae Druhého vatikánskeho koncilu o ľudskej slobode.

Avšak poslaním katolíckej univerzity je pripraviť mužov a ženy pre službu v Cirkvi a pre Cirkev, ako aj pre službu v spoločnosti na rôznych postoch a v mnohorakej podobe (Ex corde Ecclesiae, 31-34).

Okrem služby pre Cirkev a spoločnosť, najmä 4. bod prvej časti apoštolskej konštitúcie akcentuje práve evanjelizačný aspekt katolíckej univerzity resp. evanjelizačný aspekt katolicity katolíckej univerzity (konkrétne body 48 a 49). Je to ohlasovanie evanjelia príkladom vlastného života členov univerzitného spoločenstva, najmä však vedúcich predstaviteľov, ktorí sú oprávnení konať v mene katolíckej univerzity. Ale ide aj o niečo viac: všetky základné aktivity/činnosti katolíckej univerzity musia byť spojené a v súlade s evanjelizačným poslaním katolíckej cirkvi (bod 49).¹²

To znamená, že katolícka univerzita je „katolíckou cirkvou“ v univerzitnom priestore nielen svojou prítomnosťou (sakramentálny aspekt), ale aj svojou evanjelizačnou činnosťou

⁶ „Quoniam universitatis catholicae finis est, ut propria instituti forma cristianam praesentiam in universitatum ambitu efficiat coram magnis societatis culturaeque quaestionibus, illi utpote catholicae inesse debet sequentes hae proprietates ad rei essentiam pertinentes...“ (bod 13).

⁷ „Omnis actus publicus universitatis consentaneus esse debet eius naturae catholicae“ (pars II., atr. 2, § 4).

⁸ „Probans ecclesia „culture humanae et praesertim scientiarum legitimam autonomiam“ accademicam simul singulorum studiosorum libertatem...“ (bod 29).

⁹ O prirodzenom zákone existuje definícia od Cicera (143-106 pred Kristom): „Správne myslíaci rozum je

opravdivý zákon; zhoduje sa s ľudskou prirodzenosťou, jestvuje u všetkých ľudí, je nemenný a večný, prikazujúc volá k povinnosti, zakazujúc odvracia od omylu; nie je dovolené obmedziť v niečom jeho platnosť, ani ho nemožno celkom zrušiť“ (táto definícia sa dostala aj do Katechizmu katolíckej cirkvi, bod 1956).

Kardinal Jozef Ratzinger hovorieval, že „som presvedčený, že napriek všetkej rezervovanosti voči metafyzike, o ktorej sa dobre vie, nemalo by byť nemožným chápať, že tu nejde o katolícky výmysel, ale o odpoveď na výzvy ľudského bytia: žiada sa priznať, že človek bol nositeľom práv ešte skôr, ako mu to priznal akýkoľvek ústavný zákon. A všetky tieto zákony musia byť v súla-

de s týmito ľudskými právami a nie tými, ktoré človeku priznávajú ústavné zákony“; In: Z. Grocholewski, Prirodzený zákon v náuke cirkvi, Kežmarok 2012, str. 18.

¹⁰ Porov. GS 53 a 59.

¹¹ GE 10. Podstata tohto učenia spočíva v tom, že „rozum a viera smerujú k tej istej pravde“, ktorou je v konečnom poriadku sám Boh.

¹² „Insuper catholicae universitatis omnia opera praecipua iuguntur et accomodantur ecclesiae munere evangelizandi“ (bod 49).

čiže má povinnosť šíriť evanjelium, svojim spôsobom, v univerzitnom priestore v rámci vlastnej krajiny a sveta. Opäť sa ukazuje vhodné citovať čl. 2, § 4 Ex corde Ecclesiae, že „každý oficiálny/verejný úkon katolíckej univerzity musí byť v súlade s jej katolíckou povahou“ čiže povahou katolíckej cirkvi (lat. „omnis actus publicus universitatis (catholicae) consentaneus esse debet eius naturae catholicae“).

2.6. Katolicita katolíckej univerzity a Kódex kánonického práva

Tu chcem uviesť, že apoštolská konštitúcia Ex corde Ecclesiae bola vydaná (1990) neskôr ako Kódex kánonického práva (1983). Avšak normy kánonického práva ostávajú v platnosti a nie sú touto apoštolskou konštitúciou zrušené, čo apoštolská konštitúcia výslovne deklaruje v čl. 1, § 1. Normy apoštolskej konštitúcie sú postavené na kánonoch Kódexu kánonického práva (najmä kánony 807-814), avšak normy apoštolskej konštitúcie ich ďalej rozvíjajú a spresňujú.

Zodpovednosť za zachovanie a posilňovanie katolicity na katolíckej univerzite prináleží na prvom mieste samotnej univerzite najmä tým, ktorí tvoria orgány správy/riadenia katolíckej univerzity (Ex corde Ecclesiae, čl. 4, § 1). Orgány riadenia katolíckej univerzity a jej docenti to majú zabezpečiť podľa noriem kánonického práva (Ex corde Ecclesiae, čl. 4, § 1). Podľa kán. 810 Kódexu kánonického práva sa „nástroje“ na zabezpečenie a posilnenie katolicity majú zakotviť do Štatútu katolíckej univerzity. Totiž v Štatúte má byť zakotvené, aby na katolíckych univerzitách boli vymenúvaní vyučujúci, ktorí okrem vedeckej a pedagogickej súčasti vynikali zdravou náukou (vieroučná oblasť) a bezúhonnosťou života (mravný aspekt v zmysle mravov katolíckej cirkvi) a, v prípade, že už tieto kritéria nespĺňajú, majú byť stanovené postupy, aby mohli byť zo svojej úlohy odvolaní (porov. kán. 810 CIC spolu s čl. 4, §§ 1-3 Ex corde Ecclesiae). Iste, v prípade potreby sú možné výnimky (porov. Ex corde Ecclesiae, čl. 1, § 4). Od študentov sa vyžaduje iba rešpektovanie katolicity katolíckej univerzity a môžu na katolíckej univerzite študovať aj študenti iného vyznania alebo bez vyznania (Ex corde ecclesiae, čl. 1, § 4).

Biskupi však majú povinnosť bdieť nad tým, či orgány správy katolíckej univerzity zabezpečujú, zachovávajú a posilňujú katolicitu katolíckej univerzity.

Záver

Nazáver chcem skonštatovať, že katolicita katolíckej univerzity spočíva v prítomnosti katolíckej cirkvi v akademickom priestore a svojim vlastným špecifickým poslaním resp. spôsobom/metódou tam vnáša pastoračný a evanjelizačný zámer, ktorým je spása nesmrteľných duší prostredníctvom šírenia kresťanského vzdelávania, vedeckého bádania a kultúrneho dialógu. Toto však katolícka univerzita koná v mene a z poverenia nástupcov apoštolov zjednotených s nástupcom apoštola Petra, ktorým je rímsky biskup. Ale vykonávať túto úlohu môžu iba tí, ktorí sú na to pripravení odborne, vedecky, pedagogicky, ale aj vieroučne, mravoučne i disciplinárne znalí učenia katolíckej cirkvi nielen teoreticky, ale aj prakticky toto učenie žijú a praktizujú z presvedčenia.

Ján Duda (1960) je profesorom na Pedagogickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku a súdnym vikárom Spišskej diecézy. Venuje sa kánonickému právu a politológii. Základnú teológiu vyštudoval v Bratislave, kánonické právo na Lateránskej univerzite v Ríme a teológiu v Bratislave. V roku 2001 sa habilitoval v Bratislave, v roku 2004 ho prezident SR vymenoval za profesora v odbore katolícka teológia. Je predsedom Slovenskej spoločnosti kánonického práva, členom medzinárodnej asociácie cirkevných právnikov Consociatio iuris canonici promovendo a spoluzakladateľom Klubu priateľov Ferka Skyčáka. Je zakladateľom časopisu Tribunál, ktorý sa venuje kánonickému právu a spoluzakladateľom časopisu Nové horizonty. Od roku 1992 je jedným z hlavných usporiadateľov sympózií kánonického práva (doposiaľ ich bolo už 14 ročníkov) a redaktorom zborníka Ius et iustitia. V roku 2006 dostal „Osobitné ocenenie“ v rámci udeľovania ceny „vedec roka“, ktorú udeľuje Slovenská akadémia vied v spolupráci so Slovenským syndikátom novinárov a Združením vedecko-technických inštitúcií.

Kontakt: duda@kapitula.sk

Vatikánsky zápisník

(december 2012 – január 2013)

■ **Pápežský dokument o cirkevnej charite.**
Začiatkom decembra vstúpilo do platnosti motu proprio Benedikta XVI. *De caritate ministranda*, ktoré bolo podpísané ešte 11. novembra 2012. Pápež v ňom poskytol základné rámce pre činnosť a fungovanie charitatívnych inštitúcií katolíckej cirkvi. Podľa vlastných slov sa ním usiluje „vyplniť medzeru a poskytnúť adekvátne vyjadrenie kánonickej legislatívy tak vlastnej povahe cirkevnej charitatívnej aktivity, ako aj jej konštitutívneho vzťahu s biskupskou službou“. V pätnástich článkoch ponúkol „organický legislatívny rámec“, ktorým by sa vo svojej činnosti mali riadiť jednotlivé cirkevné charitatívne organizácie, v úzkej spolupráci s miestnymi ordinármi.

Nová hlava Prefektúry pápežského domu. Jedného zo svojich dvoch sekretárov, Mons. Georga Gänsweina, vymenoval 7. decembra Benedikt XVI. za prefekta Prefektúry pápežského domu, čím nahradil kardinála Jamesa M. Harveyho, ktorý sa v novembri stal arcikňazom Pápežskej baziliky sv. Pavla za hradbami. Na slávnosť Zjavenia Pána ho spolu s tromi ďalšími kandidátmi konsekroval na biskupa. Mons. Gänswein sa stal titulárnym arcibiskupom Urbisaglia a popri novom úrade naďalej ostal súčasne aj pápežovým sekretárom.

Vianočné CD Švajčiarskej gardy. Osobná pápežská stráž, Švajčiarska garda, pri príležitosti Vianoc 2012 vydala vlastné CD s koledami pod názvom *Vianoce so Švajčiarskou gardou*. Šesťčlenná gardistická dychová kapela (pozauna, lesný roh, 2x saxofón, klarinet a bicie) na svojom debutovom albume hrá v sprievode paraguajskej harfistky Daniely Lorenz. Na CD, ktoré bolo nahraté v štúdiách Vatikánskeho rozhlasu, možno nájsť predovšetkým nemecké a talianske koledy, pričom nechýbajú ani slávne piesne ako *Tichá noc* či *Adeste fideles*.

Spustenie pápežského konta na Twitteri. V závere stredajšej generálnej audiencie 12. decembra Benedikt XVI. na sociálnej sieti Twitter spustil vlastné konto @Pontifex. Jeho prvým tweetom boli slová: „Drahí priatelia, je pre mňa radosťou spojiť sa s vami cez Twitter. Ďakujem za vašu veľkorysú odpoveď. So srdca Vám všetkým žehnám!“ Po kliknutí na tablet sa pápežov tweet objavil v ôsmich jazykoch, pričom v januári pribudla aj latinčina.

Pápežovo poslanstvo pre súkromný denník. Pred vianočnými sviatkami publikoval ekonomicky zameraný denník *Financial Times* exkluzívne poslanstvo Benedikta XVI. s názvom „A time for Christians to engage with the world“. Pontifik v ňom okrem iného vyzval čitateľov a všetkých veriacich, aby v evanjeliu nachádzali inšpiráciu pre svoj každodenný život, vrátane angažovania sa v svetových záležitostiach. Zdôraznil, že „kresťania by sa nemali vyhýbať svetu, mali by byť sa oň zaujímať. Ale ich angažovanosť v politike a ekonomike by mala presahovať každú formu ideológie“.

Vatikánske problémy s platobnými kartami. Vatikánske múzeá začiatkom januára informovali svojich návštevníkov, že od začiatku r. 2013 nie je možné uskutočňovať platby prostredníctvom bankomatu alebo kreditnou kartou z dôvodov, ktoré nezávisia od vedenia múzeí. Za vzniknutou situáciou stálo rozhodnutie talianskej centrálnej banky, ktorá zakázala *Deutsche Bank Italia*, zabezpečujúcej elektronické platby v Mestskom štáte Vatikán, akékoľvek transakcie cez platobné terminály. Pobočka nemeckej banky tieto služby poskytovala Vatikánu niekoľko rokov, avšak bez súhlasu Banca d'Italia. Centrálna banka svoj krok oficiálne neodôvodnila.

Zmeny na mediálnych postoch vo Vatikáne. Novým riaditeľom Vatikánskeho televízneho centra (*Centro Televisivo Vaticano, CTV*) sa stal Mons. Dario Edoardo Viganò, ktorého do tejto funkcie menoval Benedikt XVI. 22. januára. Nový riaditeľ prednáša na Pápežskej lateránskej univerzite a pre taliansku biskupskú konferenciu pracoval ako odborník na oblasť kinematografie. Nahradil tak Federicu Lombardiho, ktorý však naďalej ostal riaditeľom Tlačového strediska Svätej stolice a Vatikánskeho rozhlasu. Pápež zároveň menoval Angela Scelza, dovtedajšieho podsekretára Pápežskej rady pre spoločenskú a komunikačnú prostriedky, za zástupcu riaditeľa Tlačového strediska Svätej stolice.

Ďalšie informácie nájdete na portáli www.svetkrestanstva.sk

Terézia Rončáková:

PRIENIK NÁBOŽENSKÉHO A PUBLICISTICKÉHO ŠTÝLU I: KEĎ CHCE CIRKEV HOVORIŤ MEDIÁLNYM JAZYKOM

Ružomberok 2009: Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta. 1. vydanie. 181 strán. ISBN 978-80-8084-419-6.

PRIENIK NÁBOŽENSKÉHO A PUBLICISTICKÉHO ŠTÝLU II: AKO CIRKEV HOVORIŤ MEDIÁLNYM JAZYKOM

Ružomberok 2009: Katolícka univerzita v Ružomberku, Filozofická fakulta. 1. vydanie. 211 strán. ISBN 978-80-8084-420-2.

PRIENIK NÁBOŽENSKÉHO A PUBLICISTICKÉHO ŠTÝLU III: MÔŽE CIRKEV HOVORIŤ MEDIÁLNYM JAZYKOM?

Praha 2010: Paulínky. 1. vydanie. 479 strán. ISBN 978-80-7450-011-4.

■ Jazyk – či ešte konkrétnejšie: „slovo“ – predstavujú základné prostriedky medziľudskej komunikácie. Práca s nimi je typická obzvlášť pre mediálnu oblasť, v ktorej cirkev, resp. cirkvi rokmi zintenzívňujú svoju evanjelizačnú činnosť. Práve do tejto pomerne široko koncipovanej sféry zasahuje trilógia Terézie Rončákovskej, ktorá aktuálne pôsobí ako docentka na Katedre žurnalistiky Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. Napriek tomu, že ani jedna z recenzovaných monografií nepatrí tak celkom medzi knižné novinky, každá z nich zachytáva problematiku vysoko aktuálnu. Ich autorka sa prostredníctvom nich rozhodla spustiť hĺbkovú sondu do prostredia, ktoré doposiaľ v slovenskom prostredí nebolodostatočne preskúmané. Využila pri tom nielen vlastné teoretické poznatky a praktické mediálne skúsenosti, ale čerpala aj zo svojich viacročných výskumov, využívajúc široké spektrum vedeckých metód od deskripcie, cez obsahovú analýzu žurnalistických výstupov, až po kvalitatívne techniky, akými sú napr. skupinový výskum prostredníctvom metód delphi a focus groups. Všetky tri knihy tak nielen vďaka spoločnému tematickému rámcu, ale aj prostredníctvom umnezvolenej a navzájom sa dopĺňajúcej metodológie vytvárajú koherentný celok.

Prvá časť trilógie sa javí byť z hľadiska obsahu azda najteoretickejšou. Autorka sa v nej zameriava na funkčné jazykové štýly slovenčiny, z ktorých na základe vlastného skúmania vykreeovala kategóriu náboženského štýlu ako

akúsi štýlovú „odrodu“ sui generis, skúmanú predovšetkým v konfrontácii s publicistickým štýlom. Možno sa domnievať, že práve toto špecifikum diela vyvolá u časti slovenských jazykovedcov prinajmenšom istý „kritický nepokoj“. V knihe sa citlivo prelínajú poznatky z jazykovedy a teórie žurnalistiky, pričom materiálom analýzy sa stali výstupy sekulárnych (slovenské denníky, tlačová agentúra SITA) a náboženských periodík (Evanjelický posol spod Tatier, Katolícke noviny). Značný priestor je v monografii venovaný skúmaniu semiotiky, morfológie, syntaxu či štýlotvorných činiteľov náboženského štýlu. Ako jednu z najpútavejších častí knihy by sme mohli subjektívne označiť stať venovanú skúmaniu presahu biblizmov do žurnalistických textov (spravidla výlučne) náboženských periodík (v širšom rozpätí tiež ostatných, t. j. neprintových médií).

V druhej časti svojej trilógie sa Terézia Rončáková spolu s čitateľom zamýšľa, ako cirkev hovorí mediálnym jazykom. Podobne ako predchádzajúci diel, aj tento ponúka pestrú paletu ukážok z výstupov tlačených médií, čítanie ktorých vyvolá u „konzumenta“ textu neraz úsmev na tvári. Deje sa tak zvlášť v tých prípadoch, na ktorých autorka ilustruje napríklad archaickosť textu a s tým spojenú nezrozumiteľnosť pre súčasného čitateľa, prípadne emotívnosť, ktorú doň vnáša jeho citovo silne zainteresovaný pôvodca. Pre používateľov slovenčiny pôsobí mimoriadne užitočne Rončákovskej snaha poukázať na „zákruty“ nášho materinské-

ho jazyka, ktoré sa aktuálne prejavujú v komplikovanosti, resp. neujasnenosti písania niektorých pojmov typických pre oblasť sacrum. Takýmito problematickými momentmi sú napríklad: písanie slov so spojovníkom, resp. bez neho (rímskokatolícky, cyrilo-metodský), písanie veľkých písmen (Svätá stolica, Svätý otec/Otec, Oltárna sviatosť,...), slovosled cirkevných hodností (nitriansky biskup a pod.). Autorka taktiež upozorňuje na neduhy v správnom rozlišovaní cirkevných, príp. náboženských výrazov a slovných spojení v sekulárnych periodikách, kde často dochádza k ich komoleniu, nesprávnemu použitiu, príp. nepochopeniu ich (neraz veľmi hlbokého) významu. Na druhej strane, medzi stylistické „prehrešky“ cirkevných (tlačených) médií zaraďuje napr. časté používanie archaizmov, biblizmov, nekontrolované citovanie Písma, patetickosť, kazateľský štýl či nadmernú prítomnosť autorovho subjektu v texte. V prvom prípade býva častou príčinou obsahových nedostatkov novinárov nedostatok znalosti problematiky či jeho vlastný nezájem o ňu. V prípade cirkevných médií sa dôvody uvedených chýb vylisujú od silnej osobnej zangažovanosti autorov, ktorí často nepatria medzi profesionálnych novinárov, pričom sú intenzívne ovplyvnení, ba priam nasiaknutí špecifickou cirkevnou terminológiou, ktorá v konečnom dôsledku predstavuje subjektívny determinant, vplývajúci na záverečnú podobu nimi produkovaného textu, ktorý sa tak stáva ťažko zrozumiteľným, prípadne aj nudným.

Prostredníctvom posledného, rozsahovo najmohutnejšieho dielu, prináša Terézia Rončáková praktické výsledky výskumu, v ktorom zúročila závery nielen vlastných pozorovaní vybraných výstupov slovenských médií vo vymedzenom období (II. časť knihy), ale aj odborných diskusií so širokým spektrom svojich kolegov a kolegyň z oblasti teórie žurnalistiky (I. časť knihy). Metodologickým nástrojom boli pre ňu už skôr zmienené techniky skupinového kvalitatívneho výskumu (delphi a focus groups) a kvalitatívna obsahová

analýza (topoi a frames). Spôsob, formu a intenzitu informovania u našich sekulárnych a cirkevných médií skúmala na základe piatich vybraných udalostí, ktoré v súvislosti s náboženstvom rezonovali v slovenskej spoločnosti najmä v rozmedzí rokov 2007-2008. Išlo o návštevu Benedikta XVI. v Rakúsku v r. 2007, jeho návštevu USA (2008), tri pastierske listy KBS (dva z r. 2007, jeden z r. 2008), tému sexuálnej výchovy na školách a problematiku výhrady vo svedomí. Na základe komparácie spôsobu a obsahu informovania o týchto udalostiach u dvoch uvedených typov médií autorka v závere publikácie formulovala celý rad zistení i praktických odporúčaní tak pre sekulárne, ako aj pre cirkevné médiá.

Na záver recenzie bude užitočné krátko sa pristať pri charaktere textu, ktorý nám autorka ponúka. Pokiaľ ide o jeho náročnosť, tá sa v jednotlivých dieloch trilógie rôzni. Dôvodov možno identifikovať viaceré. Patrí medzi ne zložitost' skúmanej problematiky, pestré používanie termínov z oblasti lingvistiky a teórie žurnalistiky, ale aj intenzita a ilustratívnosť používaných praktických príkladov. Na základe uvedeného sa dá predpokladať, že jednotlivé diely majú potenciál osloviť rôzne cieľové skupiny čitateľov. Hoci prím medzi nimi zohrávajú a budú zohrávať zrejme odborníci, hodnotné posolstvo dokáže Rončákovu trilógiu odovzdať aj laikom. Táto skutočnosť, spojená s úctyhodnou erudíciou autorky, vyššie naznačeným „prvolezeckým“ charakterom publikácií, ako aj s mimoriadne vysokou úrovňou slovenčiny (ktorú čitateľ od prác tohto typu akosi podvedome očakáva) ich priam predurčuje nadobudnúť status klasických prác, ktoré nebudú môcť chýbať nielen v „povinnej výbave“ študentov žurnalistiky na Slovensku, ale aj u aktívne pôsobiacich novinárov, a to nielen tých, ktorí sa hlásia ku kresťanskej viere.

Časopis pre teológiu, kultúru a spoločnosť
číslo 1/2013 | ročník VII | vychádza štvrtročne

Zodpovedný redaktor:

prof. ThDr. ICLic. Ján Duda, PhD.

Výkonný redaktor:**Informácie pre predplatiteľov:**

Predplatné na rok 2013 - 10 €.
Odporúčaná cena jedného výtlačku - 1,5 €;
v predajniach Lúč a SSV - 2 €.

Objednávky na predplatné:

novehorizonty@gmail.com

Klub priateľov Ferka Skyčáka:

Je občianske združenie katolíckych intelektuálov, zaregistrované Ministerstvom vnútra SR dňa 8. augusta 2008 pod číslom spisu VVS/1-900/90-32348. Základné zásady sú zverejnené na webovej stránke <http://www.novehorizonty.sk>.

Sponzorské príspevky môžete poselať na tento účet:
439001710413100.

Pokyny pre prispievateľov:**Štruktúra štúdie**

Kvôli jednotnému charakteru časopisu je nevyhnutné rešpektovať nasledujúce pokyny. Štúdia musí začínať odstavcom s nadpisom Náčrt problému, v ktorom autor predstaví problematiku a najmä zreteľne vysvetlí, čomu sa v štúdii bude venovať a prečo je téma zaujímavá. Nasleduje samotné jadro štúdie, ktorú je kvôli prehľadnosti potrebné členiť podnadpismi na menšie celky. Podnadpisy netreba číslovať: Stačí zvýrazniť tučným typom písma. Štúdiu je potrebné ukončiť záverečným odstavcom s nadpisom Záver, v ktorom autor načrtne možné riešenia. Štúdia musí obsahovať poznámky pod čiarou a bibliografiu za textom štúdie.

Pri písaní štúdie je potrebné brať do úvahy, že cieľovou skupinou je katolícka inteligencia a čítajú ho najmä laici. Tomu je potrebné prispôsobiť vyjadrovacie prostriedky, rozsah štúdie a náročnosť štylizácie. Poznámky pod čiarou je potrebné využiť na vysvetlenie pojmov, ktoré nemusia byť jasné (napr. krátka charakteristika osobnosti z danej oblasti, ktorá neodborníkovi nemusí byť známa).

Vzor celkovej štruktúry, štúdie:

- Názov štúdie v slovenčine
- Názov štúdie v angličtine
- Abstrakt v angličtine
- Náčrt problému
- Samotné jadro štúdie členené podnadpismi na menšie časti
- Záver
- Bibliografia
- Meno a priezvisko autora, adresa pracoviska, e-mail
- Profesný životopis

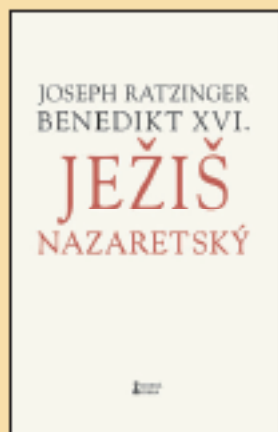
Formálna úprava textu:

Vzhľad stránky - okraje: horný 2,5 cm, dolný 2,5 cm, ľavý 2,5 cm, pravý 2,5 cm
Typ písma: Times New Roman
Veľkosť písma: 12
Riadkovanie: jednoduché
Rozsah: 4 - 8 strán

Všetky štúdie sú recenzované.

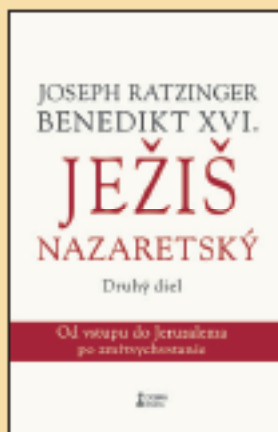
Ježiš Nazaretský

1. diel

*Od krstu v Jordáne
po premenenie*

396 strán, 13 x 20,5 cm,
viazaná s prebalom,
cena **9,92 €**

2. diel

*Od vstupu do Jeruzalema
po zmŕtvychvstanie*

317 strán, 13 x 20,5 cm,
viazaná s prebalom,
cena **10,- €**

3. diel

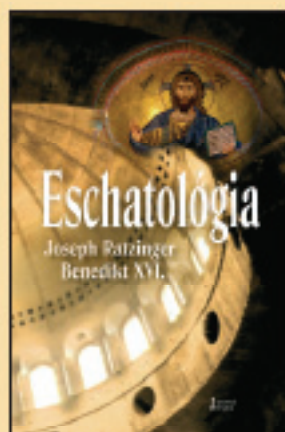
*Prolog
Ježišovo detstvo*

134 strán, 13 x 20,5 cm,
viazaná s prebalom,
cena **6,90 €**

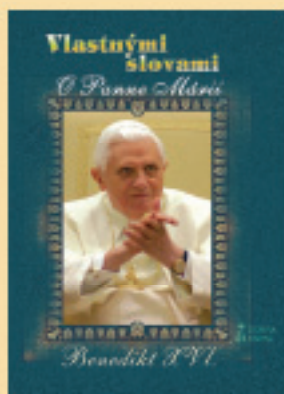
1. – 3. diel v jednom balení

cena **23,- €**
Táto cena platí len v zásielko-
vom obchode a v kníhkupec-
tvách vydavateľstva Dobrá
kniha.

Eschatológia

264 strán, 13 x 20,5 cm
viazaná, cena: **10,- €**

Vlastnými slovami O Panne Márii

96 strán, 12 x 16 cm,
viazaná, cena: **3,50 €**

Apoštoli a prví učenci Ježiša Krista

176 strán, 13 x 20,5 cm,
viazaná s prebalom,
pôvodná cena 5,61 €
Akciová cena: 1,50 €

Cirkevní otcovia Od Klementa Rímskeho po svätého Augustína

240 strán, 13 x 20,5 cm,
viazaná s prebalom,
pôvodná cena 7,15 €
Akciová cena: 2,90 €

Objednajte si:

Vydavateľstvo Dobrá kniha, Štefánikova 44, 917 01 Trnava, tel. 033 59 34 221, mail: dobrakniha@dobrakniha.sk

K objednávkam účtujeme len obyčajné poštovné.

Nájdete aj v kníhkupectvách Dobrá kniha:

Bratislava: Hviezdoslavovo nám. 22 Košice: Hlavná 89 Piešťany: Teplická 32 Trnava: Štefánikova 44